

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

TROJÁN SZABOLCS

**MOSONMAGYARÓVÁR
2010.**

NYUGAT MAGYARORSZÁGI EGYETEM
MEZŐGAZDASÁG- ÉS ÉLELMISZERTUDOMÁNYI KAR
MOSONMAGYARÓVÁR
GAZDASÁGTUDOMÁNYI INTÉZET
AGRÁRGAZDASÁGTANI ÉS MARKETING TANSZÉK

Doktori Iskola vezető:
DR. BENEDEK PÁL

Programvezető:
DR. TENK ANTAL

Tudományos vezető:
DR. TENK ANTAL

**A BAROMFI- (BROILER) ÉS SERTÉSHÚS TERMÉKPÁLYÁK
SZEREPLŐINEK JÖVEDELEMVISZONYAI**

Írta:

TROJÁN SZABOLCS

MOSONMAGYARÓVÁR
2010.

**A BAROMFI- (BROILER) ÉS SERTÉSHÚS TERMÉKPÁLYÁK
SZEREPLŐINEK JÖVEDELEMVISZONYAI A NYUGAT-
DUNÁNTÚLI RÉGIÓBAN**

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében
a Nyugat- magyarországi Egyetem
Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar
Ujhelyi Imre Állattudományi Doktori Iskolája
Az állati termék előállítás, feldolgozás és forgalmazás ökonómiai kérdései
alprogramja keretében

Írta:
TROJÁN SZABOLCS

Témavezető: Dr. Tenk Antal

Elfogadásra javaslom (igen / nem)
(alíírás)

A jelölt a doktori szigorlaton % -ot ért el,
Mosonmagyaróvár
a Szigorlati Bizottság elnöke

Az értekezést bírálóként elfogadásra javaslom (igen /nem)
Első bíráló (Dr.) igen /nem
(alíírás)

Második bíráló (Dr.) igen /nem
(alíírás)

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján.....% - ot ért el
Mosonmagyaróvár,
a Bírálóbizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése.....

Az EDT elnöke

Tartalom

KIVONAT	6
1. BEVEZETÉS, CÉLKITÚZÉSEK	7
2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS	10
2.1. A világ állati fehérje termelésének és fogyasztásának alakulása.....	10
2.2. A baromfi- és sertéságazat termelésének nemzetközi tendenciái.....	14
2.2.1. A baromfi-(broiler) ágazat nemzetközi piaci kilátásai	14
2.2.2. A világ sertéságazatának piaci kilátásai	17
2.3. A hazai baromfi- (broiler) és sertéságazat főbb tendenciái	21
2.3.1. A hazai baromfiágazat főbb jellegzetességei.....	22
2.3.2. A hazai sertéságazat főbb jellegzetességei	28
2.4. Jövedelemviszonyok a hazai sertés- és broiler ágazatokban	33
3. ANYAG ÉS MÓDSZER	41
3.1. Az alapanyag-termelői (vágóalapanyag) szint gazdasági elemzésének alkalmazott módszertana	43
3.2. Feldolgozói szint gazdasági elemzésének anyaga és alkalmazott módszertana.....	47
3.3. A kiskereskedelmi szint elemzésének anyaga, módszertana.....	48
4. SAJÁT VIZSGÁLATOK ÉS AZOK EREDMÉNYEI	50
4.1. A Nyugat-dunántúli Régió rövid bemutatása, különös tekintettel az élelmiszergazdaságra.....	50
4.2. A vágóalapanyag termelés gazdasági vizsgálata	54
4.2.1. A vágóalapanyag-előállítás versenyképességének kritikus pontjai	55
4.2.2. A baromfi (broiler) és sertéshizláló gazdaságok ökonómiai elemzése pénzügyi mutatókkal.....	66
4.3. A feldolgozói szint gazdasági helyzete a Nyugat-dunántúli Régió meghatározó húsipari vállalataiban	79

4.3.1. A hazai élelmiszeripar általános jellemzői	79
4.3.2. A hazai húsipar helyzete és főbb tendenciái országos szinten és a Nyugat-dunántúli Régióban	81
4.3.3. Tulajdoni viszonyok alakulása a hazai sertés- és baromfihús iparban.....	86
4.3.4. Versenyhátrányt okozó kritikus pontok a sertés és baromfihús feldolgozásban.....	89
4.3.5. A Nyugat-dunántúli Régió vezető sertés- és baromfihús feldolgozó vállalatainak ökonómiai elemzése pénzügyi mutatókkal ...	95
4.4. Az élelmiszerkereskedelmi szint helyzete néhány húsipari termék példáján	108
4.4.1. A kiskereskedelmi szint általános jellemzői a hazai élelmiszerforgalmazásban	108
4.4.2. A főbb kiskereskedelmi láncok gazdasági helyzete	113
4.4.3. A kiskereskedelmi láncok élelmiszergazdaságra gyakorolt hatásai, különös tekintettel a húságazatra.....	119
5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	127
6. ÖSSZEFOGLALÁS.....	132
8. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK.....	135
9. IRODALOMJEGYZÉK.....	137
MELLÉKLETEK	145

KIVONAT

A BAROMFI- (BROILER) ÉS SERTÉSHÚS TERMÉKPÁLYÁK SZEREPLŐINEK JÖVEDELEMVISZONYAI

Hazánkban a sertés- és broilercsirke-hús a két legnépszerűbb húsféleség. A jelentős belföldi fogyasztás ellenére az elmúlt években a vágóállat állomány folyamatosan csökkent és ezzel párhuzamosan az importhúsok térnyerése egyre jelentősebb.

A magyar élelmiszergazdaság jelentős változásokon ment keresztül az elmúlt 20 évben. A jórészt negatív hatások leginkább a húsipart érintették. A rendszerváltozást követő termelői dekoncentráció, illetve az húsiparban működő integrációk megszüntetése eredményeként a sertés és baromfitartók száma egyre csökken. Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunkkal együtt járó gazdasági előnyök sem tudták tompítani a nagyrészt gyenge jövedelmezőség miatt kialakult problémákat.

A baromfi- és sertéshús termékpályák szereplőinek legfőbb hátránya az alacsony jövedelmezőségben és az alacsony versenyképességben található, aminek csak egyik okozója az input árak folyamatos növekedése. Kedvezőtlenül érintették az ágazatokat az alacsony szintű tőkeellátottság, valamint a különböző jövedelmezőségi mutatók (tőkearányos-, árbevételearányos-, eszközarányos-jövedelmezőség) egyre romló értékei. E tekintetben jelentős eltérések mutatkoznak az alapanyagtermelői, a feldolgozói és a forgalmazói (kiskereskedelmi) szint között.

1. BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉSEK

A világ mezőgazdaságában és élelmiszeriparában az elmúlt 50 évben akkora változások következtek be, mint korábban több száz év alatt. A technikai fejlődés, valamint az úgynevezett zöld forradalom hatására a mezőgazdasági termelés megtöbbszöröződött, ezzel párhuzamosan a világ népessége ugrásszerűen növekedett. Különböző nemzetközi szervezetek (OECD, FAO) prognózisai szerint a népességrobbanás a továbbiakban is folytatódni fog. A jelentős mezőgazdasági termelés növekedés ellenére sem sikerült világviszonylatban megoldani az egyenlő élelmiszerellátás problémáját, melynek hatására a világ fejlett részén (pl. USA, EU) jelentős az élelmiszer túltermelés (az EU területén már számos hőerőművet fűtenek gabonával), amíg a világ hátrányos helyzetű régióiban még 2010-ben is emberek ezrei halnak éhen naponta, vagy szenvednek az élelmiszerbiztonság teljes hiánya miatt kialakult számos betegség egyikétől.

Az egyenlőtlen élelmiszerelosztás mellett a világ országainak több globális problémával is meg kell küzdeni. A teljesség igénye nélkül kiemelt és megoldásra váró probléma az üvegházhatás következtében kialakuló globális felmelegedés lassítása, a globálisan egyre sürgetőbbé váló ivóvízhiány leküzdése, a fenntartható fejlődési stratégia kialakítása stb. A felsorolás még hosszan folytatható, ugyanakkor szükséges kiemelni, hogy intézkedések hiányában kedvezőtlen változások várhatóak a világ mezőgazdaságában és élelmiszeriparában.

A globális problémák mellett lokális szinten is léteznek olyan nehézségek, melyek hatása befolyásolja a nemzetközi termelést és a kereskedelmet. Nagy kihívások elé állítja a nemzetközi kereskedelmet az eltérő állásfoglalás a génmódosított szervezetekkel (GMO) kapcsolatban, illetve az elmúlt 5 évben lezajlott állategészségügyi problémák (madárinfluenza, BSE) is.

Az Európai Unió szintén jelentős problémákkal küzd, mind a mezőgazdasági alapanyag termelés, mind pedig az élelmiszer feldolgozás területén. 1957-ben a Római Szerződés aláírásával a hat

alapító tagállam elsődleges céljaként jelölte meg a II. világháború következtében kialakult élelmiszerhiány leküzdését. A Közös Agrárpolitika (KAP) kialakításával ez olyannyira jól sikerült, hogy egy évtizeddel később már a túlermelés okozott komoly problémákat az EU belső piacain.

Az előzőekben röviden bemutatott viszonyok között 2004. május 1-jén csatlakozott hazánk – 9 másik tagország társaságában – az EU-hoz. Csatlakozásunk potenciális lehetőségeket biztosított a mezőgazdaság és az élelmiszeripar mellett más nemzetgazdasági ágazatoknak is arra, hogy új piacokat nyerhessenek. Az EU-tól kapott támogatások pedig új perspektívákat nyújtottak a nemzetgazdaság legtöbb ágazata számára. Erre azért is nagy szükség volt, mert a magyar mezőgazdaság még nem heverte ki a 1989-1990-es rendszerváltozás okozta problémákat (új birtok- és üzemi struktúra, privatizáció, előnytelen kárpótlási rendszer stb.). Ezek mellett a mezőgazdaság és az élelmiszeripar nemzetgazdasági jelentősége lecsökkent (2008-ra a mezőgazdaság részesedése a GDP-ből 3,7%). A hazai növénytermesztés – főként a GOFR növények révén – megőrizte versenyképességét az EU piacain, elsősorban a támogatások következtében. Az állattenyésztés jelentősége viszont csökkent 2008-ra olyannyira, hogy pl. sertéshúsból a nettó exportőr pozíciónk néhány év alatt nettó importőrré változott.

A mezőgazdaságunk helyzetével foglalkozó szakemberek – köztük BALOGH (2009a) – azonban arra figyelmeztetnek, hogy a csatlakozás óta eltelt öt év túl rövid ahhoz, hogy a csatlakozás mérlegét egyértelműen megvonhassuk.

Következtetéseink levonásánál többször hivatkozunk az EU csatlakozásunk pozitív vagy negatív hatásaira, de a jelenlegi állapotok nem magyarázhatók kizárólag a csatlakozás hatásaival.

Vizsgálataink tárgyát a hazai húsipar gerincét alkotó sertés és baromfi – azon belül a broilerszirke – termékpálya részletes elemzése képezte. A témaválasztás azért esett erre a két ágazatra, mivel mindkettő a KAP ún. „puha szabályozása” alá esik, mint olyan, amelyiknek a termelését – a takarmányfogyasztása által – a GOFR-

növényeken keresztül szabályozzák. A rendelkezésünkre álló 5 év (2004-2008) adatai lehetőséget adtak számunkra elemzések elvégzésére és ezek alapján következtetések levonására a mezőgazdasági termelés, azon belül a broilercsirke és sertéshús előállítás, valamint az élelmiszeripar (hús ágazat) területén.

Alapvető célkitűzésünk volt - az egyre nagyobb válságba kerülő - abrakfogyasztó ágazatok (sertés és baromfi) vizsgálata abból a célból, hogy komplex képet kaphassunk a két vertikum szereplőinek jövedelemhelyzetéről. Céljaink között szerepelt továbbá, hogy feltárjuk azokat a tényezőket, amelyek döntően befolyásolhatják a vizsgált két ágazat versenyképességét országosan és regionális szinten egyaránt.

A dolgozat célja, hogy a baromfi (broiler) és sertéshús termékpályák egyes szintjeit az alábbiak szerint bemutassa és összefüggés-rendszerében vizsgálja:

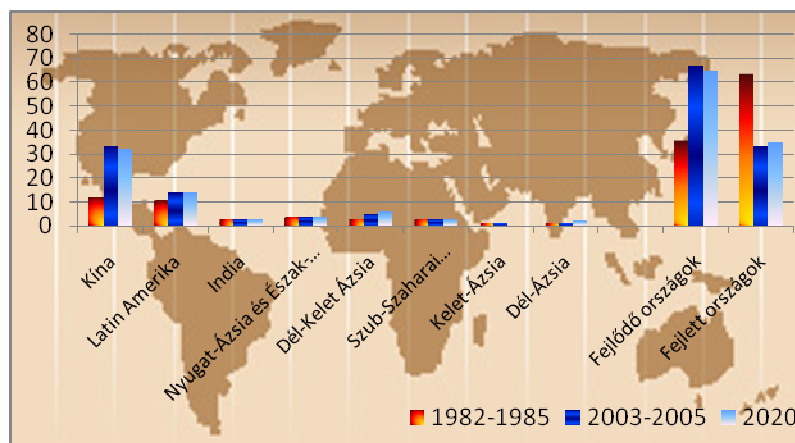
- a vágóalapanyag előállító (országos, valamint a Nyugat-dunántúli Régióban termelő) gazdaságok jelenlegi gazdasági helyzetét, jövedelempozícióját;
- a hazai élelmiszeripar – azon belül a húsipar (sertés és baromfivágás és feldolgozás) - jelenlegi állapotát, a főbb versenyhátrányt okozó tényezőket, továbbá az elmúlt 5 évben lezajlott változásokat és a Nyugat-dunántúli Régió - két kiemelt - feldolgozó üzemének ökonómiai elemzésével;
- a hazai kiskereskedelem élelmiszergazdaságban, valamint a húsipari termékek árképzésében és értékesítésében betöltött szerepét;
- jövedelemviszonyok alakulását a két húsvertikum szereplőinél (alapanyag előállítók, feldolgozók, forgalmazók).

A témaválasztás azért esett erre a két abrakfogyasztó ágazatra, mert mindkettő termelésének szabályozása közvetett (a GOFR növények szabályozásán keresztül) és jövedelem- és versenyhelyzetének alakulása egyben az abrakfélék felhasználásával kapcsolatos döntésekre is kihatással lehet.

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. A világ állati fehérje termelésének és fogyasztásának alakulása

Történelmi, társadalmi és közgazdasági szempontból a táplálkozás minden kultúrában elsőbbséget élvez. A hús évezredek óta nagy szerepet játszik az emberiség táplálkozásában. Súlya attól függően változik, hogy a társadalom egyes osztályai és rétegei számára milyenek a kielégítés feltételei. Ezen belül a húsfogyasztásnak mindig értékmérő szerepe volt és lesz a jövőben is. Az állati eredetű fehérjék közül a hús a legdrágább élelmiszer. Gyakran az országok lakosságának életszínvonal jelzőjeként is tekintik (SZŰCS, 2002). Az 1. ábra jól szemlélteti azt a jelentős változást, ami a húsfogyasztás tekintetében a világon húsz év alatt lezajlott. Míg 1982-85 között az összes húsnak 64%-át a fejlett országokban fogyasztották, addig ez az arány 20 év elteltével megváltozott a fejlődő országok javára. Ez a tendencia az előrejelzések szerint 2020-ban is hasonló képet fog mutatni.

1. ábra: Globális húsfogyasztás változás (%)

Forrás: IFPRI, 2005

DELGADO et. al. (1999) vizsgálatokkal igazolták, hogy az 1970-es évek elejétől az 1990-es évek közepéig a fejlődő országok húsfogyasztása 70 millió tonnáról (MMT) csaknem háromszorosára növekedett. Az állati fehérjék (hús mellett a tej is) fogyasztásának növekedése - piaci értéken számolva – körülbelül 155 milliárd \$-t (1990 USD) tett ki, ami több, mint kétszerese a gabonafogyasztás piaci értékének. A zöld forradalom hatására jelentősen emelkedett a világ népessége, ami – különösen az utóbbi tíz évben – együtt járt a jövedelmek növekedésével. A jólét emelkedésével párhuzamosan folyamatosan növekszik a hús- és tejfogyasztás is (VÉGH, 2007). Ezzel összefüggésben HORN (2008a) egyik tanulmányában hangsúlyozza, hogy a népességnövekedés a világ számos nagy népességű országában, és a gyorsan emelkedő életszínvonal (GDP növekedés) erős motorja az állati eredetű élelmiszerek iránti látványosan növekvő keresletnek.

Felmérések igazolják, hogy a húsfogyasztás és a GDP között szoros az összefüggés, mivel az egy főre eső nemzeti jövedelem növekedése és a húsfogyasztás közötti szoros korreláció van, kb. 80-90 kg/év/fő összes húsfogyasztási színvonalig (GILBERT, 2007; ROPPA, 2007).

1. táblázat

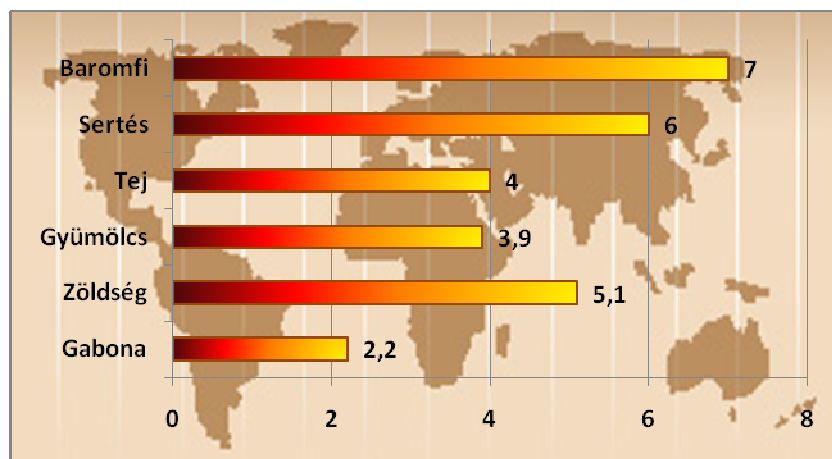
Az egy főre eső éves GDP és húsfogyasztás összefüggései

Év	GDP/év/fő/USD	Húsfogyasztás, kg/év/fő
1961	2676	23,1
1971	3610	27,8
1981	4376	30,8
1991	4992	34,4
2001	5611	38,6
2030	7600	45,3

Forrás: HORN, 2008b.

Az 1. táblázat adatai azt mutatják – a GDP és a húsfogyasztás szoros összefüggése mellett -, hogy az átlagos húsfogyasztás 45,3 kg/főre emelkedik 2030-ra. A FAO hosszú távú előrejelzése szerint erre az

időre a világ népessége 1,5 milliárddal emelkedik, a növekedéssel párhuzamosan a húsfogyasztás is fokozódni fog, ami együtt jár az állati fehérjék iránti kereslet jelentős növekedésével. Ezzel összefüggésben több vizsgálat is igazolja, hogy a világ népességének a fele Ázsiában fog élni, így az élelmiszerek iránti kereslet is elsősorban itt növekszik. Várhatóan a sertéshús iránti kereslet növekedhet átlag feletti mértékben. (HARTOG, 2009; SLUIS, 2009; MCORIST, 2009)

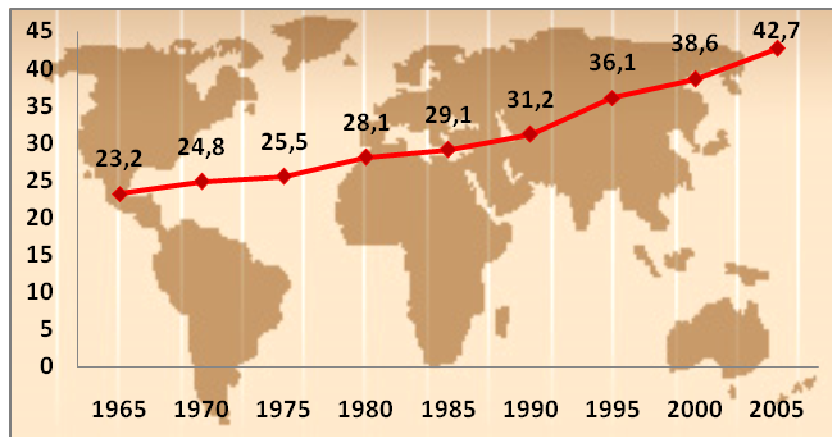
**2. ábra: A termelés éves növekedési üteme a fejlődő országokban
1975-2005 év átlagában (%)**

Forrás: DELGADO et al. (2008) adatai alapján

A fejlődő országok élelmiszerszükségletének fedezéséhez érdemes megvizsgálni a 2. ábrát, amiből kitűnik, hogy a termelésnövekedés - 30 év átlagát figyelembe véve - a baromfi-, és a sertés-ágazatok tekintetében a legszembetűnőbb. Stratégiai szempontból indokolt az említett két ágazat fejlesztése az éhínségek elkerülése érdekében, mivel potenciálisan itt a legnagyobb a termelés bővülése, így sikerrel növelhető a termelés az elégséges szintig. MÁTHÉ (2003) megjegyzi, hogy a fejlődő országokban a baromfitermékek azért népszerűek, mert az intenzív technológiák és a kedvező éghajlati viszonyok eredményeképpen olcsón lehet nagy mennyiségű tömeg-élelmezési cikket előállítani. NIN et al. (2007) hangsúlyozzák, hogy a fejlődő országoknak különösen is érdekük a termelés fokozása és az önellátás

növelése. Az éhínségek elkerülése mellett - az árak folyamatos emelkedése miatt - nem lesznek képesek fizetőképes keresletet támasztani az állati termékek iránt a nemzetközi piacokon, mivel a világ hústermelésének (2008-ban kb. 274 millió tonna) csupán 8-10%-a kerül a nemzetközi kereskedelembé.

Az egy főre eső húsfogyasztás alakulását vizsgálva világviszonylatban szembetűnő a növekedés (3. ábra). A lineáris emelkedés ellenére a növekedés elég árnyalt képet mutat, mivel jelentősek az egyenlőtlenségek a fejlődő és a fejlett országok között. (A különbségeket az 1. ábra is jól szemlélteti.) Az OECD-FAO (2008) adatai szerint az OECD tagállamok átlagos húsfogyasztása (marha, sertés, baromfi és juh) 2008-ban 66,8 kg/év volt. Ezzel szemben az OECD-n kívüli tagállamok fogyasztása csupán 24,7 kg/év volt, ami csupán 36%-a a fejlett országokénak.

3. ábra: A világ átlagos húsfogyasztásának alakulása (kg/év/fő)
Forrás: EarthTrends (2008)

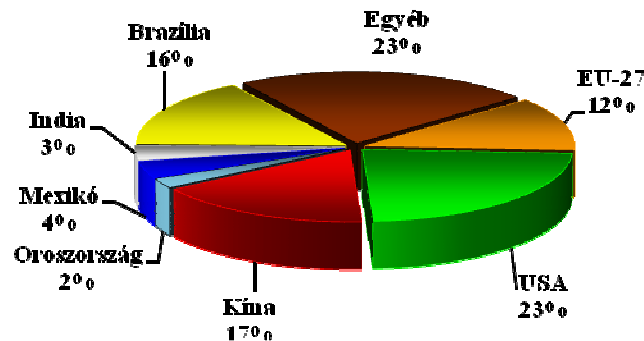
A nagy különbségek nem csak világviszonylatban érzékelhetők az elmaradott és a gazdaságilag fejlett országok között, hanem szembetűnő különbségek észlelhetők a fejlett térségeken belül is. Európában a legalacsonyabb és a legmagasabb húsfogyasztással rendelkező országok között közel háromszoros a különbség. (FEFAC, 2008).

2.2. A baromfi- és sertéságazat termelésének nemzetközi tendenciái

2.2.1. A baromfi-(broiler) ágazat nemzetközi piaci kilátásai

A világ broiler termelése 2000 és 2007 között dinamikus - 49 millió tonnáról 62 millió tonnára - nőtt, ami meghatározó az összes baromfihús termelésére. (NYÁRS, 2008). Az OECD-FAO 2009-es becslése szerint a világ baromfihús termelése 2008-ban 90 millió tonna volt, ez a mennyiség 2018-ra elérheti a 120 millió tonnát. A dinamikus növekvő termelés alapját az elmúlt évtizedekben egyre nagyobb teret kapó termelési rendszerek képezték (POPP, 2008). Ezek jórészt olyan cégek, melyek az alapanyag termeléstől egészen az értékesítésig integrációban működnek. Ez jelentős előnyöket biztosít a vertikum számára, mert naprakész, azonnal adaptálható technológiával és modern üzleti gyakorlattal rendelkeznek (HENRY - ROTHWELL, 1995).

A baromfihús termelés kb.79%-át (kb.71 millió tonna) a csirkehús adja. A 4. ábra a világ legjelentősebb csirkehús termelő országait és azok által előállított hús mennyiségének százalékos megoszlását szemlélteti.

4. ábra: A világ legnagyobb broiler előállító országai 2008-ban (%)

Forrás: USDA, 2009

A legnagyobb csirkehús termelők az USA, Kína, Brazília és az EU-27, melyek a világtermelés, több mint 2/3-át adják.

Az Amerikai Egyesült Államok a világ legnagyobb broiler előállítója és - Brazília után – második legjelentősebb exportőre is. A nagy volumenű termelés alapját a területileg és üzemileg koncentrált broiler termelés adja. A területi koncentráció mellett a termelés - szinte kizárólag – kötött, szerződéses integrációban történik (Harvy, 2009). A második legjelentősebb csirkehús előállító Kína, ahol a termelés 11,8 millió tonna volt 2008-ban. PAN (2007) elemzése szerint a hatékony termelést Kínában az erősen koncentrált és integrált baromfi értéklánc adja.

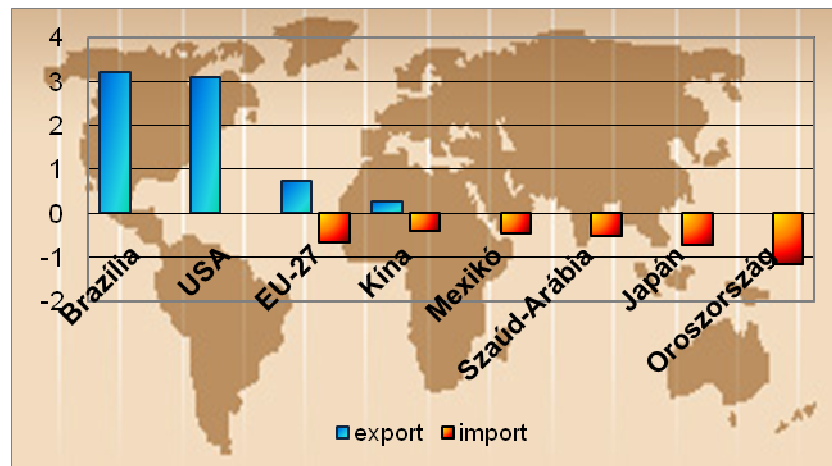
Az USDA-FAS (2009) elemzései szerint mind Brazíliának, mind Kínának a termelése nem csak rövid, hanem hosszú távon is bővülni fog. Az előbbi ország esetében a növekedés oka a belső fogyasztás fokozódása és az export piacok bővülése, míg az utóbbi országnál a gazdasági növekedéssel együtt járó élelmiszerfogyasztás fokozódásában a meghatározó.

Az EU-27-ek baromfihús előállítása 2008-ban meghaladta a 12 millió tonnát, amelynek több, mint 70%-a csirkehús. A termelés közel 2/3-át 5 tagország – Franciaország, Egyesült Királyság, Spanyolország, Németország és Olaszország – adja.

A világ baromfihús exportjában kiemelkedő szerepet játszik Brazília és az USA (5. ábra). Exportrészesedésük több, mint 70% úgy, hogy - szemben az EU-27-tel – egyik ország sem importál csirkehúst. A két ország jelentős termelési potenciálját alátámasztják ORBÁNNÉ (1998) megállapításai, miszerint a világ baromfi kereskedelmében azok az exportőrök számíthatnak hosszabb távon is sikerre, akik kedvező klimatikus viszonyok között, hazai termelésű, olcsó takarmányból állítják elő a vágóállatot és olcsó munkaerővel termelnek.

Az Egyesült Államok - broiler hús tekintetében - a világ második legnagyobb exportőre, fő importőrei Oroszország, Kína és Mexikó. Fontos kiemelni, hogy az EU 1997 óta tiltja az Egyesült Államok

baromfihús importját, az ott alkalmazott klóros fertőtlenítés¹ (szalmonellamentesítés) miatt (POPP – POTORI, 2009).

5. ábra: A világ jelentős broilerhús exportőr és –importőr országai 2008-ban (millió tonna)

Forrás: USDA, 2009

A világ legnagyobb baromfihús importőre Oroszország. A világkereskedelemnek kb. 15%-a erre a piacra irányul. Több évvel korábban a lakosság fogyasztását szinte kizárólag importból fedezték, 2008-ra ez az arány 40% alá csökkent. A termelésnövekedés oka elsősorban a külföldi technológiák alkalmazásának bevezetése. A modernizációval párhuzamosan visszaszorul a korábban elterjedt háztáji baromfitartás. (POPP, 2009)

Kína és az EU középtávon várhatóan nettó importórré válik a kereslet folyamatos bővülése, a magas belföldi árak következményeként (SMITH, 2008). Ezt támasztja alá, hogy az EU baromfi exportja csökkenő tendenciát mutat. Az exportcsökkenés legfőbb oka a világpiacon uralkodó fokozott versenyhelyzet, amit tovább növelnek a viszonylag magas takarmányárak, ami jelentős nehézséget okozott a

¹ Ezt az eljárást tiltja az EU a belső piacra való értékesítésre szánt termékek esetében, a harmadik országba tartó export esetén viszont engedélyezi (Popp–Potori, 2009).

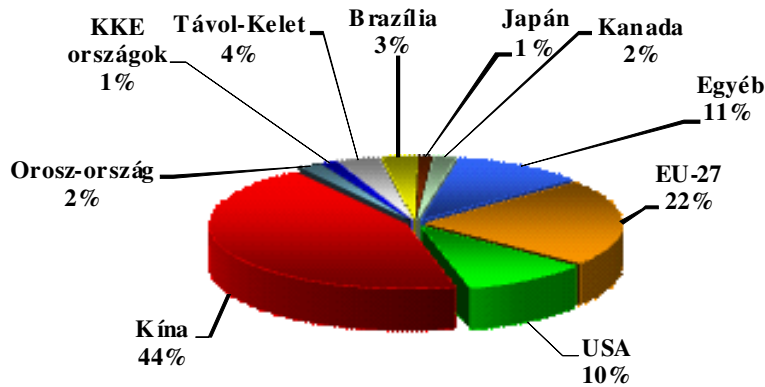
brazil versenytársakkal szemben. AVEC (2009) tanulmánya is exportvisszaesést prognosztizál középtávon. Emellett az Oroszország által bevezetett szigorított állategészségügyi előírások is nehezítik a kereskedelmet. Az EUROSTAT (2009) jelentése szerint a baromfihúsok fogyasztásának bővülése meghaladja a termelés mértékét². THURY (2009) elemzései azt mutatják, hogy a kedvező importárak következtében az EU csirkehús behozatala megtartja növekvő ütemét és legfontosabb exportpiacai továbbra is Oroszország, a Közel-Kelet, Ukrajna maradnak. Az EU összes baromfi kivitelének egy negyede az orosz piacokra került 2008-ban.

2.2.2. A világ sertéságazatának piaci kilátásai

Az USDA és a FAO adatai alapján 2008-ban a világon közel 990 millió sertést tartottak. A sertéslétszám 2001-ben haladta meg először a 900 milliót, vagyis az elmúlt hét évben összességében 10%-os bővülés következett be (TÓTH, 2009a). A világ sertéshústermelése 2008-ban meghaladta a 104 millió tonnát. A FAO becslései alapján 2018-ban a világ termelése eléri a 120 millió tonnát is, amelynek a döntő többségét (kb. 80%-át) Kína, az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió és Brazília adja.

A világ sertéshús termelésében – 6. ábra – kiemelt jelentőséggel bír az EU-27 (22%) és az USA (10%). A FAPRI (2009) adatai szerint az USA sertéshús termelése évek óta emelkedő tendenciát mutat és 2008-ban a termelés mértéke megközelítette a 10 millió tonnát, ami 2018-ra elérheti a 11 millió tonnát is.

² A prognózist alátámasztják a FAO (2009) adatai is, ahol megfigyelhető, hogy 2004-ben még a termelés és a fogyasztás aránya 103% volt, addig 2008-ra ez az arány alig érte el a 100%-ot.

6. ábra: A világ sertéshús termelésének megoszlása 2008-ban (%)

Forrás: USDA 2009, FAO 2009

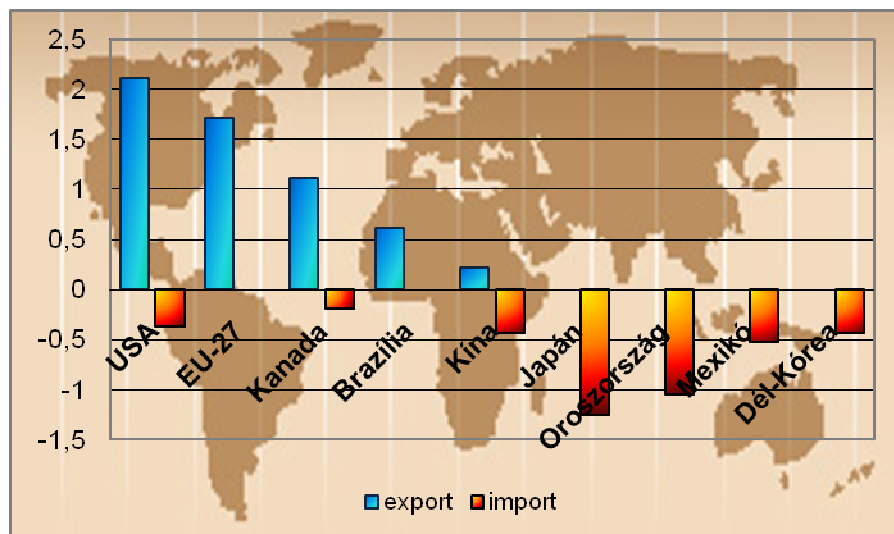
Az EU összes hústermelésének 52%-át a sertéshús adja, amely így a húsféleségek között az első helyet foglalja el. Az EU-27 tagországai összesen 22,6 millió tonna sertéshúst állítottak elő 2008-ban. Az EUROSTAT adatai alapján az EU-27 tagállamai közül 12-ben tartanak több mint 3 millió sertést és ezen országok adják az EU-27 sertésállományának kb. 90%-át. (TÓTH, 2009a; TÓTH, 2009b)

A legjelentősebb sertéstartó országok Európában Németország, Franciaország, Spanyolország, de említést érdemel Hollandia és Dánia is. Ez utóbbi országok sertéshústermelése kimagasló mind területegységre, mind pedig egy lakosra vetítve. Itt külön ki kell emelni a dán sertéshús termelési-modellt, amit a szövetkezeti társaságok abszolút túlsúlya jellemez. Ott a vágások 96 %-át két szövetkezeti vágóhíd - Danish Crown és Tican - végzi. (UDOVECZ – POPP, 2008). Ezáltal Dánia az egyetlen olyan ország a világon, ahol a saját termelésből a - hazai fogyasztáshoz viszonyítva - az export aránya a legnagyobb (JORGENSEN, 1991).

NÁBRÁDI és SZÚCS (2004) kiemelik, hogy a világ sertéshústermelése évente jelentősen növekszik oly módon, hogy az elmúlt 10 évben egyaránt jellemző volt a termelésre:

- a folyamatos, kismértékű létszámnövekedés;
- a sertéstartók számának csökkenése, következésképp az állománykoncentráció növekedése;
- a sertéshúsfogyasztás kismértékű növekedése, illetve stagnálása.

RÉTI és PÉNZES (2001) – a felsoroltakon túl - kiemeli az állategészségügy fontosságát, amely alapvetően átalakíthatja a hústermelés és a húsfogyasztás szerkezetét, mint ahogy ez a madárinfluenza és a sertésinfluenza esetében be is igazolódott.

7. ábra: A világ jelentős sertéshús exportőr és importőr országai 2008-ban (millió tonna)

Forrás: USDA 2009, FAO 2009

A világ összes exportra kerülő sertéshús mennyisége – 2008-ban – 6,1 millió tonna volt, ami alig 5,8%-a a világtermelésnek. A 7. ábra jól szemlélteti, hogy a legfőbb exportőr az USA, amely egy évtized alatt 0,5 millió tonnáról 1,6 millió tonnára növelte a kivitelét.

Legjelentősebb célországai Kanada és Mexikó mellett Kína, ahová közel 690 millió \$ értékben szállít. (SJERVEN, 2009.; DOAN 2009).

Az EU-27 adja a világ sertéshús exportjának 28%-át, amely 1,7 millió tonnát jelentett 2008-ban. A legfőbb célországok Kína és Oroszország. A fő nettóexportőr országok elsősorban a Benelux államok, Dánia és Németország, melyek egyre inkább az EU belső piacaira - különösen Közép-Európára összpontosítanak - ugyanis a keleti piacok – elsősorban Oroszország – folyamatosan vonja vissza az exportengedélyeket a szigorodó élelmiszerbiztonsági előírásokra hivatkozva. (FLACH, 2009)

Az USDA adatai szerint 2008-ban a világ összes sertéshús importja 5,9 millió volt. A világ főbb importőr országai Japán és Oroszország. Az EU 27 importja elhanyagolható. (7. ábra)

Az OECD-FAO (2009) előrejelzése szerint 2018-ig Brazília és az USA versenyképessége tovább növekszik, viszont az EU nemzetközi versenyképessége csökkenni fog. (POPP, 2008a; POPP 2009). Emellett PADON (2009) felhívja a figyelmet arra, hogy a fő exportőr országok – Kanada, USA, EU, Brazília –és a jelentősebb importőrök – Japán, Kína, Oroszország – között kialakult hatalmi viszonyokat nem csak a technológiai tényezők és a természeti adottságok befolyásolják, hanem a valuták árárányai, az árak és az egészségügyi tilalmak is jelentősen módosítanak. Ezek a hatások pedig globális szinten döntően befolyásolhatják a sertéshús piac alakulását.

2.3 A hazai baromfi- (broiler) és sertéságazat főbb tendenciái

A múlt századból az első adatok 1935-ből származnak, amikor az összes baromfifélék állománya közel 22 millió volt az országban. A század elején, de még a két világháború között is, a szegényebb paraszti rétegek foglalkoztak elsősorban baromfitartással. 1935-ben még az állomány háromnegyede kisparaszti gazdaságokban volt található (TÓTH, 2001). BEHEND (2006) megjegyzi, hogy a baromfihús az alacsony ára miatt a szegényebb társadalmi rétegek számára is elérhető magas fehérjetartalmú táplálék volt, emiatt jelentős népszerűségre tett szert hazánkban is. Ezért a baromfiágazat fejlődése évtizedeken át töretlen és a baromfifélék fogyasztása a táplálkozási szokások változásával folyamatosan emelkedett. A fogyasztói szokások változásának elemzéséből megtudható, hogy nem csak a jövedelmi viszonyok motiválják a fogyasztást, hanem a baromfifogyasztás nő azok körében is, akik egészséges táplálkozásra töreksenek (TÓTH, 2003; 2004).

Napjainkban a hazai baromfiágazat bruttó termelési értéke az állattenyésztés 31-35 %-át teszi ki, a mezőgazdaságon belül ez 11-12 %-os részesedést jelent. A teljes hústermelés 49 %-át a vágóbaromfi adja. Az ágazatban mintegy 1300 regisztrált gazdálkodó, s az integrátorokon keresztül további 2300 termelő - elsősorban őstermelő és egyéni vállalkozó - vesz részt. A baromfiiparban 15 ezer fő érintett, a teljes termékpálya azonban mintegy 150 ezer főt foglalkoztat. Azzal, hogy a baromfiágazat a sertéságazat után a második legtöbb keveréktakarmányt használja fel, egy egész takarmányipart tart életben. (MIHÓK és mtsai., 2009)

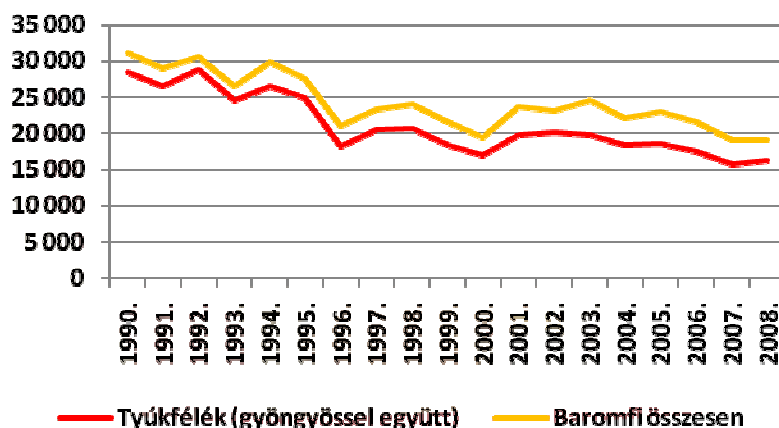
A sertésenyésztés és -tartás KAPRONCZAI (2003) szerint a rendszerváltozás óta nagyfokú hullámvázás jellemezte és az állomány folyamatosan csökkent. 1994-ben érte el a mélypontot 4,4 millió egyeddel.

Napjainkban a csökkenő tendencia folytatódott és 2009-re az állomány 3,3 millióra fogyatkozott. A csökkenés együtt járt a korábban jelentős állománnyal rendelkező egyéni gazdaságok nagymértékű termelésfelhagyásával. Elsősorban az értékesítési gondok, az alacsony és bizonytalan jövedelmezőség, illetve a veszteséges termelés hatásai okozták a termelés megszüntetését.

2.3.1. A hazai baromfiágazat főbb jellegzetességei

A baromfitenyésztés látványos felfutása az 1970-es években történt, majd az 1980-as években Magyarország önellátási foka baromfihúsból 180% körül stabilizálódott. Ehhez hozzájárult a gabonatermelés gyors növekedése és a baromfihús iránti piaci kereslet ugrásszerű emelkedése. Lényeges tényező volt a jól szervezett integráció és a viszonylag kiszámítható érdekeltségi, támogatási rendszer is. A termelés visszaesésére az 1990-es évek elején került sor a volt Szovjetunió piacairól történő kiszorulás eredményeként (POPP – UDOVECZ, 2003).

A magyar baromfiágazat állatállománya 1990 óta folyamatosan csökken (8. ábra), 1990 és 2008 között az állatlétszám (december 31-ei állatállományt figyelembe véve) közel felére mérséklődött. A 8. ábrán látható, hogy a baromfifélék legnagyobb százalékát (2008-ban 85%) a tyúkfélék adják.

8. ábra: Magyarország baromfiállományának alakulása 1990-2008 között (1000 db)

Forrás: KSH, 2009.

A jelentős állománycsökkenés okát a szakemberek eltérő módon indokolják. KESZI és mtsai. (2003) szerint a hazai baromfiszektor számos komoly problémával is küzd, melyek közül a legfontosabbak a következők:

- tőkehiány a szektor minden szintjén;
- épületek, gépek elavult állapota;
- nem megfelelő termelési paraméterek;
- alacsony vágókapacitás kihasználtság.

NÁBRÁDI és SZÖLLŐSI (2008) szerint a probléma forrása a nemzetközi versenyképesség romlásában keresendő, ami közvetlenül vagy közvetve érinti a fenntarthatóság három pillérét (a gazdasági, a társadalmi és a természeti tényezőket). További hátrányt jelent a versenytársakhoz képest tartósan alacsony jövedelmezőség és technológiai színvonal, melyek a korszerű tudás és ágazati stratégia hiányának tudhatók be.

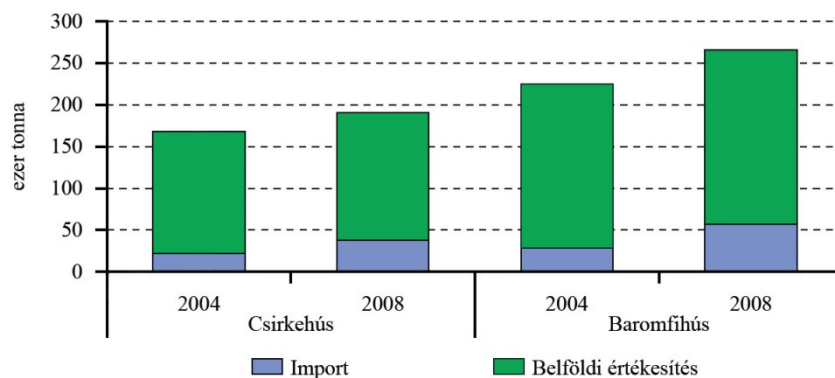
NYÁRS (2008) a válság fő okát Magyarország földrajzi fekvésében látja, mivel a fehérjeforrások beszerzési költségei a kontinentális elhelyezkedés következtében magasabbak és a baromfihús export is

költségesebb a szállítás miatt. A fűtési és hűtési költségek is magasabbak a versenytársakhoz képest.

A fentiek eredményeként Magyarországon strukturális válságba került a baromfiágazat, mert mind a takarmánytáp, mind pedig az energiaárak rendkívüli módon megemelkedtek. Így az önköltség az elmúlt néhány évben 30-35%-kal növekedett az ágazatban. Mindezek következtében az ágazatban évek óta nem termelődik megfelelő jövedelem, ez igaz a termékpálya valamennyi szakaszára, de hatványozottan igaz a tenyésztőkre és a hizlalókra. BÁRÁNY (2007; 2008)

A nyereség csökkenésének okát TAKÁCS és mtsai. (2008) a piaci viszonyok változása mellett az EU csatlakozás utáni három évre szóló állatjóléti, illetve gyógyszer-támogatás megszüntetésében is látják. A 2007. április 30-tól megszűnt nemzeti támogatások következményeként a vágóbaromfi-termelők bevételei 11,5 Ft/kg-mal csökkentek, jóllehet a termelők jelentős részének ez a támogatás a biztos jövedelmet jelentette (FÖLDI, 2008).

Az állomány csökkenése és az alapanyag termelés jövedelmezőségének romlása nem gátolta a hazai fogyasztót a baromfihús fogyasztásában. Így Magyarországon jelenleg a baromfihús a legkedveltebb húsféleség, az egy főre jutó fogyasztás 2007-ben 31 kg volt (33%-kal haladta meg az EU-25 átlagát). Baromfihús-fogyasztásunk 70%-át csirke, 30%-át pulyka és víziszárnyas adja.

9. ábra: A hazai baromfihús fogyasztás alakulása
 Forrás: BTT és KSH, 2009. In.: Popp – Potori, 2009 alapján

Az utóbbi években az állománycsökkenéssel párhuzamosan, növekedett a belföldi értékesítés mind csirkehús, mind pedig baromfihús tekintetében, amit a 9. ábra is jól mutat, de ez együtt járt az importunk növekedésével is (POPP, 2007). Import részaránya csirkehús esetén 13%-ról 20%-ra nőtt, míg a baromfihúsnál ez az arány: 12%-ról 21%-ra emelkedett 2008-ra.

FÖLDI (2008) megállapítása szerint a belföldi forgalom visszaesésének és az importtermékek térnyerésének több oka is van:

- a magyar fogyasztó vásárlóerejének csökkenése;
- ezzel összefüggésben az élelmiszerek áremelkedése;
- a feketegazdaság megléte, esetenként térnyerése;
- az olcsó sertéshús.

A magyar baromfiágazat külkereskedelmi egyenlege pozitív, oly módon, hogy az import részaránya folyamatosan növekszik.

2008-ban a baromfihús export 127 ezer tonna volt, ezzel szemben az import 57 ezer tonnát tett ki. Fontos kiemelni, hogy a kb. 70 ezer tonna kivitt többlet a pulyka-, kacs- és libahús-export növekedésének köszönhető (POPP és POTORI, 2009).

Az import jelentős térnyerésének okát a BTT (2004) egyik tanulmánya az olcsó dél-amerikai baromfihúsban látja. Az importunk 1995 és 2001 között több, mint 10-szeresére nőtt. A dél-amerikai, -

elsősorban brazil - termelők még teljes vám mellett is jelentős előnyben vannak az európai versenytársakhoz viszonyítva, mivel termelési költségeik az európai átlagnak csupán a felét teszik ki.

A versenyhátrányt okozó tényezők ellenére Magyarország élelmiszeripari exporttermékei közül a baromfihúsnak kiemelt szerepe van. KARTALI (2008) Németországot emeli ki a célpiacok közül, ahova 2004-2006 átlagát alapul véve 117 millió USD értékben szállítottunk. A 2. táblázat mutatja a főbb célpiacokat, ahová hazánk baromfihúst szállít. A harmadik oszlop szemlélteti, hogy a magyar baromfihús termékek az adott ország importjából hány százalékot tesznek ki.

2. táblázat

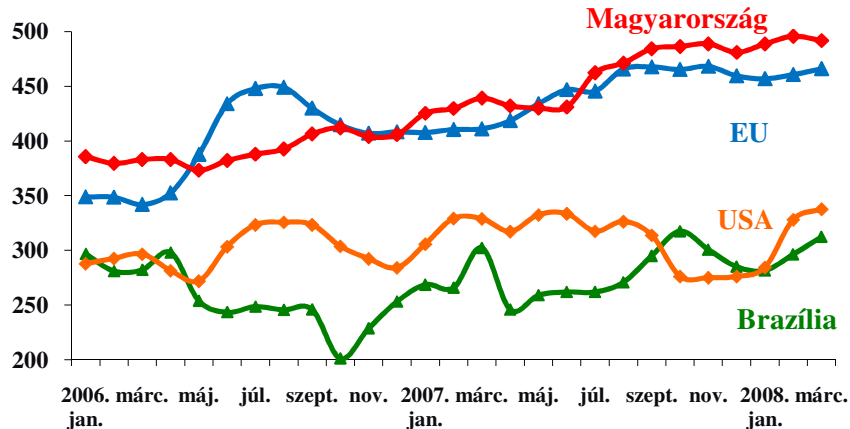
**A hazai baromfihús export célországai és piaci pozícióink
(2004-2006 átlaga)**

	2004-2006 átlag (millió USD)	Piaci részesedésünk a helyi importból %- ban (2006-ban)
Németország	117	9
Ausztria	38	16,2
Franciaország	37	8,5
Egyesült Királyság	31 (2006)	-
Japán	27	5.
Svájc	27	-

Forrás: Comtrade adatbázis In.: KARTALI, 2008 alapján saját összeállítás

Az adatok alapján Ausztria a második legnagyobb import-partnerünk. Az AKI (2008) elemzése szerint a baromfihús kivitelünk értéke folyamatosan csökkenni fog, mert a rivális országok (pl.: Lengyelország) további térnyerése várható. A külkereskedelmi egyenleg negatív irányú változásaihoz hozzájárult az a körülmény is, hogy a hazai termelők árverseny-képessége gyenge, továbbá támogatások nélkül a brojler ágazat átlagosan veszteséges marad a jövőben (UDOVECZ – POPP, 2006).

A magyar export-import alakulását szinte kizárólag a baromfihús világpiaci ára befolyásolja. Így a hazai alapanyag termelők versenyképessége a világpiacon kerül megmértetésre, mivel a hazai árakat is a világpiaci árak határozzák meg. Tekintettel arra, hogy a hazai termelők által előállított csirke ára közel kétszerese a brazil csirke áraknak, ezért az import csirkehús visszaszorulása a hazai piacokról középtávon nem várható. (10. ábra)

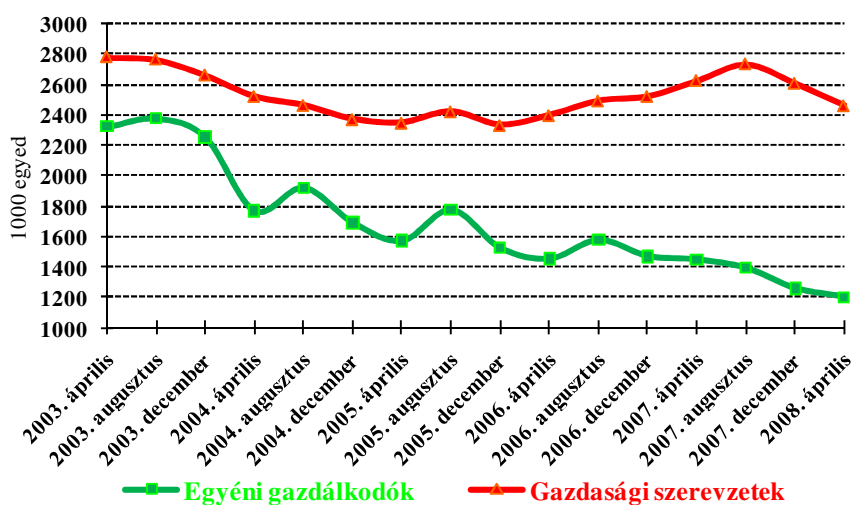
10. ábra: Egész csirke (bratfertig) feldolgozói értékesítési ára (Ft/kg)

Forrás: AMA (Wien), USDA, EU Bizottság, AKI PÁIR In.: Popp, 2008 alapján

A magas hazai árakat a Forint – Dollár árfolyam alakulása is erősen árnyalta. Az elmúlt néhány évben az élelmiszerárak általánosan növekedtek. A baromfihús esetében az áralakulást elsősorban a baromfi keveréktakarmányok 40%-os áremelkedése okozta, így a baromfitermékek önköltsége legalább 30%-kal nőtt. A baromfipiacon tapasztalható hatékonysági problémák mellett a madárinfluenza európai és hazai megjelenésével is csökkentette az ágazat jövedelmezőségét.

2.3.2. A hazai sertéságazat főbb jellegzetességei

A sertéságazat a hazai mezőgazdaság húzóágazata volt az 1970-es és 80-as években. Ebben az időszakban kevés ország tudott hasonló dinamikus fejlődést felmutatni. Ez a fejlődési ütem Dániában és Hollandiában közelítette meg a hazait, azzal a különbséggel, hogy ott nagyrészt importtakarmányokra, míg Magyarországon elsősorban saját termelésű takarmányokra alapozva történt meg az ágazat fejlődése. 1990-es években az állattenyésztés bruttó termelési értékének mintegy 38-41%-át adta a sertésenyésztés (NÁBRÁDI – SZŰCS, 2004). A Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége (MOSZ) 2009-es jelentése szerint az állattenyésztés részaránya a mezőgazdasági termékek bruttó kibocsátásából az EU csatlakozás óta folyamatosan csökkent, a 2003. évi 42,7%-ról 2009-re közel 10 százalékponttal. Az állattenyésztési ágazatok közül a legnagyobb visszaesés a sertéságazatban következett be, 2000-2004 átlagához képest – 5 év alatt –, több mint 30%-kal csökkent az állomány. (11. ábra)

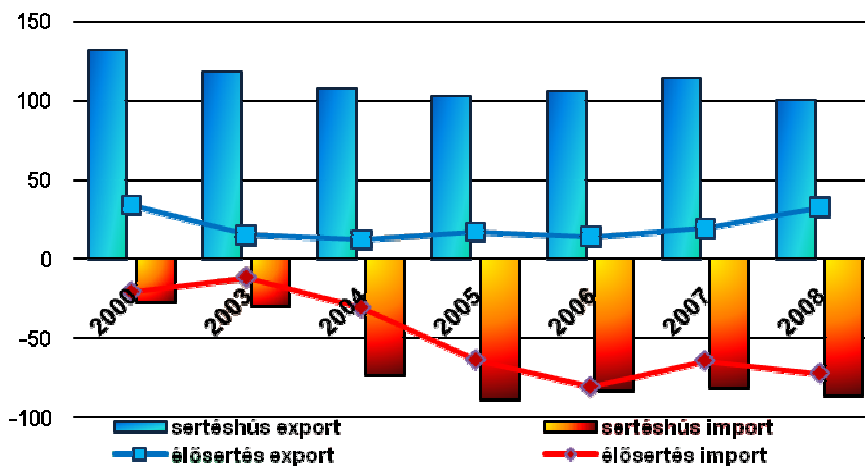
11. ábra: A hazai sertés állomány változása az egyéni gazdálkodók és a gazdasági szervezeteknél 2003 és 2008 között (1000 db)

TUNYOGINÉ (2007) kiemeli, hogy a sertéslétszám az EU csatlakozás óta, több mint egy millióval csökkent. Növekedés csak a sertéshústermelés hatékonyságának javulásával képzelhető el. A sertéstartók jövedelemnövekedésének másik útja az áremelkedés lehetne, ami az EU egységes piacain értékesítési problémákhoz vezetne. A jövedelmezőség növelése azért elengedhetetlen feladat, mivel Magyarország az EU tagjaként egy „zárt” piac része lett, ezzel párhuzamosan - a sertéshús közös piaci szervezetének átvételével - a hazai szabályozás lényegesen egyszerűsödött. Megszűntek a közvetlen ágazat-specifikus nemzeti támogatások, beleértve az árhoz kötött minőségi támogatást is (NYÁRS – VÍZVÁRI, 2005). Az EU szabályozása a sertés – és a baromfiágazatot – is a könnyű, vagy puha ágazati szabályozás alá sorolta (NAGY, 2003), melynek lényege, hogy közvetlen jövedelempótló támogatást a két ágazat nem kaphat, mivel azok szabályozását az gabonanövények szabályozásán keresztül valósítják meg. Ez azt jelenti, hogy az ágazat termelői állategészségügyi és állatjóléti támogatáson kívül nem kaphatnak más termeléssel összefüggő támogatást, így a termelést egyedül a piaci folyamatok szabályozzák.

A KSH (2009) adatai szerint a sertésállomány 2008-ban 3,4 millióra csökkent, így az állomány 13%-kal volt kevesebb, mint 2007-ben. Ehhez hasonló mértékben fogyatkozott egy év alatt a kocaállomány is. Az utóbbi két évtizedben egyre csökkent a sertést tartó kistermelők száma és a náluk lévő állomány aránya is. Az állománycsökkenés felgyorsulásában nagy szerepe volt a gabonafélék 2007. évi gyenge termését követően a takarmány drágulásának is. Az egyéni gazdaságok állománycsökkenésének további oka, hogy a környezetvédelmi előírásoknak való megfelelések miatt a trágyakezelési-, elhelyezési beruházásokat is el kell végezni, melyek ugyan magas támogatási intenzitásúak (75%), mégis igényelnek saját forrást, profitot azonban nem termelnek. Ezeket a kötelező

beruházásokat a tőkeszegény - kisebb hatékonysággal termelő - egyéni gazdaságok csupán kis százaléka tudja kigazdálkodni.

A kritikus helyzet a sertésállomány tekintetében nem csak lokálisan (Magyarországon) jellemző, hanem az elmúlt pár évben hasonló tendencia jellemezte az EU-t is. A jelentős állománycsökkenés okait – a tagállamokban – a szakemberek abban látják, hogy növekedtek a takarmányárak, illetve csökkentek a húsipari árak (PAPP, 2007; OLÁH, 2009). Mindezek hatására Magyarország nettó exportőr szerepét elvesztve - az EU csatlakozás utáni évtől kezdve - nettó importőrré vált. (12. ábra)

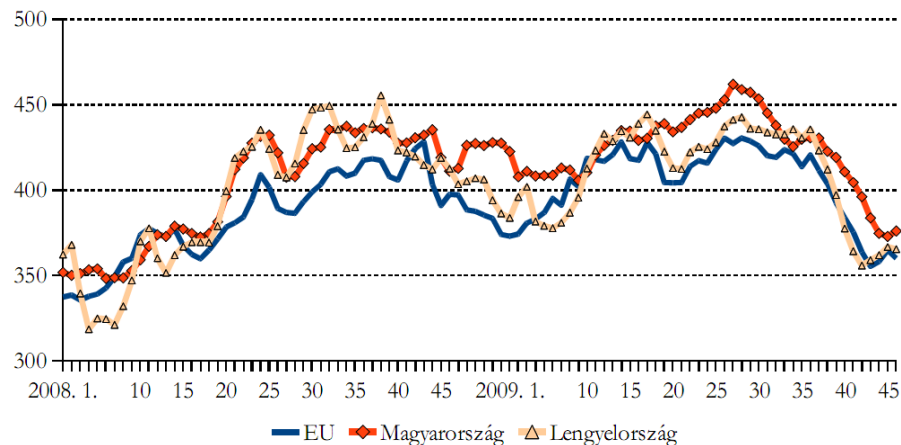

12. ábra: A magyar sertéságazat külkereskedelme 2000 és 2008 között (1000 t)
Forrás: KSH, 2009; AKI 2009

Sertéshús exportunk 2008-ban meghaladta a 234 millió Eurót, ezzel szemben az import értéke 155 millió Euró volt. A jelentős állománycsökkenés ellenére 2007-hez képest az export 5%-kal nőtt. A magyar sertéshús egyes részei igen keresettek a hagyományosnak tekinthető export-piacokon. A magyar sertés export 35%-a Romániába irányul, emellett jelentős piac még Dél-Korea, Japán és Spanyolország is.

A sertéshús import többnyire gyengébb minőségű és olcsóbb húsok behozatalát jelenti, melyeket döntően különféle hústermék gyártásra használnak. Az EU csatlakozást követően az élősertés import nőtt,

köszönhetően az alacsony külpici áraknak. A jelentős állománycsökkenés következtében a hazai feldolgozók sertéshús- és élősertés behozatalra kényszerültek. Mindezek hatására hazánk nettó importórré vált, a legtöbb élősertés Lengyelországból származik. A behozott sertések részaránya az összes felvásárlásban 2008-ban elérte a 18%-ot. (AKI, 2009)

13. ábra: A vágósertés - „E” minőségű kategória - vágóhídi belépési ára az EU néhány tagállamában (Ft/kg hasított hideg súlyban)
 Forrás: EU Bizottság, AKI PÁIR In.: STUMMER (2009)

Az 13. ábrán látható, hogy a hazai sertésárak az esetek jelentős százalékában meghaladták az EU átlagárakat. A Lengyelországból származó élősertés 2008-2009. években 20-25 Ft/kg-mal olcsóbb volt a hazainál, így még nagyobb szállítási költségek esetén is megérte a sertések behozatala.

AVAR (2008) a hazai magas árak okait elsősorban a termelés alacsony hatékonyságában látja. A gyenge takarmányértékesülés, a magas malacelhullás, az alacsony napi testsúlygyarapodás, következménye a magas önköltség, amit a piac, illetve a vásárlók nem honorálnak. SÁKÁN (2008) a versenyhátrányaink között külön kiemeli a gyenge Dollár, az erős Forint és Euró külkereskedelemre gyakorolt hatásait, a GMO-s takarmányok korlátozott etetési lehetőségét, a hús- és csontlisztek etetésének tiltását, mint a termelés

költségét befolyásoló (növelő) tényezőket. A felsoroltakat BALOGH (2008) kiegészíti azzal, hogy Európában és Magyarországon egyszerre erősödik a kereslet a mezőgazdasági termékek iránt az élelmiszerek és a bioenergia piacán. Emellett az éghajlatváltozás hatására növekszik a termelés kockázata is. Ezek együttesen a hazai sertéstartást újabb kihívások elé állítják.

A sertéstenyésztésben a hatékony gazdálkodás alapfeltétele – RADNÓCZI és NOVOZÁNSZKY (2008) szerint –, hogy a telepi technológia (a tartás, takarmányozás-) és a menedzsment feleljen meg a modern termelés követelményeinek. Magyarországon - a ritka kivételtől eltekintve - nagyon rosszak a feltételek a tenyészállatok genetikai képességeinek érvényesüléséhez. A tőkeszegénység miatt az elavult technológiához gyenge takarmány, és a kívánatostól messze elmaradó telepi menedzsment társul. LENGYEL (2008) szerint – az előzőekkel ellentétben - a sertéstelepek technikai korszerűsítése folyamatos, de a telepek nagy részénél ezt nem követi a genetika megújítása. Emiatt nem alakul ki a technológia, a takarmányozás és a genetika optimális összhangja sem.

A 2006-2008. években 11 sertéstartó gazdaságra kiterjedő vizsgálataink is azt igazolták, hogy a tudatos tenyésztői munka, magas színvonalú higiéniai menedzsment-tevékenység és takarmányozási technológia jelentősen javította a sertéshízlalás jövedelmezőségét (Pogány és mtsai., 2010).

A felsorolt problémák javulása esetén a hazai sertéstartók versenyképessége növekedne, ami a költségek csökkenésében jelenne meg először. Ezek hatására a magyar piaci árak közelítenének az EU átlagáraihoz, így az import jelentősen csökkenne. A termelés gazdaságosságának javulásával párhuzamosan, a sertésállományunk is növekedésnek indulna.

2.4. Jövedelemviszonyok a hazai sertés- és broiler ágazatokban

A hazai feldolgozóiparon belül az élelmiszeripar részaránya évek óta csökken, 2002-ben még 14,9 % volt, ami 2008-ra 8,8 %-ra változott. Az élelmiszeripari ágazatban jelentős mértékű jövedelemcsökkenés következett be: a 2002. évi 97 milliárd forintos adózás előtti eredmény 2006-ban már csak 52 milliárd forint volt, 2007-re 21 milliárd forintra redukálódott és 2008-ban 7,4 milliárd veszteséggel zárt (FVM, 2010). A kiváltó okok közül az élelmiszeripar termelésének csökkenése és a költségnövekedés (energia, szállítás, alapanyag) említhető, amely a késztermékek árában nem realizálódott (KAPRONCZAI, 2009). FOLLÁTH (2008) kiemeli, hogy az élelmiszeripar GDP-ből való részesedés mára alig éri el a 2,6%-ot. A helyzetet tovább rontja az EU csatlakozást követő kiélezett piaci verseny, valamint a fokozott élelmiszerbiztonsággal és a környezetvédelemmel kapcsolatos jogi szabályozás. Az előírások teljesítésére és a felzárkózáshoz a hazai élelmiszergazdaság jelentős támogatásokat kap, 2008-ban 430 milliárd forint mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatás állt rendelkezésre. KERÉK és MARSELEK (2009) megállapítják, hogy a jelentős támogatás csak kis mértékben tükröződik a szektor eredményében és nyereségében. (2008-ban a 430 milliárd Ft. támogatáshoz csupán 150-152 milliárd Forint eredmény társult).

A hazai élelmiszeripar jelentős részét – 32%-át – húskészítmények előállítása, feldolgozása és tartósítása adja. SZŰCS (2004) szerint a húsipar a rendszerváltozás óta jelentősen átalakult. Az elmúlt két évtizedben mind a mezőgazdaság, mind a feldolgozóipar szerkezete, tulajdonviszonyai jelentős mértékben megváltoztak (FOLLÁTH, 2008). Az 1989-1990-ben kezdődő rendszerváltozás következményeként a húsvertikumnak szembe kellett néznie azzal, hogy a hagyományos külső piaci elvesztek, a belföldi piacon pedig jelentős fogyasztáscsökkenés következett be. Mindezek hatására nehéz helyzetbe került az ágazat.

ALVINCZ (1993) a húsipar válságának okát 3 dologra vezeti vissza: (1) piaci eredetű válság, (2) pénzügyi válság, (3) a húsipari szakágazat strukturális gyengeségei (specializáció hiánya, vágó és feldolgozó kapacitások, valamint a vágóállat termelés területi összhangjának hiánya). Ezekkel párhuzamosan MOLNÁR (2001) három vállalatcsoportot különböztet meg: egyrészt azok, melyek eredményesen váltották fel a Kelet-európai orientációt a Nyugat-európai irányultsággal; másodsorban, akik ez irányba tartottak és harmadrészt a rossz struktúrájú gazdálkodó szervezetek, akik az átalakulás komoly vesztesei lettek.

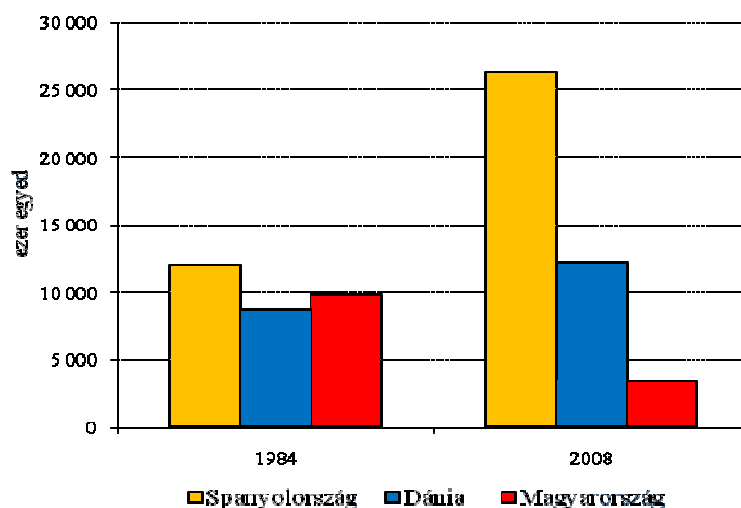
Jelentős problémát okozott a feldolgozó kapacitás túlméretezettsége is. Ezek a méretek egy viszonylag magas színvonalon fogyasztó belső piac és egy korlátlan felvevőnek tekintett – KGST – piac igényei szerint épültek ki. A leépülésben közrejátszott, hogy sem a termelők, sem pedig a feldolgozók nem rendelkeztek elégséges anyagi tartalékokkal, így a hirtelen megdrágult és a termelői árakban nem érvényesíthető hitelkamatok kezelhetetlenné tették a pénzügyi helyzetüket. Likviditás hiányában pedig minőségi termelés nem volt lehetséges. (BALOGH és TÉCSI, 1993)

BUDAVÁR (1993) a rendszerváltozással kapcsolatban megjegyzi, hogy a húsipari termékek fogyasztásának visszaesése nem csak hazai probléma volt, ugyanis Közép- és Kelet- Európában is határozott és folyamatos csökkenés volt megfigyelhető a húsfogyasztásban, ami tovább súlyosbította az ágazat gazdasági helyzetét. KECSKÉS (1991) vizsgálataival igazolta a hazai húsfogyasztási szokások jelentős változását és a fogyasztás csökkenő tendenciáját.

A rendszerváltozás gazdasági hatásai erőteljesen befolyásolták az élelmiszer-gazdaság, és azon belül a mezőgazdasági termelés különböző szintjeit. SZÉLES (1996) megállapítása szerint az állattenyésztés termékeinek termelése erőteljesen lecsökkent 1989-90 után, ami együtt járt az állatállomány visszaesésével, elsősorban az alacsony jövedelemtermelés, a likviditási problémák és a magas hitelkamatok miatt.

Szembevető változást mutat az FAO adatiból készített 14. ábra, ami szemlélteti azokat a változásokat, melyek az elmúlt évtizedekben hazánkban, illetve az EU más országaiban végbementek.

Az ábra adatai szerint 1984-ben a hazai sertésállomány közel azonos szinten állt, mint Dániában vagy Spanyolországban. A rendszerváltozás után fokozatosan leépült a sertés állományunk és az így kialakult piaci rést a más országok töltötték be.

14. ábra: Sertés állomány alakulása az EU egyes tagállamaiban

Forrás: FAO, 2009 In.: Udovecz, 2009

A jelentős állománycsökkenés oka sokrétű, ezek közül az alkalmazott technológia és az üzemméret, amelyek változatai jelentősen hatnak a jövedelmezőségre és versenyképességre, ahogyan azt –többek között – FEJES és SZÉLES (2003) is bizonyítják, feltárva azokat a tartalékokat és jövedelemnövelési lehetőségeket, melyek nagyban befolyásolják az ágazatok jövedelemtermelő képességét. Így Magyarországon 3-4-szer több élőmunkát használunk fel (egységnyi vágósertés kibocsátásra számítva), mint a fejlett technológiát alkalmazó versenytársaink, illetőleg, hogy minden fontos hatékonysági mutató (mint például az egy kocára jutó választott malacok száma, a tömeg-gyarapodás, a

takarmányhasznosítás és a vágási súly) tekintetében rosszabbak a mutatóink az EU átlagnál (NYÁRS, 2005).

SZÉLES (1996) kiemeli, hogy az általános tőkekivonás a baromfi- és sertéságazatból oly módon történt, hogy folytatták a termelést, míg azt a tárgyi eszközök állapota lehetővé tette, közben más célokra fordították az elszámolt amortizációt. Ennek eredményeként jelentős hatékonyságsökkenés ment végbe néhány év alatt.

Az együttműködések szükségessége a rendszerváltozás után még hangsúlyosabbá vált, a termelő alapok diffúz állapota és a szervezeti szétszóródás miatt. Az integráció lehetett volna az az út, ami a 1970-es évekbeli élelmiszeripari termelés volumenéhez vezetett volna. Ezért erőteljes közgazdasági szabályozásnak is ösztönöznie kellett volna a kialakulásukat (KARALYOS, 1996). FEKETE-VÖRÖS (1996) – egyetértve az előzőekkel – hangsúlyozza, hogy a folyamatosan korszerűsödő termelési-gazdálkodási eljárások előnyei csakis úgy érvényesülnek, ha összekapcsolódnak és egységes rendszert alkotnak az élelmiszer-gazdaságban, az együttműködés hatékonyságnövelő tényezőinek tartós hasznosításával párhuzamosan.

Hasonló megállapításra jutottunk a már hivatkozott megállapításaink alapján: az iparszerű termelést folytató, integrált gazdaságok jövedelemszintje mintegy 20%-kal haladta meg a hagyományos rendszerben termelő, integrálatlan gazdaságok eredményét (POGÁNY és mtsai., 2010).

ERNYEI (1993) és DIMÉNY-RÉDAI (1993) szerint az élelmiszeriparban – azon belül a húsiparban – vertikális marketing rendszerek bevezetése a költségek csökkenését jelentette volna és az integrációban résztvevők hatékonyságának növekedését. Ugyanakkor a hatékonyan működő integrációk kialakításához tőke szükséges, de a rendszerváltás utáni években ez állt legkevésbé rendelkezésre. Így részleges és kevésbé jól működő együttműködések jelentek meg a hazai élelmiszer-gazdaságban, szemben a nyugati példákkal, ahol országokon átívelő nagy - multinacionális - cégek alkották az egyes integrációk gerincét (HANTÓ, 1996).

Ezek hatásaként a hazai baromfi szektorban a 90-es évek elején elkezdődött egy - a nyugati mintára felépülő – vertikális integrációs folyamat, a korábban jól működő és magas színvonalú termelést folytató vállalatok vezetésével. Így jött létre a Bábolna-, a Carnex-, és a Hajdú-Bét csoport stb. Működésük meghatározó volt a hazai baromfiipar számára, a zárt integrációk egyesítették mindazon versenylőnyt biztosító tényezőket, amelyek kialakítására a szektor napjainkban is törekszik. Ennek ellenére ezek az integrációk a körbetartozás és különféle, nem tisztázott gazdasági folyamatok eredményeként időközben csődbe jutottak és felszámolásra kerültek (SZENTIRMAY, 2006). A sertésvertikumban hasonló integrációk nem alakultak ki, hanem itt a termelői szerződések alkalmazása volt a jellemző, ez a tendencia napjainkban is fennáll, így a sertésszektor közel sem olyan integrált, mint a baromfi (ÉDER, 2008). Ezt erősíti KRÁNITZ és N.-NÉ PÉRCSI (2009) vizsgálatai is, mely szerint nincs szoros együttműködés a termelők és a feldolgozók között, továbbá általánosak a rövidtávú, illetve eseti szerződések, amik nem alkalmasak a hosszú távú versenyképes termelés garantálására.

Az integrált húsiipar – KALMÁR (1994) szerint – csak akkor nevezhető sikeresnek, mikor a teljes vertikum nyeresége oly módon alakul, hogy az integrációban résztvevő partnerek külön-külön is nyereségesek. Ennek hiányában az integráció megszűnik, többek közt ez okozta az előzőekben bemutatott együttműködések megszűnését is hazánkban. Ezzel egyetértésben CSETE és mtsai. (1996) hangsúlyozzák, hogy az integráció nem „csodaszer” és nem pótol hiányokat, de más tényezőkkel együtt növelheti az ágazati versenyképességet, a hatékonyságot és csökkenti a bizonytalanságból eredő kockázatot.

Az integrációk optimális működésére kiváló példát szolgáltat az EU húsiipara, ahol a 10 legnagyobb sertés-vágóhídjának piaci részesedése közel 30%-os, míg a baromfi feldolgozók piacán 7 jelentős baromfiipari vállalat uralkodik, amelyek piaci részesedése 23,4%. Európában tehát kiemelkedő mind a baromfi-, mind pedig a sertésvertikum területén az integrációk működése.

A jól működő integrációk hatékony termelése jelenthetett volna piaci védelmet a baromfi- és sertésvertikum számára az EU csatlakozás által okozott negatív hatásokkal szemben. Az így kialakult gazdasági méretnövekedéssel általában a gazdálkodás hatékonysága is javul. Ez a jelenség olyan előnyökkel magyarázható, mint a nagyobb méretek mellett lehetővé váló teljesebb foglalkoztatás, jobb kapacitáskihasználás, a járulékos beruházásoknál elérhető fajlagos megtakarítások (KOVÁCS – UDOVECZ, 2003). A negatív hatások közül ORBÁNNÉ (2003) az árváltozások jelentőségét emeli ki, mely szerint az EU és Magyarország mezőgazdasági termelői árai között jelentős közeledés ment végbe a '90-es évtizedben, különösen az évtized második felében. Ez az állattenyésztési szektorban további 11,5%-os termelői árcsökkenésben nyilvánult meg 2000 és 2006 között, amit 2007-ben további 7,5 százalékpontos esés követett. A legnagyobb árcsökkenés a sertés esetében mutatkozott (26,2%), de a baromfiágazat tekintetében is jelentős volt a visszaesés.

Az árváltozások jelentős eltéréseinek fő oka SZÁZADOS (2008) szerint, hogy a fogyasztói árakat nem a termelő, vagy a fogyasztó, hanem a kereskedő állapítja meg. A nemzetközi piacon lévő bőséges sertéshús kínálat miatt ez a trend várhatóan középtávon is jellemző lesz. Hasonló tendenciák a baromfi szektorban is megfigyelhetők.

A húsipar minden kedvezőtlen folyamat ellenére az élelmiszergazdaság azon ritka ágazatai közé tartozik, ahol jellemzően nem alapanyagot exportálnak, hanem magas hozzáadott értékű, feldolgozott termékeket. Így az ágazat külkereskedelmi mérlege mennyiségében negatív, értékében azonban pozitív. Élelmiszerimportunk az exportnál ugyan gyorsabban, mintegy 22 %-kal bővült, de az importot másfélszeresen meghaladó export - tömegénél fogva - jóval nagyobb hatást gyakorolt a kereskedelmi mérleg alakulására. A külkereskedelmi szaldó így továbbra is javuló tendenciájú maradt, miután a húsipar 1,8 milliárd Eurós importjával 2,7 milliárd Eurós export állt szemben. (BEDŐ, 2009; SZABÓ, 2008)

A két ágazat jövedelmezőségének bemutatásához szükséges kiemelni az élelmiszerláncon előállított hozzáadott érték alakulását, mivel ez jól szemlélteti azokat a pontokat, amelyek alapját képezhetik egy optimális jövedelemelosztásnak a termékpálya szereplői között.

BALOGH (2009b) tanulmányában ismerteti, hogy az Európai Unióban 2005-ben az élelmiszergazdaság szereplői 653,4 milliárd Euró hozzáadott értéket állítottak elő az élelmiszerlánc mentén. Ez értékben meghaladja olyan feldolgozóipari ágazatok hozzáadott értékét, mint a vegyipar, fémfeldolgozás vagy gépgyártás (JOHANSSON, 2008; BALOGH, 2009b)

A 3. táblázat jól szemlélteti az EU és hazánk közötti markáns különbségeket a hozzáadott érték tekintetében. Szembetűnő, hogy jóval nagyobb az elsődleges fázisok (mezőgazdaság és élelmiszeripar) hozzáadott értéke hazánkban, mint az EU-ban. A magyar élelmiszergazdaságban évente mintegy 6 milliárd Euró összegű hozzáadott érték képződik. Ez 2005-ben, (amelyről fázis-részletezésű adatok állnak rendelkezésre) 5,903 milliárd Euró összegű volt.

Figyelemre méltó az a nemzetközileg ritka sajátosságot, miszerint Magyarországon a mezőgazdasági fázis nagyobb hozzáadott-érték aránnyal részesedik, mint a következményes fázisok.

3. táblázat

Az élelmiszer-láncon előállított hozzáadott érték és megoszlása az egyes fázisok között az EU-ban és Magyarországon (2005)

Fázisok	Bruttó hozzáadott érték EU-ban (millió €)	Megoszlási arányok EU (%)	Bruttó hozzáadott érték Mo.-n (millió €)	Megoszlási arányok Mo.-n (%)
Mezőgazdaság	149 106	22,8	2301	38,9
Élelmiszer- és italgyártás	188 214	28,8	1901	32,2
Áruházi kereskedelem	110 000	16,9	795	13,4
Vendéglátás	109 526	16,8	370	6,4

Forrás: From farm to fork statistics. Eurostat, 2008 edition, 1.3. tábla, 16. p. In.: BALOGH, 2009b alapján

Összegzésként BALOGH (2009b) megállapítja, hogy „a fejlett mezőgazdaságú országokban kisebb, a kevésbé fejlett országokban pedig magasabb a kibocsátás hozzáadott-érték tartalma (2008-ban pl.: Dánia 22,4%, Magyarország 36%, Románia 44%).

Az Európai Unió húsipari nagyvállalkozásai (amelyek a populáció 1 százalékát se teszik ki,) a hozzáadott érték 25-55 százalékát adták. Ezen belül például Franciaországban, ahol a húsiparban a kisvállalkozások jellemzőbbek, (és a teljes húsipari vállalati mezőny mintegy 80 százalékát képezik) az ágazat hozzáadott értékéből csak mintegy 12 százalékkal részesednek. Ami a kiskereskedelmi vállalkozásokat illeti, ugyanazt látjuk: a legkisebb (például az 1 fős) vállalkozások mintegy 50 %-os számszerű arányt képviselnek, ám csak az ágazati hozzáadott érték kb. 10 %-át állítják elő (EUROSTAT POCKETBOOK, 2008).

A hozzáadott értéknek a fázisok közötti megoszlása a mezőgazdaságból kibocsátott terméktömeg feldolgozottsági fokát is tükrözi. Az európai adatok is mutatják, hogy a mezőgazdasági árutertermelési fázist követő fázisokban lényegesen nagyobb hozzáadott érték-tömeg képződik. A hazai sajátos gazdaságpolitika, amely a fázisok közötti kapcsolatokat, átjárási lehetőségeket nem támogatja és nem ösztönzi, végeredményben konzerválja a mezőgazdaság alacsony jövedelem-termelő képességét is. A rendszerváltás utáni privatizációs és kárpótlási politika ilyen hatású volt és ez mintegy beprogramozta a magyar élelmiszergazdaságba az alacsony szintű versenyképességet.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

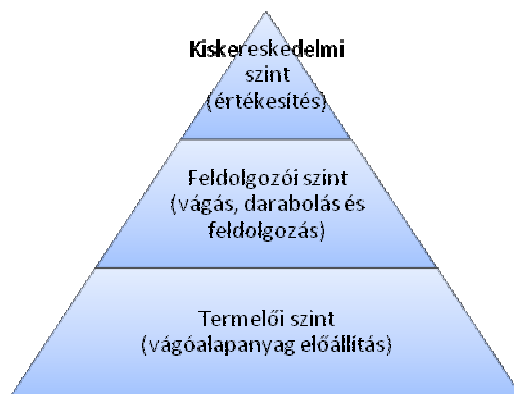
A témával kapcsolatos kutatások a Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Gazdaságtudományi Intézetében folytak 2007-2010 között. A szükséges anyagi háttérrel a Markovszky Ingatlanhasznosító Zrt. biztosította.

A dolgozat elméleti megalapozásához hazai kutató és elemző intézetek (Központi Statisztikai Hivatal - KSH, Agrárgazdasági Kutató Intézet - AKI, GfK Hungária Piackutató Intézet, Kopint-Tárki Zrt., AC Nielsen Piackutató Kft.) adatbázisai kerültek felhasználásra. Emellett több adatsort a Baromfi Termék Tanács (BTT) és a Vágóállat és Hús Termék Tanács (VHT) szolgáltatott.

Tekintettel arra, hogy hazánk 2004 óta az EU tagja, ahol az áruk szabad áramlása az egyik legfőbb alapelv, ezért szükséges – a hazai viszonyok mellett – az uniós és más piacvezető országok sertés- és baromfi szektorának bemutatása. Ezek termelése ugyanis döntően befolyásolja a hazai termék előállítás jövedelemviszonyait, keresletét és kínálatát egyaránt. A nemzetközi tendenciák bemutatását az United States Department of Agriculture (USDA), European Commission Eurostat, Association of Poultry Processors and Poultry Trade in the EU countries (AVEC), Pig Progress, Poultry Sciences adatbázisaira és szakértőinek tanulmányaira alapoztuk.

A vizsgálatok előkészítése során szem előtt tartottuk TOMCSÁNYI (2000) módszertani iránymutatását, továbbá - az empirikus elemzéseknél – figyelembe vettük a FALUS – OLLÉ (2008) munkáját, továbbá felhasználtuk MÉSZÁROS (2006) és SZŰCS (2008) tanulmánykötetit, valamint MARKOVSZKY (2004) ajánlásait a termékpálya vizsgálatokról.

Az értekezés elkészítése során az elvégzett vizsgálatokat – a bevezető fejezetben megfogalmazott célkitűzésekkel összhangban – az alábbi fő csoportokra osztottuk (15. ábra):

15. ábra: A vizsgálatok általános struktúrája

A termelői szint elemzésénél kizárólag a vágóalapanyag termeléssel foglalkoztunk, mivel a vertikális termékpiacok e szakasza tekinthető mind termelési, mind pedig gazdasági szempontból kritikusnak. A dolgozat terjedelmi korlátok miatt nem tárgyalja a takarmánygyártás, a tenyész alapanyag előállítás, valamint a teljes termékpiacra tartozó egyéb szintek viszonyait.

A feldolgozó szint vizsgálatánál bemutatjuk az élelmiszeripar és azon belül a húsipar jelenlegi gazdasági helyzetét, az elmúlt években bekövetkezett főbb változásokat, valamint 2 – a Nyugat-dunántúli Régióban működő – feldolgozó üzem példáján vizsgáljuk a Régió húsiparának gazdasági helyzetét és az országos termelésben betöltött szerepét.

A kiskereskedelmi szintnél az értékesítés struktúrájával, viszonyaival, a kiskereskedelem árképzésében betöltött szerepével, valamint a fogyasztói szokások alakulásával foglalkozik a dolgozat.

3.1. Az alapanyag-termelői (vágóalapanyag) szint gazdasági elemzésének alkalmazott módszertana

Vizsgálataink első szakaszában - 2007-ben - 196 kérdőívet küldtünk ki a Nyugat-dunántúli Régió sertés- és broilercsirke-tartó gazdaságai számára. A kiküldéshez szükséges cím adatbázisokat a megyei agrárkamarák (Vas, Zala és Győr-Moson-Sopron) bocsátották rendelkezésünkre. Célunk az volt, hogy egy általános képet kapjunk a Régió gazdaságainak természetes mutatóiról, (átlagos állománylétszámról, technológiai fejlettségről és a költség-jövedelmek alakulásáról). (A kérdőívet az 1. melléklet tartalmazza) Ez a felmérés csak részleges eredményt hozott.

A gyakorlati szakemberekkel és a terméktanácsok szakértőivel folytatott számos konzultáció irányította a figyelmünket arra, hogy az ágazatok szereplőinek nehéz anyagi helyzete, valamint a feketegazdaság jelentős térnyerése - mindkét szektorban - általános bizalmatlanságot eredményezett, ami számos esetben jelentős gátja a reális adatokon nyugvó ökonomiai elemzések elvégzésének.

A felsoroltak következményeként személyes és telefonos interjúk készítésével kíséreltük meg az általános viszonyok feltárását. Az interjúk során üzemi adatokat nem kérdeztünk, hanem a vállalkozói kedvről, a termelés hatékonyságáról, az ágazatok kritikus pontjairól, az elégedettség szintjeire valamint a gazdálkodási kedvre helyzetük a hangsúlyt (a mélyinterjúk főbb pontjai a 2. mellékletben található). Az interjúalanyok elérhetőségeit mindkét esetben a terméktanácsok bocsátották a rendelkezésünkre.

Az interjúba bevontak kiválasztása véletlen mintavételi eljárással történt a Nyugat-dunántúli Régióban tevékenykedő termelők közül. A mintavétel során 12-12 gazdaság került kiemelésre, közülük 10 sertéstartó és 8 broiler csirke-tartó vállalta az interjút, így az elemszámot 8-8-ra csökkentettük.

A sertéstartó gazdaságok részéről interjút készítettünk 8 termelővel (4 egyéni gazdálkodóval és 4 gazdasági társaság vezetőjével, valamint

egy beszerző-értékesítő szervezet vezetőjével. A broilercsirke ágazatban – azonos kérdéssorral – szintén 8 termelővel készült interjú. A baromfi és sertéstartó gazdaságok valós jövedelemhelyzetét reprezentáló vizsgálati eredmények érdekében az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) által fenntartott tesztüzemi információs rendszer adatait használtuk fel. A tesztüzemi hálózat rendelkezik ugyanis több olyan beépített ellenőrző mechanizmussal, ami garantálja az adatok valóságtartalmát. A 2001 óta teljes magyarországi lefedettséggel rendelkező hálózat 19 megyéből, több mint 1900 gazdaság szolgáltat - anonim módon – pénzügyi, jövedelmi és naturális adatokat az AKI számára.

Az országos reprezentációt a KSH – éppen aktuális – Gazdaság Szerkezeti Összeírásának (GSZÖ) adatain nyugvó súlyszámok garantálják. Ezek a gazdaságok az országos termelés 85%-át adják és közel 90 ezer gazdaságot jelentenek országos viszonylatban. A tesztüzemi adatok nem csak országosan, hanem regionálisan is reprezentatív eredményeket biztosítanak. A vizsgálatainkba olyan egyprofilú (csak csirkehízalással, illetve csak sertéshízalással és tartással foglalkozó) tesztüzemek - továbbiakban gazdaságok - kerültek be, melyek ökonómiai mérete – az Európai Méretegység (EUME) szerint – meghaladja a 2 egységet³.

Az elemzések során az országos adatokat hasonlítottuk a regionális adatokhoz, mellyel a célunk az volt, hogy szemléltessük a Nyugat-dunántúli Régió gazdaságainak termelési hatékonyságát. Ezzel párhuzamosan vizsgáltuk a 2004-es, úgynevezett átmeneti év eredményeit - mikor hazánk csatlakozott az EU-hoz - és a 2008-as év adatait, az 5 év alatt bekövetkezett változások szemléltetése érdekében.

A számításokat minden esetben a hazai és az európai - For the Farm Accountancy Data Network (FADN) – tesztüzemknél használt globális ráta módszerével végeztük, ami nem egyezik meg a súlyozott átlagszámítással, ugyanis nem az egyes üzemek súlyozott adatainak

³ 1 EUME egység = 1200 euró üzemi Standard Fedezeti Hozzájárulással

átlaga szerepel a számításokban, hanem a súlysúlyokkal megszorított üzemcsoportok értékeiből számított csoportösszegek. Ezzel a módszerrel az egyes teszüzemek értékei által keltett „zavaró” hatások kiszűrhetők.

A gazdaságok elemzésénél csupán a gazdasági társaságokat vontuk be az elemzésbe, ugyanis az egyéni és társas vállalkozások adatai között jelentős különbségek vannak az eltérő adózás, munkaerő-alkalmazás és egyéb tényezők miatt, ezért adataik nem vonhatók össze.

A gazdaságok jövedelemhelyzetét, tőkeerősségét és hatékonyságát pénzügyi mutatók segítségével elemeztük. A mutatókat kiszámítottuk országos és regionális szinten, valamint 2004 és 2008 évekre is, külön a sertés és külön a broilertartó gazdaságokra.

A mutatók kiszámítását és értelmezését a 4. táblázatba foglaltuk össze.

4. táblázat

**A dolgozatban elemzett pénzügyi mutatószámok, azok
kiszámítása és értelmezése**

Megnevezés	Képlet	Magyarázat
Pénzügyi helyzet elemzése		
Likviditási ráta	$\frac{\text{Forgóeszközök}}{\text{Rövid lejáratú kötelezettségek}}$	Meghatározza a vállalat rövid lejáratú eszközeinek és a rövid lejáratú forrásainak az arányát.
Likviditási gyorsráta	$\frac{\text{Forgóeszközök} - \text{Készletek}}{\text{Rövid lejáratú kötelezettségek}}$	A likviditási ráta finomabb változata. A forgóeszközökből kivonja a készletek értékét.
Tőkeszerkezeti mutatók		
Eladósodottság aránya	$\frac{\text{Kötelezettségek}}{\text{Eszközök összesen}}$	Azt mutatja, hogy a saját források a kötelezettségek hány százalékát fedezik
Nettó eladósodottság	$\frac{\text{Kötelezettségek} - \text{Követelések}}{\text{Eszközök összesen}}$	Megmutatja, hogy a kinnlevőségekkel csökkentett kötelezettségeket milyen mértékben fedezi a saját forrás.

Jövedelmezőség elemzése		
Eszközarányos jövedelmezőség (ROA)	<u>Adózás előtti eredmény</u> Eszközök összesen	Az eszközök jövedelemtermelő képessége az adott időszakban mekkora, fejlődés esetén a mutató folyamatosan emelkedő tendenciát mutat.
Tőkearányos jövedelmezőség (ROE)	<u>Adózás előtti eredmény</u> Saját tőke	Az adózás előtti eredmény a saját tőke növekedéséhez milyen mértékben képes hozzájárulni.
Árbevétel-arányos jövedelmezőség (ROS)	<u>Adózás előtti eredmény</u> Értékesítés nettó árbevétele	A vállalkozás jövedelmét viszonyítja az eladások nettó árbevételéhez
Munkateljesítményre jutó árb.	<u>Értékesítés nettó árbevétele</u> Munkateljesítmény	Egy munkaóra jutó nettó árbevételt fejezi ki

Forrás: URL¹

A mutatók számításához több módszertani munkát is figyelembe vettünk, így a pénzügyi helyzet bemutatásánál Cinamonn et. al. (2005), Kerékgyártóné és mtsai. (2007); a tőkeszerkezeti mutatóknál Paróczai P.-né, (2005) és Aswath (2006), továbbá a jövedelmezőségi mutatók esetében Varga (2004) és Brealey– Myers (1999), valamint Rózsa (2000), Sutus (1993), Nemessályi – Nemessályi (2003), Nemessályi (2003) és Pap (2008) munkáját.

A módszertani vizsgálat mellett a szakmai előadásokon, konferenciákon való részvétel, valamint cégek, szakmai szövetségek vezetőivel folytatott személyes interjúk, konzultációk tapasztalatait, eredményeit is felhasználtuk.

3.2. Feldolgozói szint gazdasági elemzésének anyaga és alkalmazott módszertana

A feldolgozói szint bemutatását a hazai élelmiszeripar általános bemutatásával kezdjük, kiemelve az elmúlt 5 év változásait és azok tendenciáit. Az általános helyzetértékelésen túl részletesen foglalkozunk a húsipar jellegzetességeivel. Az élelmiszeripart bemutató alfejezetet elsősorban szekunder adatok alapján – a KSH időszakos jelentései, kiadványai; az FVM – Jelentés az agrárgazdaság 2008-as helyzetéről; és az AKI kiadványaira alapozva mutatjuk be.

A húsipar részletes elemzésénél felhasználtuk az AKI 2010-ben közreadott adatbázisát (A kettős könyvvitelt vezető élelmiszeripari szervezetek név és címjegyzéke 2008. május 31-én c.). Az itt szereplő 2007-es értékesítési nettó árbevétel szerint rangsoroltuk a húsipari vállalatokat tevékenységi kör (TEÁOR alapján) és telephely szerint. Az adatbázisban 352 olyan húsipari vállalat szerepel, amely tevékenységi köre alapján a húsfeldolgozás és tartósítás (15.1) kategóriába tartozik. A címjegyzékben szereplő vállalatok 81,2%-ának került feltüntetésre a 2007-es év értékesítési nettó árbevétele, így ezt használtuk a rangsor felállítására, kiemelten kezeltük a Nyugat-dunántúli Régió vállalatait. (A 3. mellékletekben feltüntettük a Régióban működő húsipari vállalatok adatait.)

A vágóalapanyag-termelőkkel és a feldolgozókkal készített interjúk alapján – figyelembe véve a terméktanácsok szakembereivel folytatott konzultációkon elhangzottakat – készült el a feldolgozói szint versenyhátrányait tartalmazó összefoglaló.

A húszágazat teljesebb megismerése érdekében dokumentumelemzés módszerével felvázoltuk az elmúlt néhány évben lezajlott jelentősebb szervezeti és tulajdon változásokat, ezzel szemléltetve a piaci körülményekben bekövetkezett ágazati koncentráció mértékét. Elemzésünk információbázisát az Agrár Európa anyagai adták. A felsorolásban nem szerepel az összes húsfeldolgozó vállalat, csupán

azok a cégek, illetve cégcsoportok, melyek jelenős – a hazai piacra nagy hatást gyakorló – változásokon mentek át.

A Nyugat-dunántúli Régió üzemei közül kiválasztottuk a vezető (az éves árbevétele meghaladta az egy milliárd Forintot) feldolgozókat és véletlen kiválasztás módszerével kiemeltünk egy baromfi és egy sertéshús feldolgozót. A termelői szintnél alkalmazott pénzügyi és jövedelmezőségi mutatók segítségével szemléltettük – a két üzem példáján - a Régió vállalatainak gazdasági helyzetét.

A vállalati adatokat, valamint a piaci és gazdasági környezet bemutatását segítő szemléltető ábrákat az Opten Informatikai Kft. bocsátotta rendelkezésünkre, azok dolgozatban való felhasználása a Kft. engedélyével történt.

3.3. A kiskereskedelmi szint elemzésének anyaga, módszertana

Az értékesítési szint bemutatásánál szekunder adatok feldolgozásával ismertettük a napjainkra jellemző kiskereskedelmi hálózatok folyamatos térnyerését, valamint a hiper- és szupermarketek elterjedésének következményeit. A vizsgálatoknál felhasználtuk a KSH és az AC Nielsen által - a témában kiadott – tanulmányait és jelentéseit.

Az általános bemutatás után részletesen elemeztük a Magyarországon jelentős kiskereskedelmi láncok főbb gazdasági mutatóit és néhány jövedelmezőségi mutatót. A kapott eredményeket összevetettük a piacvezető hazai baromfi és sertéshús feldolgozó üzemek adataival, hogy szemléltessük a két szint közötti gazdasági különbségeket. A Világ gazdaság honlapján szabadon hozzáférhető vállalati adatok képezték az adatbázist, melyből kiemeltük a vizsgálat témájához közel álló gazdasági társaságokat.

Ezt követően ismertetjük – a teljesség igénye nélkül – azokat a tényezőket, amik döntően befolyásolják a kereskedelem és a beszállítói viszonyát.

Végül egy kereskedelmi lánctól kapott adatsor alapján szemléltetjük, hogy a kiskereskedelem a húsipari termékeken átlagosan mekkora haszonkulccsal dolgozik. Sertés vonalon nem jutottunk ilyen adatsorhoz, ezért ott az AKI PÁIR adatbázisára hagyatkoztunk.

4. SAJÁT VIZSGÁLATOK ÉS AZOK EREDMÉNYEI

4.1. A Nyugat-dunántúli Régió rövid bemutatása, különös tekintettel az élelmiszergazdaságra

A Nyugat-dunántúli Régió Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megyéket foglalja magába. A Régió területe 11 328 km², ami az ország területének 12,2%-a. Ennek 45,5% szántó, mely valamivel alacsonyabb az országos átlagnál (48,4%). Itt él Magyarország népességének egytizede, 988 ezer fő (2009).

Az egy főre jutó GDP alapján - Közép-Magyarország után - a második helyet foglalja el az országos rangsorban. A magas fejlettségi szint megteremtésében jelentős szerepet játszott, hogy 4 országgal határos, amely a nemzetközi kereskedelem, az országhatárokon átívelő gazdasági tevékenységek szempontjából jelentős előnyt biztosít. A Nyugat-dunántúli Régió másik két megyéje – Vas és Zala – a dunántúli átlagnál jobb értékeket mutat. Az országos bruttó hazai terméke (GDP) 2008-ban 26 543 milliárd Ft volt, aminek 9,7%-át adta a Nyugat-dunántúli Régió. Az egy lakosra jutó bruttó hazai termék értéke 2 millió 644 ezer forint volt, az egy évvel korábbi értéket folyó áron 117 ezer forinttal haladta meg. (KSH, 2009).

A jelentős gazdasági aktivitás magas foglalkoztatottsággal is párosul, melynek főbb mutatóit az 5. táblázat foglalja össze. A mutatók jól szemléltetik, hogy a foglalkoztatottak részarányát tekintve a Nyugat-Dunántúl az első, megelőzve Közép-Dunántúlt. Hasonló a helyzet az aktivitás %-os arányánál is, ami a munkanélküliek és a foglalkoztatottak arányát fejezi ki. A Régió foglalkoztatási szerkezetét tekintve a mezőgazdaság részaránya az összes foglalkoztatotthoz viszonyítva 3,5%.

5. táblázat

Főbb munkaerő piaci mutatók régiók szerint (2009)

	Közép-	Nyugat-	Dél-	Észak-	Dél-
	Dunántúl			Alföld	
Foglalkoztatottak aránya (%)	51,1	52,8	46,1	43,1	46,9
Munkanélküliségi ráta (%)	9,3	8,6	11	14,2	10,6
Aktivitási arány (%)	56,4	57,8	51,8	50,2	52,4

Forrás: Statisztikai tükör, IV. évf. 45. sz.

A Régióban az ipar meghatározó jelentőséggel bír, miután a GDP közel 40%-át adja (az építőiparral együtt), emellett a mezőgazdaság is említésre méltó a GDP-ből való több mint 8%-os részesedésével.

A szántóföldi növénytermesztés alapját a humuszban gazdag öntéstalaj adja, ahol főként gabonanövényeket termesztene, emellett Vas és Zala megyék egyes területein a gyepgazdálkodás és a gyümölcsstermesztés is jellemző, valamint jelentősek Sopron és Pannonhalma neves borvidékei is.

Az állattenyésztés szerepe csökkent az elmúlt tíz évben, legnagyobb állományvesztést a szarvasmarha ágazat szenvedte el, de a sertés állomány is jelentősen lecsökkent az elmúlt időszakban. A csökkenő tendencia jól megfigyelhető a 6. táblázat, ami az elmúlt 7 év állattartó gazdaságainak számát mutatja regionális bontásban, gazdaságtípusonként.

Megállapítható, hogy az elmúlt években a gazdaságok számában alig található olyan adatsor, ahol csökkenés helyett stagnálás figyelhető meg. Kiemelést érdemel a Nyugat-dunántúli Régió, ahol a gazdasági szervezetek száma 324-ről 284-re csökkent 2005-re, amit 2007-ig tartani tudott. Az egyéni gazdaságoknál a csökkenés jelentős volt, miután 2000 és 2007 között az egyéni gazdaságok 48%-a hagyta abba a termelést.

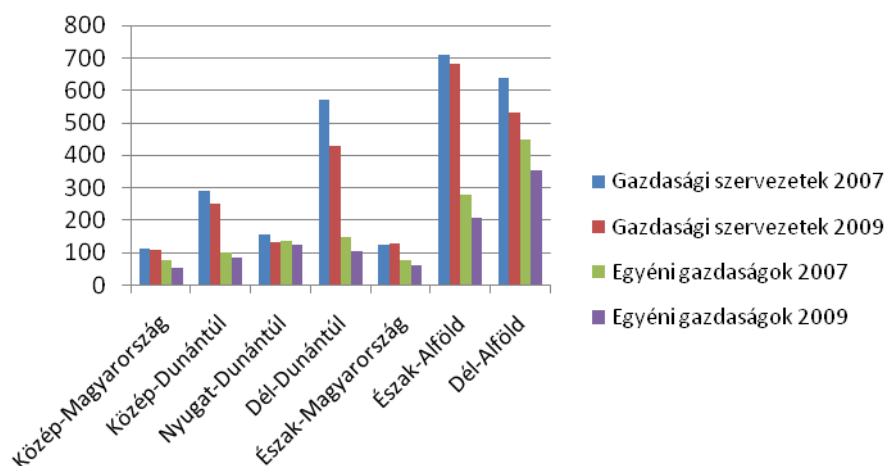
Állatot tartó gazdaságok száma gazdaságcsoportok és területi egységek szerint, 2000, 2005, 2007

	Gazdasági szervezetek			Egyéni gazdaságok		
	2000	2005	2007	2000	2005	2007
Közép-Magyarország	211	217	237	47 364	39 378	35 652
Közép-Dunántúl	308	277	259	45 786	27 354	24 570
Nyugat-Dunántúl	324	284	284	50 872	32 255	26 569
Dél-Dunántúl	386	334	327	68 049	44 102	37 878
Dunántúl	1 018	895	870	164 707	103 711	89 017
Észak-Magyarország	214	161	168	74 664	41 631	39 952
Észak-Alföld	507	417	431	142 046	93 903	82 990
Dél-Alföld	488	433	436	143 846	98 162	91 371
Alföld és Észak-Magyarország	1 209	1 011	1 035	360 556	233 696	214 313

Forrás: GSZÖ, 2007

Az állattartó gazdaságok csökkenése együtt járt a sertéslétszám csökkenésével, ami nem csak a Nyugat-Dunántúlon, hanem az ország többi régiójában is megfigyelhető. Látható, hogy a vizsgált Régióban az állomány nagyság közepes, de eltörpül az alföldi régiók jelentős állománya mellett. A 16. ábrán megfigyelhető továbbá, hogy az állománycsökkenés mértéke a gazdasági társaságoknál nagyobb volumenű volt, mint az egyéni gazdaságok esetében.

A szárnyasok tekintetében az állománycsökkenés nem ilyen erőteljes, ami többek közt a Régióban működő jelentős kapacitású baromfifeldolgozó üzem működésének köszönhető, de a csökkenés itt is megfigyelhető, mind az egyéni, mind pedig a társas gazdaságoknál.

16. ábra: A sertésállomány változása regionális bontásban, gazdasági csoportonként 2007 és 2009 között (1000 db)

Forrás: KSH, 2010.

Az állatállomány csökkenésével a húskibocsátás is jelentősen visszaesett a Régióban. Amíg 1991-ben még 124 ezer tonna vágósertést termeltek, addig 2007-re csupán 48 ezer tonnát. Hasonlóan alakult a vágótyúk (gyöngyössel együtt) kibocsátás visszaesése is, mivel a 43 ezer tonnás 1995-ös szinthez képest 2008-ban 36 ezer tonnát állítottak elő a Régióban a KSH adatai szerint.

A főbb élelmiszeripari al-ágazatok regionális termelése alapján, – a Közép-magyarországi Régió dominanciája mellett – a Nyugat-dunántúli Régió is előkelő helyen szerepel, különösen a húsfeldolgozásban és egyéb élelmiszer előállításban.

4.2. A vágóalapanyag termelés gazdasági vizsgálata

Az Európai Unióhoz történt csatlakozás eltérő hatást gyakorolt az egyes ágazatokra, ugyanis az egymástól jelentősen különböző piaci-, szabályozási- és támogatásbeli különbségek eltérően befolyásolták az egyes gazdaságok termelését. A 7. táblázat szemlélteti a mezőgazdasági termelés főbb mutatóinak alakulását.

7. táblázat

A mezőgazdaság fontosabb mutatóinak alakulása

Év	Bruttó termelési érték (1989=100%)	Termelői árindex (előző év=100%)	Támogatások (Md. Ft.)	Adózott eredmény (Md. Ft.)
1999-2003	71,8	n.a.	n.a.	n.a.
2004	87,2	94,6	157,4	17,2
2005	79,2	100,7	427,3	43
2006	77,4	110,6	429,5	66,8
2007	68,8	122,2	395,8	59,6
2008	91,1	97	418,3	80
2004-2008	80,7*	n.a.	365*	53,3*
1990-2008	75,4*	n.a.	179,3*	17,7*

Forrás: KSH, MOSZ Információs Rendszer 2009.

*Számítási átlag

A mezőgazdaság bruttó termelése 2008-ban alig haladta meg az 1989. évi szint 90%-át és az EU-s tagság 5 éve alatt annak 80%-át. A támogatások jelentős növekedése ellenére a bruttó termelési érték nem változott jelentősen, elsősorban az állattenyésztés csökkenő részaránya és az aszályos évek növénytermesztése miatt. Az adózott eredmény - a vizsgált időszakban – jelentősen, több mint 4,5-szeresére növekedett 2004 óta, ami jelentős különbségeket mutat a növénytermesztés és az állattenyésztés tekintetében, sőt ezeken belül az egyes szakágazatok között is jelentős eltérések tapasztalhatók.

Az állattenyésztés visszaesése a csatlakozás után is folytatódott, így 2004. évi 42,7%-os részaránya a bruttó kibocsátásból 2008-ra 32,5%-ra csökkent. A jelentős visszaesés alapján megállapítható, hogy a

baromfi- és sertéstermelői szint meglehetősen keveset profitált a csatlakozás gazdasági előnyeiből. Egyrészt a megszűnt vámhatárok következtében nagy tömegben érkezik hazánkba az olcsó és gyenge minőségű importhús, másrészt - a sajátos támogatási struktúra miatt - nem részesül a növénytermesztéshez hasonló támogatásban. Így a két ágazat nehezen állja a versenyt a többi EU-s tagállam termelőivel szemben.

4.2.1. A vágóalapanyag-előállítás versenyképességének kritikus pontjai

A szakirodalomban ismertetettek szerint, valamint a rendelkezésünkre álló adatbázisok eredményei alapján a sertés- és baromfihízlalással foglalkozó gazdaságok nehéz anyagi helyzetbe kerültek az elmúlt években. Vizsgálataink első szakaszában interjúkat készítettünk a vágóalapanyag előállítókkal, illetve a terméktanácsok szakértőivel (az interjú vázlatát a 2. melléklet tartalmazza). A feltett kérdésekkel arra kerestünk választ, hogy melyek azok a fő tényezők, amelyek hatására a vizsgált két ágazat termelése jelentősen lecsökkent. Az interjúk eredményeit az alábbiak szerint foglaltuk össze:

Az interjúalanyok egyöntetűen az ágazatok legfőbb problémájának az alacsony versenyképességet tartották, ugyanis a hazai termelők a világpiaci ár felett állítanak elő egységnyi vágóalapanyagot, amit - a fogyasztók árérzékenységének következményeként - nem képesek a belső piacon (emelt áron) értékesíteni⁴. Tekintettel az EU egységes piacára a dán és holland termelők számára gazdaságos a saját terméküket Magyarországra szállítani – még a relatív magas szállítási költségek mellett is – (lásd 10. és 13. ábra). A technológiai fölényük miatt az egységnyi vágóalapra jutó költségük jóval alacsonyabb, így

⁴ Szükséges kiemelni, hogy a kevésbé árérzékeny német vagy osztrák fogyasztók hajlandóak jóval magasabb árat is fizetni a hazai élelmiszeripari termékekért, ezt számtalan védjegy és termelői bolthálózat is segíti a vásárlásukat

még a szállítás költségeivel megnövelt termék is versenyképes a magyar piacon.

Az Európai Unióban a kiélezett piaci verseny következményeként egyre nagyobb szerepe van a hatékonyságnak, ami a fajlagos költségek – lehetőség szerinti – minimalizálásához vezet. Az árbevételek növelése két módon történhet: vagy a termelési érték növelésével (ez esetben fokozni kell a kibocsátott élőtömeg mennyiségét, melynek jelentős gátat szabhatnak a rendelkezésre álló technológiai, technikai lehetőségek, valamint a szigorú állatvédelmi előírások), vagy a felvásárlási árak növelésével (erre ugyancsak nincs mód, mert a termelők a piacon árelfogadó pozíciót töltenek be, így nincs beleszólásuk az árképzésbe. A termelés gazdaságosságát a termelők csupán a ráhizlalás során képesek javítani, mert döntéseikkel ezen a területen tudják a legjobban befolyásolni a jövedelmezőséget. A jövedelemtermelés fokozásának – az árbevétel növelése mellett – a másik lehetséges eszköze a termelési költségek csökkentése. A két ágazat termelőinek legfőbb hátránya az alacsony jövedelmezőségben kereshető, ami szorosan összefügg a versenyképesség csökkenésével.

Alacsony technológiai színvonal

Az optimális technológiai színvonal megteremtése elengedhetetlen a hatékony és jövedelmező termeléshez. A hazai baromfi-, és sertéstartó gazdaságok világviszonylatban is ismert fajtákkal, illetve hibridekkel a termelnek, ezeknek az állatoknak a genetikai potenciálja csak az optimális környezeti feltételek között garantálja azokat az előnyöket, amik miatt a termelésbe vonták őket. Az megfelelő körülmények biztosítása az optimális technikai és technológiai színvonal megteremtésével érhető el, ami - a vertikumok alacsony jövedelmezősége miatt - szűkösen áll rendelkezésre. Míg a baromfihízalásnál a fajták, illetve hibridek világszínvonalat képviselnek, addig a sertéságazat esetében – különösen az elmúlt években – visszaesett a fajta megújítása, azaz a termelők nagy része saját hízóállományból végzi az állománypótlást, ami nem járul hozzá a hatékonyság növeléséhez. Ezek mellett jelentős probléma, hogy a

gazdaságok nem specializálódtak a termelés egyes szakaszira, mint ahogy az európai versenytársak, hanem egy üzemen, vagy telepen belül folyik a tenyész-alapanyag és a hízóalapanyag előállítása is. Az alacsony specializáció csekély hatékonysággal párosul, ami szintén erősen kihat a termelés jövedelmezőségére.

A felsoroltak eredőjeként a természetes hatékonyságunk meglehetősen alacsony.

8. táblázat

A hazai vágócsirke- és sertéstermelés természetes hatékonyságának összehasonlítása

Országok	Vágási tömeg (kg)		Takarmány felh. (kg/kg)		Elhullás (%)	
	sertés	vágócsirke	sertés	vágócsirke	sertés*	vágócsirke
Németország	n.a.	1,92	n.a.	1,75	n.a.	3,8
Lengyelország	n.a.	2,25	n.a.	1,85	n.a.	4
Magyarország	109,4	2,15	3,7	1,92	6	4,62
Hollandia	115,1	2,12	2,7	1,74	2,2	3,6
Spanyolország	106,2	n.a.	2,9	n.a.	4,7	n.a.
Dánia	108,5	n.a.	2,7	n.a.	3,5	n.a.

Forrás: LEI, AKI tesztüzemi adatok, BTT, Rasmussen, 2007 In.: Udovecz – Nyárs, 2009. adatai alapján

* A sertés mortalitás a malacnevelés és hizlalás elhullás %-ainak átlaga

A 8. táblázat adatai jól szemléltetik technológiai lemaradásunkat a főbb versenytársakhoz viszonyítva. A hazai értékek mindegyike távol esik a piacvezetők eredményeitől. Szembetűnő különbségek vannak pl. a takarmányhasznosító képességben, ahol a csirkék esetében átlagosan 0,15 kg, míg a sertéshizlalás tekintetében 0,8 kg az eltérés, a versenytársak javára.

A bemutatott értékeket azonban jelentősen torzítja a szürkegazdaság, mivel a „bemeneti oldal” a legálisan vásárolt és az ágazatban felhasznált takarmány még teljes mennyiségében jelentkezik, ezzel szemben a „kimeneti oldalon”, a vágott baromfi vagy sertés

mennyiségének egy része a hivatalos rendszeren kívül kerül értékesítésre. A szakemberek szerint a valódi helyzet ennél jóval kedvezőbb, mert szerintük átlagosan 1,8-1,9 kg a hazai fajlagos takarmányfelhasználás a vágócsirke esetén, míg a sertésnél 3,2 kg körül alakul. Továbbá a mortalitás %-os aránya is alacsonyabb mindkét ágazatban. Ha figyelembe vesszük, hogy mindkét ágazat esetében a vágóalapanyag előállítás legjelentősebb költségtényezője a takarmány, akkor a versenyhátrányunk csupán emiatt is jelentős lenne (még ha a korrigált eredményeket vesszük is figyelembe).

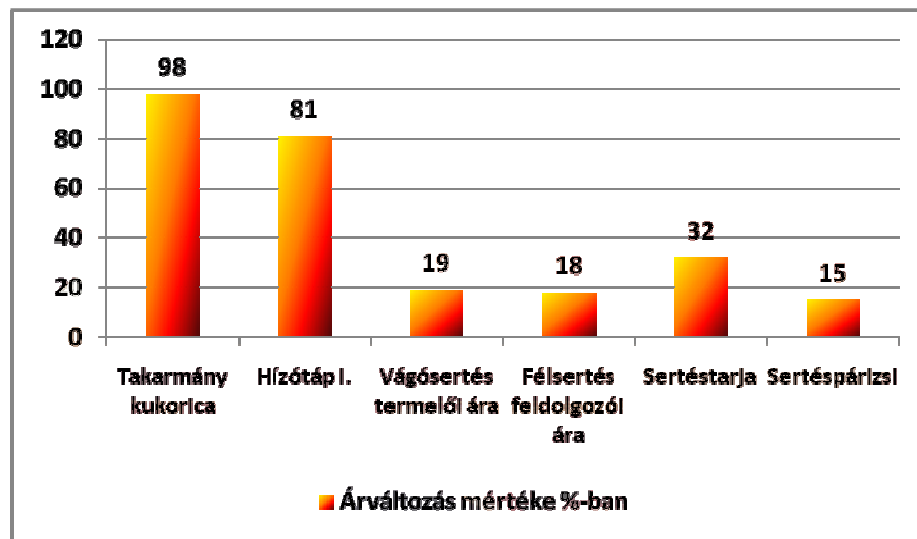
Alacsony érdekérvényesítő képesség

A hazai vállalatok legnagyobb problémája, hogy a költségeik már európai színvonalúak, de ezt csak részben tudják érvényesíteni a fogyasztói árakban. 2007-ben az agrártermékek több mint 30%-kal drágultak, miközben az ipari értékesítési árak csupán 8,4% emelkedtek. Az iparágnak nem kedvez az alapanyag drágulási hullám, mert présbe kerül az élelmiszerkereskedők ellenállása miatt.

A termék tanács szakértői szerint - melyet a termelők is igazoltak - az élelmiszer-gazdaság szereplői együttműködés helyett egymást hibáztatják a vertikum problémái és a kialakult nehéz helyzet miatt. A vágóalapanyag előállítók a feldolgozókat okolják az alacsony felvásárlási ár, illetve az egyre növekvő importhús-beszállítás és feldolgozás miatt. A feldolgozók viszont az alapanyag-termelőket okolják, hogy világpiaci ár felett akarják a termékeiket értékesíteni, kevesebb mennyiségben és inhomogénebb formában, mint pl. a hollandok, vagy a dánok.

Ezek eredményeként az országos méretű integrációk kialakulása helyett a magyar termelők nem csak a lengyel, holland, dán vagy német gazdákkal versenyeznek a piacon, hanem egymással is. Így kölcsönösen gyengítik egymást, ezzel is fokozva a rivális országok versenyképességét. Így az ágazat szereplői között meglehetősen egyenlőtlenül oszlik meg a jövedelem, és egyáltalán nincs szinkronban a termék előállítás költségével. Az érdekérvényesítő

képesség alacsony foka, illetve – gyakran – annak teljes hiány vezetett ahhoz az állapothoz, amit - a sertéshús példáján - jól szemléltet a 17. ábra.

17. ábra: Árváltozások a sertéshús termékpályán 2006 és 2008 között (%-ban)
 Forrás: FÓRIÁN, 2008 adatai alapján

A fenti ábra a mezőgazdasági inputárakat, az agrártermékek felvásárlási árait, az élelmiszeripar kibocsátási árait és a fogyasztói árakat foglalja össze a sertéshús termékpályán.

A többi termékpályához hasonlóan az input árak (pl. takarmány ár) és a sertéshús termelői árak közötti nagymértékű különbség jelenti a fő problémát. Miközben 2008-ban a takarmánykukorica és a hízótáp 2006-hoz viszonyítva 98% és 81%-kal nőtt, addig a vágósertés termelői ára csak 19 %-kal, a félsertés ára 18%-kal növekedett. A hízósertés input költségeinek növekedése a sertéshúsféleségek (pl. tarja) fogyasztói árával sincsen szinkronban, mivel az árak ott is maximum 30%-kal emelkedtek. Itt kell megjegyezni, hogy a húsiipari termékek árai – függetlenül az áralkuktól – nem emelkedhetnek jelentős mértékben, hisz a világpiaci árak alapjaiban határozzák meg az értékesítési árakat. A magyar húspiac változásairól az uniós árak és a kereslet-kínálat éppen aktuális helyzete dönt. A nagy feldolgozók és

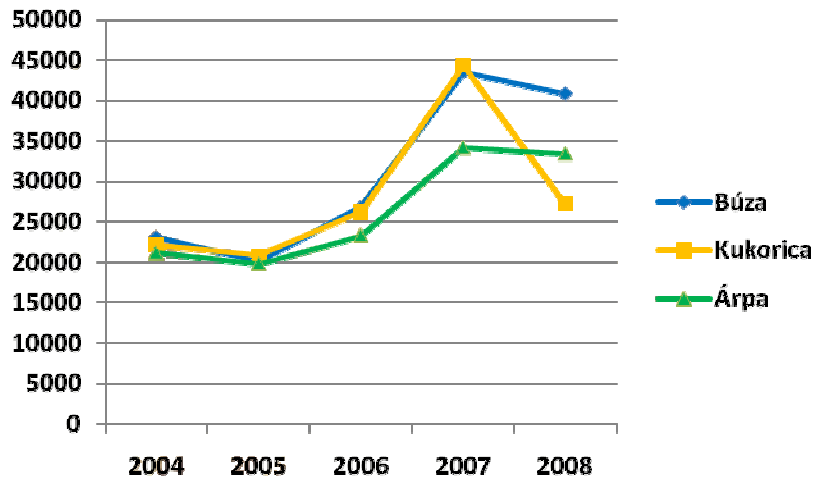
kereskedelmi cégek a közösségi piacról vásárolnak, abban az országban ahol a legolcsóbb a hús. Így a versenyképes termék előállításához – elsősorban – a termelési és feldolgozási költségek csökkentése vezet, rövid és hosszútávon egyaránt.

Magas input árak

A baromfi- és a sertés egyaránt abrakfogyasztó, mivel az életfenntartásukhoz és a megfelelő termelésükhöz – tömegtakarmány helyett – abraktakarmányt fogyasztanak, így a vágóalapanyag fő költségtenyezője az anyagköltségeken belül a takarmány.

A rendszerváltozás következményeként jelentős földterületek kerültek olyan tulajdonosokhoz, akik mezőgazdasági termelést nem végeznek és a földet egyre emelkedő földbérleti díjért engedik át a termelőknek.

A baromfi- és sertéstartók többségükben nem rendelkeznek megfelelő méretű takarmánytermő területtel, ennek következménye volt, hogy 2007-ben jelentősen megnehezítette a jövedelmező gazdálkodást a gabonafélék rendkívül jelentős áremelkedése. A hústermékek önköltsége növekedett annak következtében, hogy a gabonaárak 2005-höz képest több mint megkétszereződtek. Súlyosbította a helyzetet, hogy az európai piacon jelentős túlkínálat miatt nem volt lehetőség a húsiipari termékek árának emelésére. (18. ábra)

18. ábra: Főbb takarmánynövények országos termelői átlagára (Ft/t)

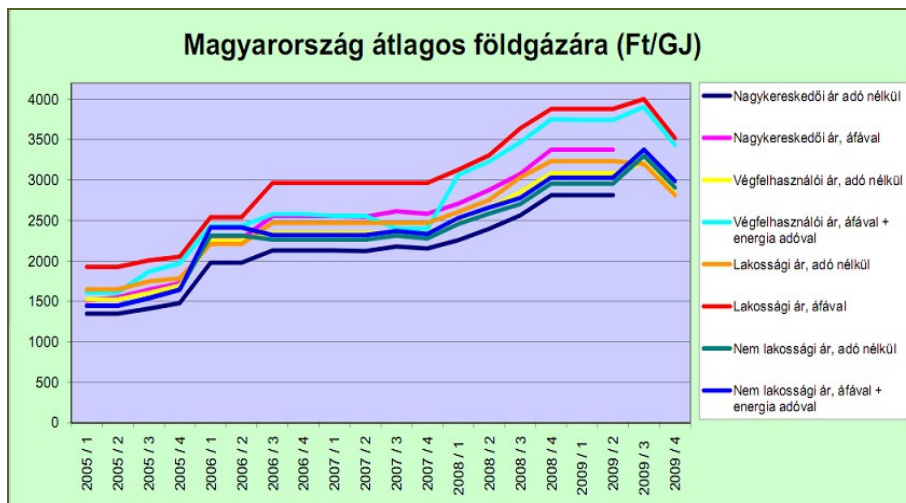
Forrás: AKI PÁIR, 2010.

Sőt, a megduplázódott takarmányárak – 18. ábra - ellenére a húсарak csökkentek. Ez a tendencia nem csak hazánkban, hanem az EU más tagországaiban is jellemző volt. A terméktanácsok szakembereinek egyöntetű véleménye, hogy a takarmányárak jelentős növekedésének hátterében nemcsak az aszály és a jégkár szerepel, hanem az olyan döntések is, melyek nyomán kukoricából - illetve az USA-ban szójaból is - üzemanyagot kell gyártani. Az új alternatív takarmányfelhasználás térnyerése is hozzájárult az árak megkétszereződéséhez.

A gabonanövények mellett a szója piaci ára is döntő mértékben befolyásolta a hazai takarmány árát, miután ez szolgáltatja a szükséges fehérje mennyiséget a hazai állatállomány számára. A szója nagy része importból származik, árát a világpiac határozza meg. Ez is erősíti a gabonanövények saját előállításának szükségességét, mert így legalább azokat nem kell a piacon (árutőzsdén) megvenni. Magyarország földrajzi fekvése miatt a fehérjeforrások beszerzési költségei magasabbak és a baromfi és sertéshús export is költségesebb a szállítás miatt. A magyar piacon is konkurenciát jelentő Dél-amerikai import hússok előállításánál engedélyezett a húsliszt és a

csontliszt használata az állati takarmányok esetében, míg az EU-ban egészségügyi okok miatt csak a – jóval magasabb előállítási költségű – növényi eredetű takarmányok kerülhetnek a tápokba.

A magas takarmányárak mellé magas energiaárak is társultak az elmúlt években, amelyek tovább nehezítik a gazdaságos termelést. A hazai kontinentális éghajlat következményeként mind a sertés, mind a baromfitartók kénytelenek télen fűteni, nyáron pedig hűteni az istállókat, az állatok optimális életkörülményeinek fenntartása érdekében. Ez is versenyhátrányt okoz főként a Dél- és Közép-amerikai versenytársakkal szemben, ahol az óceáni éghajlat nem teszi szükségessé sem a fűtést, sem a hűtést. A 19. ábra jól szemlélteti az elmúlt 5 évben lezajlott - jelentős – gázáremelkedést. 2005-ben még 1500 Ft/GJ volt a végfelhasználói ár – áfával és energiaadóval – ami 2009-re közel 4000 Ft-ra emelkedett. (Az elektromos energia fogyasztói ára is hasonló ütemben emelkedett az elmúlt évek során.)

19. ábra: Magyarország átlagos földgázára 2005-2009

Forrás: MEH, 2010 www.eh.gov.hu

Támogatás és szabályozás

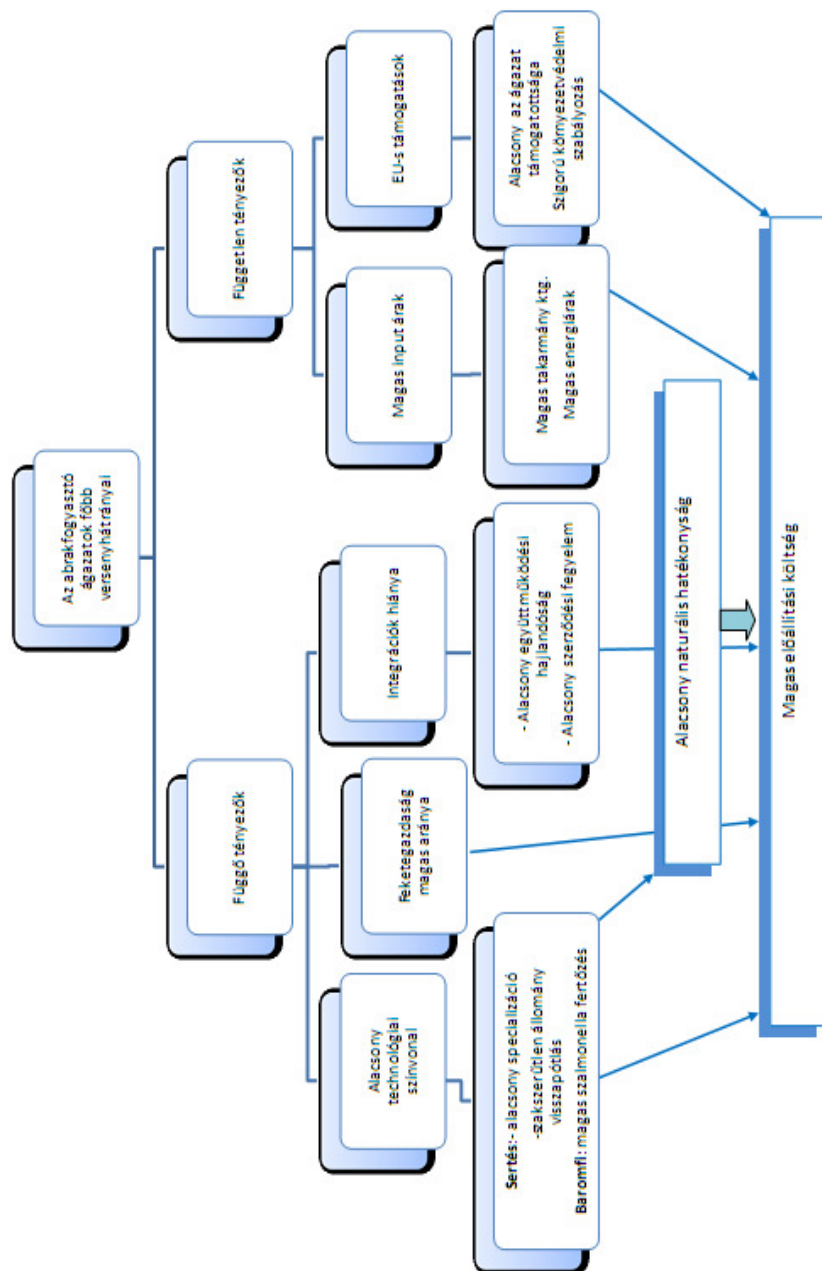
A termelőkkel készített interjúkból világossá vált, hogy azon gazdaságokban, ahol nem volt az elmúlt években szántóföldi növénytermesztés (GOFR), ott a gazdaság nem volt képes jövedelmező termelésre, vagy csak csekély jövedelemre tehetett szert. A termelők meghatározó részének véleménye szerint az elmúlt években jövedelmezőbb volt a gabona értékesítése, mint az állatokkal való feletetése. A fentebb leírtak szerint, amíg 2005-2007 között a takarmányárak közel megduplázódtak, addig a húsárak szinte változatlanok voltak. Miután a baromfi- és sertéságazat az EU-ban a puha szabályozású ágazatok közé tartozik (ami szerint a gabonapiaci rendtartás közvetetten szabályozott ágazataként kezelik) ebből következően nem részesül közvetlen támogatásban. Az EU a GOFR növénytermesztőket – a kemény szabályozáson keresztül – egységes területalapú és nemzeti kiegészítő (Top up) támogatásban részesíti. Tekintettel arra, hogy a vizsgált két húságazat abrakfogyasztó, így az EU alapkoncepciója értelmében nem támogatja még egyszer az ágazatokat, hanem az elfogyasztott takarmánynövényeken keresztül kapja a két ágazat a támogatást. Az EU-12, majd EU-15 államaiban ez a szabályozás nem okozott fennakadást, ugyanis ezen országok mezőgazdaságának alapját a tradicionális – generációkon át öröklődő – gazdaságok adják (pl. Németországban vagy Ausztriában az ún. Hof-ok), ahol a föld saját tulajdonban van már generációk óta és megfelelő takarmányt képes előállítani az állatállomány számára. Így a támogatás egy kézben összpontosul.

A baromfi- és sertéstartók magas takarmányköltségeik ellenére sem kapnak támogatást, csupán állatjóléti és állathiegéniai támogatás jogcímen jár anyagi segítség a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) keretein belül. Ezek mellett a sertés és broiler csirketartók számára elérhetők az Egységes Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA) jogcímei is, amik közül a trágyakezelés és az állattenyésztés komplex fejlesztése érdemel említést, ezek hivatottak ugyanis a versenyhátrányokat csökkenteni. Említést érdemel, hogy a megpályázott és elnyert fejlesztési támogatások megvalósulási

folyamata jelentősen lecsökkent 2008 őszétől a gazdasági világválság miatt.

A magas takarmányárak és az előnytelen földbirtok struktúra eredményeként az állattartók többsége évek óta nem gazdálkodik nyereségesen, ezért egyre többen hagynak fel az állattenyésztéssel. Ezzel párosul a belső és az exportpiacok súlyos versenyképességi problémája. Az interjúk szerint ennek oka, hogy a termelői szint nem készült fel időben az EU piacain érvényesülő versenyhelyzetre, miután a magyar agrártámogatási rendszerben a 90-es évek közepéig az exporttámogatás dominált. Ezek leépítése után (a WTO nyomására) olyan új támogatási rendszereket építettek ki, amelyek „adminisztratív” jellegű belső árrendszer kialakulásához vezettek (garantált és irányárak). Ezek az ágazati támogatások a valós EU-s és világpiacon folyó folyamatoktól jelentős mértékben „függetlenítették” a belső piaci folyamatokat. Ez a gazdálkodók többsége számára elfedte a versenyképességi problémákat, és stabilizálta a termelés szerkezetét, azaz a már akkor is korszerűtlen technológia és termelési szisztéma még inkább megszilárdult és nem került sor az új technológiák bevezetésére.

Az interjúkon gyűjtött információk összesítése a 20. ábrán látható. A versenyhátrányokat két csoportra osztottuk: az úgynevezett függő és független tényezőkre. Előbbiekhez azokat soroltuk, melyek jellemzően magyar sajátosságok (magas feketegazdaság), míg utóbbiak közé azok kerültek, amelyek a hazai viszonyoktól független tényezők (pl. magas világpiacon ár). A problémák összessége magas költségeket és alacsony termelési hatékonyságot eredményezett.

20. ábra: A hazai abrakfogyasztó ágazatok főbb versenyhátrányai
 Forrás: Saját ábra

4.2.2. A baromfi (broiler) és sertéshizlaló gazdaságok ökonómiai elemzése pénzügyi mutatókkal

A baromfi és sertéstartó gazdaságok versenyhátrányának feltárása után pénzügyi mutatószámok segítségével ismertetjük a vágóalapanyag előállító gazdaságok jövedelem helyzetét és annak változásait 2004 és 2008 között, mind regionális, mind pedig országos összehasonlításban.

Az Anyag és módszer 3.1.-es alfejezetében leírtak szerint az AKI tesztüzemi adataival reprezentáltuk az egyprofilú sertés, illetve broilercsirke-tartóinak gazdasági helyzetét.

A mutatók részletes információkat adnak az ágazat valós gazdasági helyzetéről, továbbá rávilágítanak azokra a tényezőkre, amelyek javításával az ágazatok termelésének hatékonysága növelhető, illetve a befektetők kockázata csökkenthető.

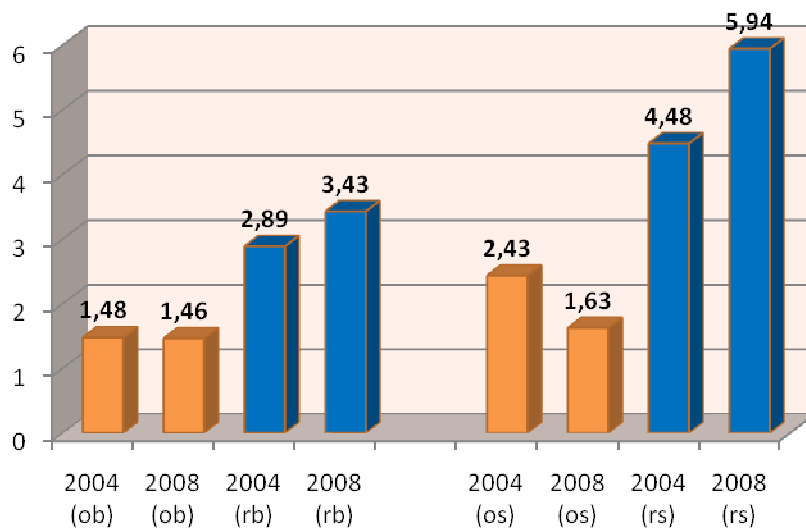
A vállalatokra vonatkozó információk ismerete kiemelt jelentőséggel bír mind a vállalati vezetők, mind a befektetők, illetve a hitelezők számára, valamint fontos információkat hordoznak arra vonatkozóan, hogy a vállalat milyen eredményeket ért el egy adott időszakban, illetve milyen megtérülést tud elérni. Ezek az alapinformációk különösen a pénzügyintézetek számára a hitelígénylesnél nyújtanak fontos információt.

A vállalati tevékenység jövedelmezőségének elemzéséhez a mérleg adatai mellett az éves beszámoló eredménykimutatása került felhasználásra. A jövedelmezőséget az egyes eredménykategóriák fejezik ki. A jövedelmezőség elemzésének az eredmény kimutatásban szereplő egyes eredménykategóriák valamilyen vetítési alaphoz történő viszonyítását jelenti.

Pénzügyi helyzet elemzése

A likviditási helyzet értékelésére a likvid (azaz egy éven belül pénzzé tehető) eszközök értékét hasonlítják a rövid lejáratú kötelezettségekhez. A likviditási mutatók azt tükrözik, hogy a

vállalkozás képes-e rövidtávon eleget tenni fizetési kötelezettségeinek, azaz hitelfelvétel esetén képes lesz-e a törlesztéseit fizetni. Ez azért hangsúlyos dolog, mert mindkét ágazat költségigénye magas, így gyakran kényszerülnek idegen tőke bevonására. A pénzügyi szervezet számára fontos információ a ráták alakulása, hisz ezek jó indikátorok a hiteltörlesztés folyamatosságának fenntartásához. Egy gazdasági szervezet pénzügyi stabilitását, erősségét általánosságban az alapján ítélik meg, hogy képes-e a hosszú és rövid lejáratú kötelezettségeinek időben és folyamatosan eleget tenni. Elsődlegesen a folyamatos tevékenység biztosításához szükséges pénzügyi fedezetet mutatja meg.

21. ábra: A broiler csirke- és sertéstartó gazdaságok likviditási rátája 2004 és 2008 években országos és regionális bontásban

Forrás: AKI tesztüzemi adatok alapján

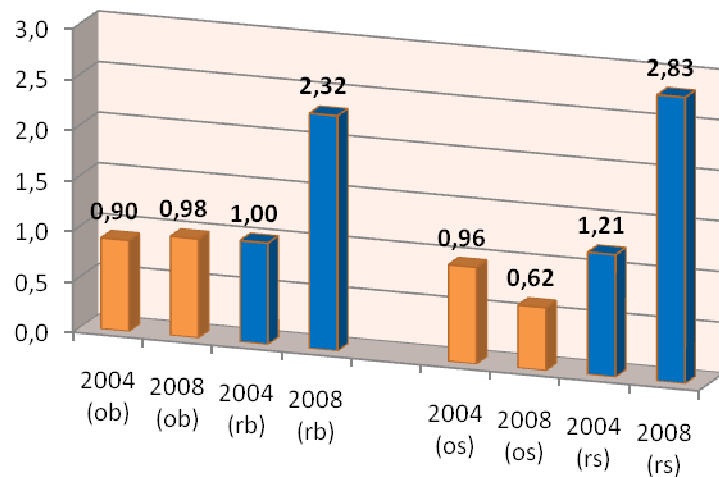
Jelmagyarázat: ob = országos broilertartó gazdaságok
 rb = regionális (Nyugat-dunántúli Régió) broilertartó gazdaságok
 os = országos sertéstartó gazdaságok
 rs = regionális (Nyugat-dunántúli Régió) sertéstartó gazdaságok

A legáltalánosabban használt - a pénzügyi teljesítőképességet rövidtávon visszatükröző aránymutatók - mivel ezek a mutatók

azoknak a hitelezőknek a kockázatát mérik, akik rövidtávra nyújtanak hitelt a vállalkozásnak.

Gazdaságilag optimális esetben a likviditási ráta értéke 1,3. A 21. ábra azt mutatja, hogy az országos értékek broilertartó gazdaságoknál 2004-ben és 2008-ban egyaránt nem érték el a 1,5-et, ami hazai környezetben optimális érték, a sertéstartók esetében az országos érték meghaladta a nemzetközi értékhatárt is, így alacsony volt a kockázat a hitelezők részéről mindkét ágazat tekintetében. Az sertéstartó gazdaságok országos adatai jól mutatják, hogy 5 év alatt 44%-kal csökkent az ágazat likviditása - 2,43-ról 1,63-ra – a jelentősen visszaesés ellenére az értéke továbbra is az optimális felett maradt. Aggodalomra adhat okot a regionális adatok jelentős emelkedése mind sertés- mind broilertartó gazdaságok esetén, hisz a túl magas likviditási ráta arra enged következtetni, hogy a forgóeszközök értéke a vállalatokban jelentősen emelkedett 5 év alatt, ami a forgóeszközökön belül a követelések magas arányára utalhat.

Szem előtt tartva az előbbi összefüggéseket, azaz a készletek esetleges magas arányát, megvizsgáltuk a vállalatok likviditási gyorsrátáját (Acid-Test, azaz „savpróba”), ahol kizártuk a készleteket a számításból. Az értékek megmutatják, hogy a likvid forgóeszközök mennyiben finanszírozhatók rövidelejratú kötelezettségekkel. A gyorsráta nemzetközi mércéje 1, a hazai optimális értéke 0,7.

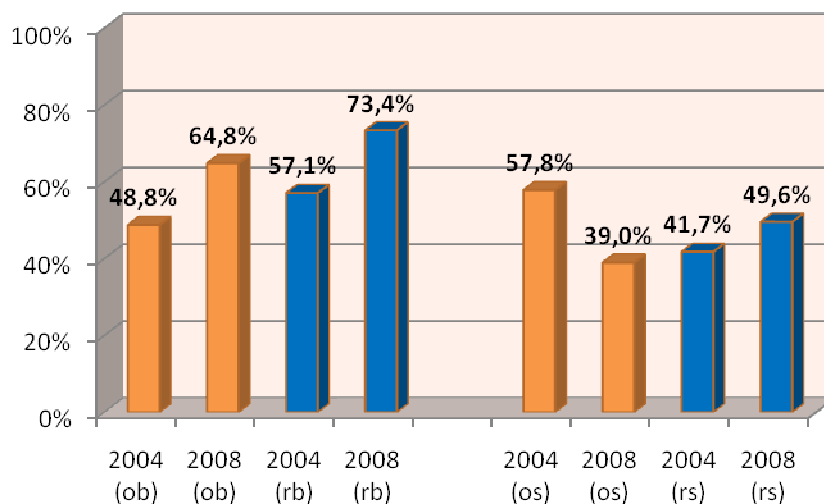
22. ábra: A broilercsirke- és sertéstartó gazdaságok likviditási gyorsrátája 2004 és 2008 években országos és regionális bontásban

Forrás: AKI tesztiüzemi adatok alapján

A kapott eredmények jól szemléltetik a 22 ábrán, hogy - a készletek kizárása után - a mutatók értéke jelentősen csökkent és a 2008-as regionális eredményeken kívül mind hazai, mind nemzetközi mércével mérve a gazdaságok gyorsrátája megfelel az optimálisnak. A 2008-as regionális adatok a broilertartó gazdaságok esetén a gyorsráta egyharmaddal, míg a sertéstartók esetén a felére csökkent – likviditási rátához viszonyítva - a készletek kizárásával. Az eredmények ilyen alakulása két tényezőre vezethető vissza: vagy arra, hogy a Nyugat-dunántúli Régió gazdaságaiban – az országos értékektől eltérően – többszöröse a követeléseknek, ami jelentős gazdasági probléma, mivel jóval magasabb a vállalatok kintlévőségeinek részaránya a forgóeszközökön belül, mint az országos átlag. A magas értékek – az előzőektől eltérően – azt is mutathatják, hogy a Régió gazdaságai jóval nagyobb pénzügyi szabadsággal rendelkeznek, mint az országosan jellemző.

Tőkeszerkezeti mutatók

A vállalatok likviditásának pontos ismerete mellett meghatározó jelentőséggel bírnak a tőkeszerkezeti mutatók, melyek megmutatják, hogy az adott vállalat tőkéjének hány százaléka származik idegen forrásból. Az eszközök forrásai közül minél magasabb a kötelezettségek részaránya, azaz minél nagyobb hányadot képvisel az összes eszközből, a vállalkozás annál kevésbé tőkeerős, az idegen források magas aránya miatt. Minél magasabb a mutató értéke, annál jobban függ a vállalkozás a hitelt nyújtóktól, azaz annál bizonytalanabb a gazdálkodása. 70% felett kritikus értékről beszélhetünk, mert a lekötött eszközöknek csupán 30%-át tudja a vállalat a saját tőkéjéből finanszírozni.

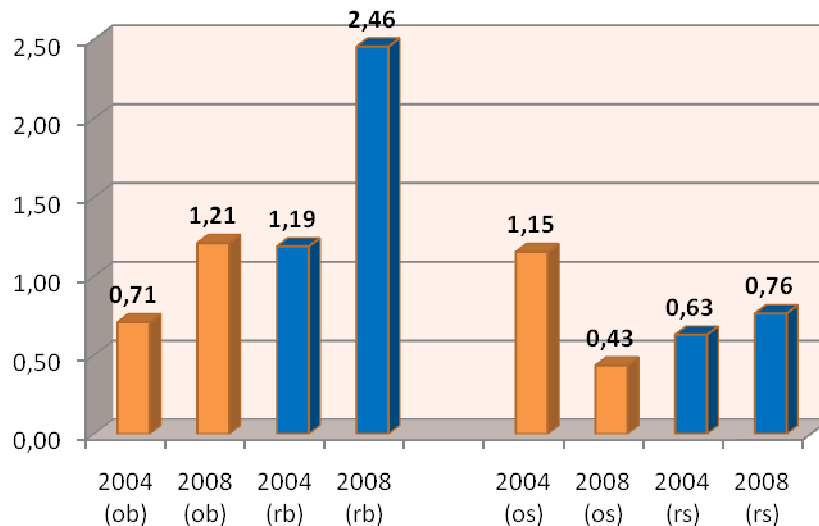
23. ábra: A broilercsirke- és sertéstartó gazdaságok eladósodottsága 2004 és 2008 években országos és regionális bontásban (%)

Forrás: AKI teszüzemi adatok alapján

A 23. ábra adatai szerint mindkét ágazat eladósodottságának mértéke növekedett 5 év alatt. A broilertartó gazdaságok esetében az emelkedés jelentősebb volt, mint a sertéstartóknál, hisz országos és regionális szinten is 16%-os volt az emelkedés. Megfigyelhető, hogy

az országos adatokhoz képest a Régió gazdaságainak eladósodottsága 2004-ben közel 10%-kal volt magasabb. Ebből a szempontból kritikus a Régió broilertartó gazdaságok 2008-as mutatója, hisz az 3,4%-kal meghaladta a kritikusnak számító 70%-ot és ezzel az idegen tőke részaránya több, mint 2/3-ot tett ki.

A sertéstartó gazdaságoknál a 2004-es országos 57,8%-os eladósodottság 2008-ra - 18,8%-kal – 39%-ra csökkent. A jelentős csökkenés oka elsősorban az Európai Unióhoz való csatlakozás hatására kialakult jelentős piaci verseny okozta koncentrációs folyamat volt. Ennek eredményeként a sertéstartó gazdaságok nagy számban mentek tönkre. Így az ágazat eladósodottsága is csökkent, hisz a kevésbé hatékony üzemek befejezték – a jórészt idegen tőkéből finanszírozott – veszteséges termelést. Ez a koncentrációs folyamat regionális szinten kevésbé volt jellemző. A broilertartó gazdaságoknál tapasztalt növekedés jóval kisebb mértékű. Az eladósodottság aránya a sertéstartóknál – 2004 országos adatot leszámítva – 50% alatti, azaz az idegen tőke aránya nem haladja meg az összes tőke mértékét.

24. ábra: A broilercsirke- és sertéstartó gazdaságok nettó eladósodottsága 2004 és 2008 években országos és regionális bontásban
 Forrás: AKI teszüzemi adatok alapján

A vállalatoknak nemcsak kötelezettségei, hanem követeléseik is vannak. A likviditási gyorsráta értékei azt mutatták – különösen a Régió gazdaságaiban –, hogy magas a vállalatok követeléseinek aránya. Ez alapján indokolt a nettó eladósodottság vizsgálata, mivel ez megmutatja, hogy a kötelezettségek mértékét – csökkentve a követelésekkel – pontosan mekkora a saját tőkéhez viszonyítva. Optimális esetben az értéke kisebb 1-nél, azaz a saját tőke értéke magasabb, mint a nettó idegen tőke aránya.

A 24. ábra adatai azt mutatják, hogy a broilertartó gazdaságok eladósodottságának mértéke közel sem olyan jelentős, mint az az eladósodottsági mutatóból következne. Ugyanakkor a regionális mutató-értékek 5 év alatti megkétszereződése összhangban az eladósodottsági mutató kritikus mértékű (73,4%-os) értékével, igen komoly változásról tanúskodik.

A sertéstartó gazdaságok országos adatainál – a broiler termeléshez hasonlóan – is megfigyelhető a több, mint 50%-os csökkenés, illetve a regionális szintű 0,13 emelkedés. A sertéstartó gazdaságok értékei

mind országos, mind regionális szinten az optimális 1 érték körül, vagy jóval alatta mozogtak.

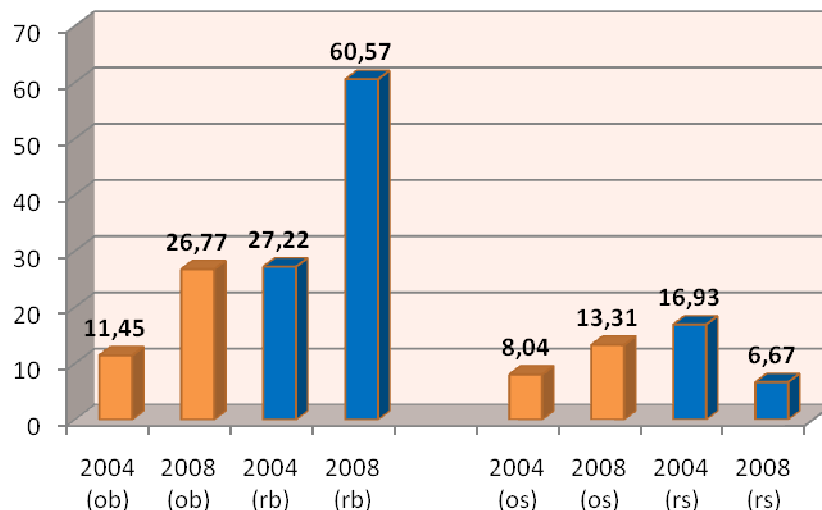
Jövedelmezőség elemzése

A jövedelmezőségi mutatók hivatottak kifejezni az vizsgált vállalatok működésének eredményét, illetve azt, hogy a vállalat milyen megtérülést tudott elérni az adott év során. A vállalkozási tevékenység jövedelmezőségének megállapításához az egyes eredmény kategóriákat valamilyen vetítési alaphoz viszonyítjuk. A vetítés alapját különböző bevételi adatok (pl. értékesítés nettó árbevétele), saját tőke adatok, illetve erőforrás adatok jelenthetik. A vetítési alap tartalmának megfelelően többféle jövedelmezőségi mutató típust különböztethetünk meg:

- Élőmunka-arányos jövedelmezőségi mutatók
- Eszközarányos jövedelmezőségi mutatók
- Tőkearányos jövedelmezőségi mutatók
- Árbevétel-arányos jövedelmezőségi mutatók

Munkateljesítményre jutó árbevétel (Élőmunka-arányos jövedelmezőség)

Értéke megmutatja, hogy 1 munkaóra hány Forint értékesítési nettó árbevétel jut. A szakirodalom általában 1 főre állapítja meg a mutató értékét, azaz egy alkalmazottra jutó árbevétel mennyiségét vizsgálja. A rendelkezésre álló adatok miatt, ami nem egy személyre, hanem egy munkaóra számítottuk ki a nettó árbevételt.

25. ábra: A broilercsirke- és sertéstartó gazdaságok munkateljesítményre jutó nettó árbevétele 2004 és 2008 években országos és regionális bontásban (Ft)

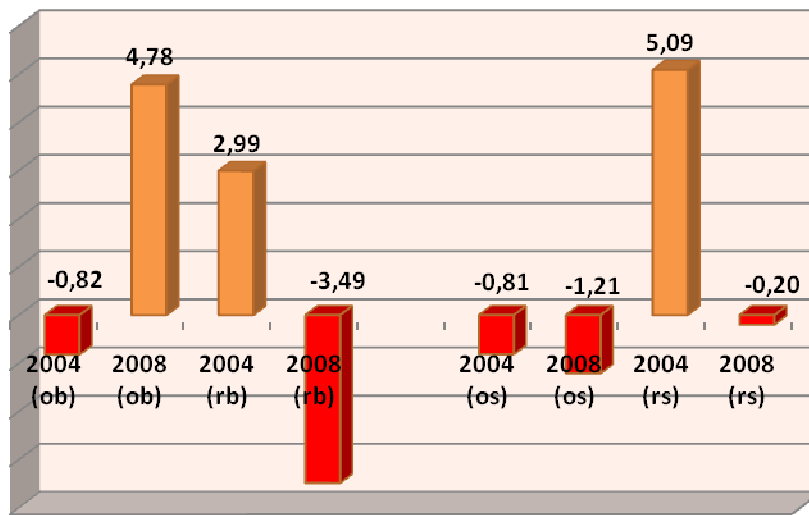
Forrás: AKI teszüzemi adatok alapján

Az egy munkaóra jutó értékesítési nettó árbevétel alakulása a broilertartó gazdaságoknál 2004-ben 11,45 Ft volt, ami 2008-ra 26,7 Ft-ra növekedett országos viszonylatban. A regionális értékek mind 2004-ben, mind pedig 2008-ban meghaladták az országos mennyiségeket. 2004-ben az országos érték kétszeresét - 27,2 Ft-ot – érték el a régió vállalatai, ami 5 év alatt 60,5 Ft-ra emelkedett, azaz megkétszereződött (25. ábra).

A sertéstartó gazdaságok esetén is megfigyelhető volt a munkateljesítményre jutó árbevétel növekedése, hisz 2004-ről 2008-ra az országos értékek – a baromfitartóknál szerényebben – 5,27 Ft-tal emelkedtek. Regionális szinten az emelkedés nem követte az országos trendet, ugyanis 5 év alatt kb. 10 Ft-tal csökkent a munkaóra jutó árbevétel.

Eszközarányos megtérülés

Az eszközarányos megtérülés (Return on Assets - ROA) azt mutatja meg, hogy mennyire hatékonyan termel profitot a vállalat az eszközeivel, azaz a cég összes eszközének értékét veti össze az elért jövedelemmel. A mutatót 100 Ft eszközértékre számítottuk, így szemléltetve, hogy 100 Ft eszköz hány Forint nyereséget termel. Jelentőségét az is mutatja, hogy sajátos szerkezete miatt magában egyesíti a cég jövedelmezőségét és hatékonyságát is.

26. ábra: A broilercsirke- és sertéstartó gazdaságok eszközarányos megtérülése (ROA) 2004 és 2008 években országos és regionális bontásban

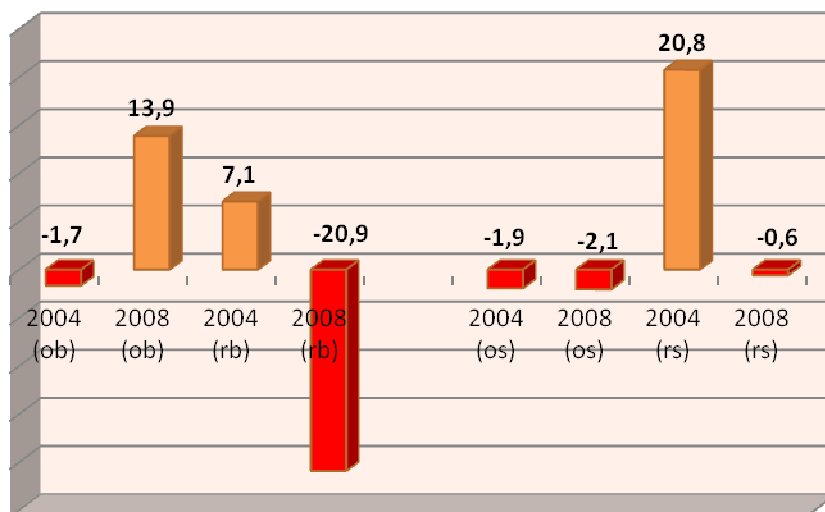
Forrás: AKI tesztüzemi adatok alapján

A 26. ábra értékei alapján a broiler- és sertéstartó gazdaságok eszközarányos jövedelmezősége – a vizsgált időszakban – változatos képet mutat. A csirketartók országos szinten a 2004-es veszteségeiket 2008-ra gazdaságilag elfogadható szintre 4,8 Ft/100Ft eszköze emelték. Ezzel szemben a Régióban gazdálkodó csirketartók 2008-ra 3,49Ft-os veszteséget értek el. Így 100 Ft eszközértékkel 3,5 Ft veszteséget értek el termelésük során.

Az országos sertéstartó gazdaságok 2004 évi veszteséges termelésüket 2008-ra tovább - 1,2 Ft/100 Ft eszközértékre - fokozták, miközben kiugróan magas (5,1Ft) regionális-szintű jövedelmezőség 5 év alatt jelentősen csökkent és csekély mértékben veszteségessé vált.

Sajáttőke-arányos nyereség (Return On Equity - ROE)

Az érték azt mutatja meg, hogy egységnyi saját tőkére vetítve mekkora volt a gazdaság jövedelemtermelése vagy eredményhozama. A ROE gyakorlatilag a befektetés megtérülését fejezi ki, azaz 100 Ft-nyi saját tőke hány Ft nyereséget hoz. Optimális értéke 15-45 Ft között van ágazattól függően.

27. ábra: A broilercsirke- és sertéstartó gazdaságok sajáttőke arányos nyeresége (ROE) 2004 és 2008 években országos és regionális bontásban
Forrás: AKI teszüzemi adatok alapján

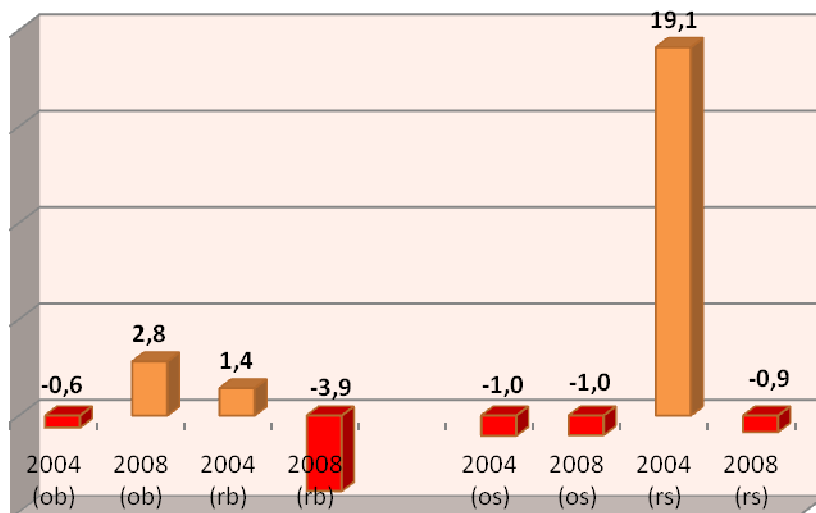
A 27. ábra adataiból kitűnik, hogy a vizsgált két ágazat termelése az adott időszakban többnyire veszteséges volt. A broilertartással foglalkozó gazdaságok ROE értéke széles spektrumon mozgott. Figyelemre méltó, hogy az országos trenddel ellentétes formában

változtak a regionális értékek. A 2004-es 1,7 Ft-os veszteség 2008-ra 13,9 Ft-os nyereségre változott, ami jelentős eredményjavulást jelent. A regionális adatok – az előzőekkel ellentétben – 7,1 Ft-os/100 Ft sajáttőke 5 év alatt 20,9 Ft-os veszteséggé változott, azaz 100 Ft. saját tőkére – 2008-ban – közel 21 Ft veszteség jutott.

A sertéstartó gazdaságok tekintetében 5 év alatt nem történt jelentős változás országos szinten, hisz a 1,9 Ft-os veszteség 2008-ra csupán 0,2 Ft-tal növekedett (2,1 Ft-ra). A 2004-es regionális érték gazdaságilag optimális tőkefelhasználásra vall, mivel a ROE értéke közel 21 Ft volt, amivel magasan meghaladta az országos értéket. 2008-ra a 20,8Ft-os pozitívum 0,6 Ft-os veszteséggé alakult. A visszaesés – a broilertartókéhoz hasonlóan– szintén jelentős, de a csökkenés közel sem olyan jelentős, mint a baromfiágazat regionális értékeinél.

Árbevétel-arányos eredmény (ROS)

Az árbevétel-arányos eredmény azt mutatja meg, hogy egy forint árbevételből mennyi profitot tud létrehozni a vállalat, egyben kifejezi azt is, hogy a vállalat mennyire tudja csökkenteni a ráfordításokat az árbevételhez képest. Amennyiben jelentősen leromlik, akkor vagy a fix költségek emelkedtek meg, vagy pedig az értékesítési árbevétel csökkent. Fontos kiemelni, hogy ez a mutató a vállalat átfogó hatékonyságát méri. Értéke ágazonként eltérő, de optimális esetben a mutató értéke (az iparág többi szereplőjéhez vagy a múltbeli adatokhoz viszonyítva) relatíve magas.

28. ábra: A broilercsirke- és sertéstartó gazdaságok adózás előtti árbevétel arányos nyeresége (ROS) 2004 és 2008 években országos és regionális bontásban

Forrás: AKI teszüzemi adatok alapján

A vizsgált vállalatok ROS értéke jelentősen eltér egymástól, mind regionális és országos viszonylatban, mind pedig sertés és baromfi tartás tekintetében. A broilertartó gazdaságok árbevétel-arányos eredménye 2004-ben -0,6 Ft volt, ami 2008-ra 2,8 Ft-ra nyereségre változott, azaz a vállalatok átlagosan 100 Ft bevételből közel 3 Ft nyereséget realizáltak. Regionális szinten a tendencia ellentétes volt, miután 2004-ben a gazdaságok 1,4 Ft-os eredményt értek el, ami 5 év alatt 5,3Ft-tal csökkent, így 3,9 Ft-os veszteséget értek el a Nyugat-dunántúli broiler csirketartók, szemben az országos 2,8 Ft-os pozitívummal (28. ábra).

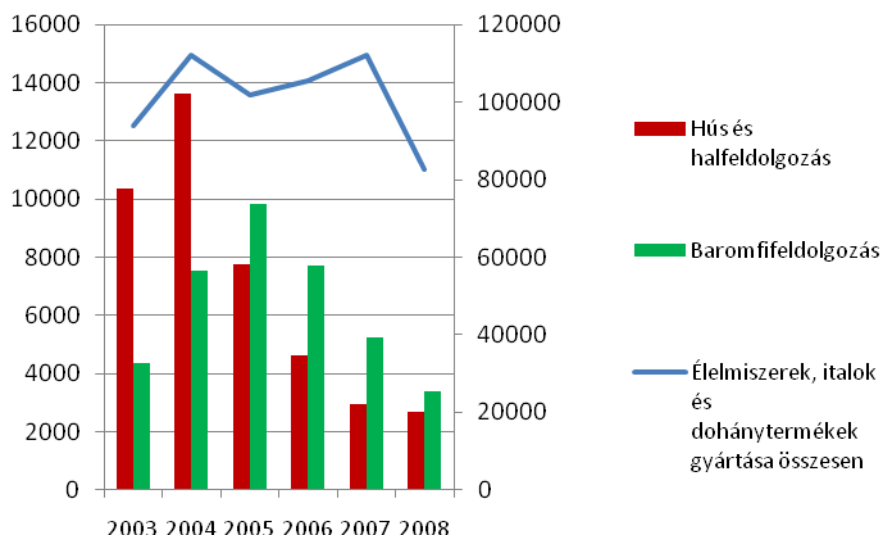
A sertéstartó gazdaságok értékei egységesebb képet adnak, mivel az országos értékek 5 év alatt változatlanul 1 Ft. veszteséget mutatnak. Ezzel szemben kiugróan magas a Régió sertéstartó gazdaságainak 2004-es 19,1 Ft-os nyereségszintje. 2008-ra ez a jelentős nyereség 0,9Ft-os veszteséggé alakult, ami jól közelíti az országos, illetve a regionális értéket.

4.3. A feldolgozó szint gazdasági helyzete a Nyugat-dunántúli Régió meghatározó húsipari vállalataiban

4.3.1. A hazai élelmiszeripar általános jellemzői

A hazai élelmiszeriparban jelentős teljesítménycsökkenés következett be az elmúlt 20 évben. A 2.4. alfejezetben leírtakkal összefüggésben, megállapítható, hogy a csökkenő tendencia - ami a rendszerváltozás hozadéka volt – többek közt az általános piacvesztés, valamint a privatizáció hatásai okozták. Az EU hoz való csatlakozásunk és a vámmentesen szállítható élelmiszerek sem tudták megállítani és visszafordítani e negatív tendenciát, sőt a hanyatlás még intenzívebbé vált.

A romló viszonyokra utal az EU csatlakozás óta a hazai élelmiszeriparban megvalósított beruházások volumene is (29. ábra).

29. ábra: Az élelmiszeripari beruházások teljesítményértéke*
(folyó áron millió Ft.)

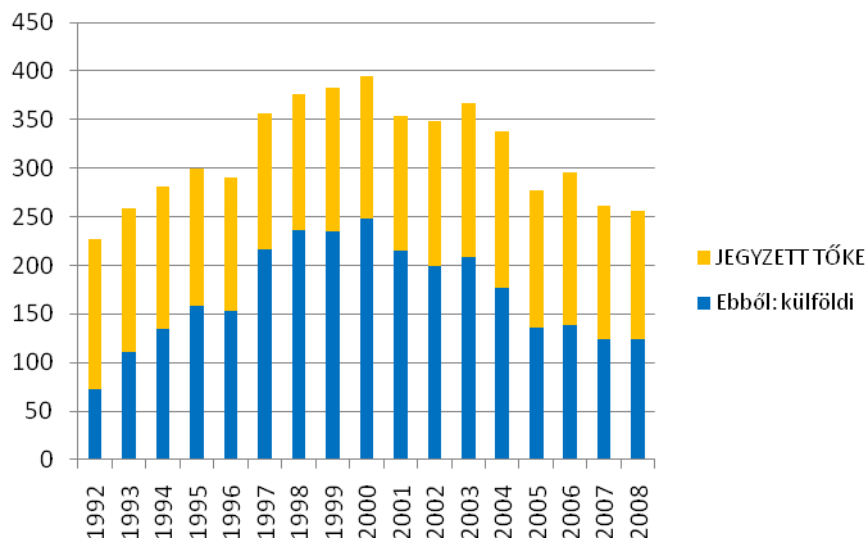
Forrás: KSH, 2009

*A 4 fő feletti vállalkozások, valamint teljes körűen a költségvetési, társadalombiztosítási és nonprofitszervezetek adatai alapján

A 29. ábra baloldali tengelyén a hús és baromfifeldolgozás 2003-2008 közötti teljesítményértéke szerepel. A 2003-2004-es kiemelkedő értékek, – többek közt - az előcsatlakozási támogatások következményei, 2005-től folyamatos csökkenés mellett 2008-ban 2,7 milliárd Ft.-ra esett vissza. A baromfifeldolgozás beruházása 2005-ben volt kimagasló, amely - hasonlóan a hús és halfeldolgozáshoz – 2008-ra 3,3 milliárdra csökkent.

A jobb oldali tengelyen az élelmiszeripar összes teljesítménye szerepel. A grafikonon látható, hogy 2004-ben és 2007-ben érte el maximumát. Szembetűnő a 2007 és 2008 közötti igen jelentős – több mint 26%-os – visszaesés.

Az előzőekben leírtak jól szemléltetik a hazai élelmiszeripar helyzetének folyamatos romlását. A szakemberek e folyamatban az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének a külföldi tőke részarányának alakulására hívják fel a figyelmet.

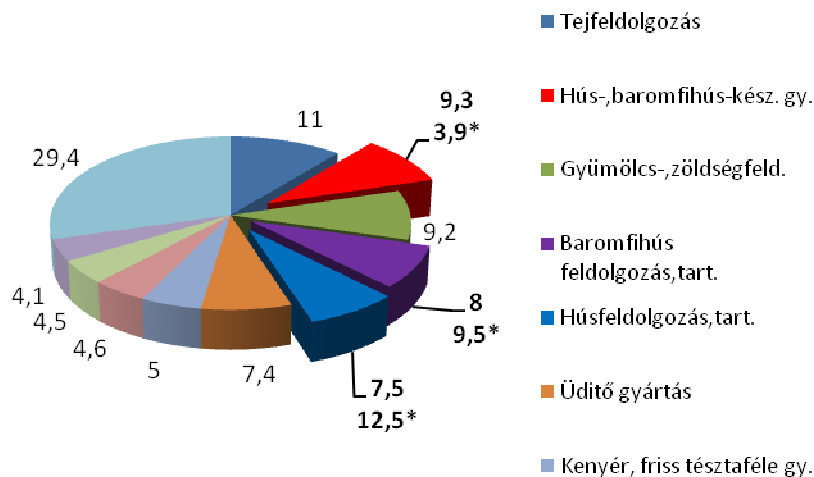
30. ábra: A külföldi tőke részaránya a jegyzett tőkéből a hazai élelmiszeriparban (milliárd Ft.)

Forrás: APEH gyorsjelentés, 2009. In.: Kapronczai, 2009

Az élelmiszeripar kedvezőtlen tőkeellátottságát és szerkezetét az élelmiszeripari vállalatok összes jegyzett tőkéjének 30. ábrán látható értékei szemléltetik. 1992-ben a külföldi tőke részaránya 31-32% volt, ami 2000-re érte el csúcspontját, 63%-kal. Ezek alapján megállapítható, hogy a külföldi befektetők 2000-ig tartották befektetésre érdemesnek a hazai élelmiszeripart. A 2001-től folyamatos csökkenés következtében 2008-ban 48%-ra süllyedt a külföldi tőke aránya. A problémát súlyosbítja, hogy a külföldi tőkét nem pótolja a hazai, így a tőkekivonás folyamatos, ami a vagyon felélését és a versenyképesség romlását vonja maga után közép és hosszútávon.

4.3.2. A hazai húsipar helyzete és főbb tendenciái országos szinten és a Nyugat-dunántúli Régióban

Az előzőekben röviden felvázolt általános tendenciák, melyek jellemzőek a hazai élelmiszeripari termelésre, jelentősen befolyásolták a húsipari (TEÁOAR szerint 1511, 1512, 1513) termelés alakulását is. Vizsgálataink további szakaszában a hús és baromfihús készítmények gyártása, baromfihús feldolgozás és tartósítás, valamint a húsfeldolgozás és tartósítás iparágakkal foglalkozunk részletesen.

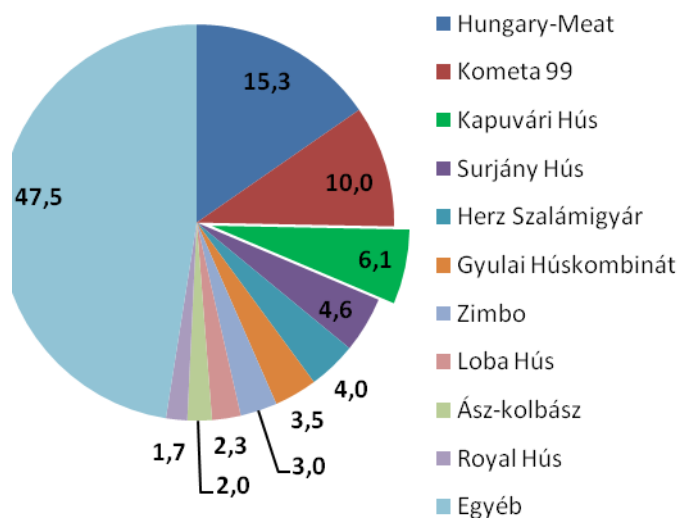

31. ábra: A legfontosabb élelmiszeripari szakágazatok bruttó termelési értéke 2008-ban (%)

Forrás: FVM, 2009 adatai alapján saját összeállítás

**2006-os adatok*

A 31. ábra a hazai élelmiszeripar 2008. évi bruttó kibocsátásának %-os értékeit mutatja. A húsiipari termelés adta 2008-ban a kibocsátás 24,8%-át. Ha figyelembe vesszük egy köztes év - 2006 - adatait, akkor látható, hogy 2 év alatt is jelentős változások zajlottak le az élelmiszeripar, azon belül a húsiipar területén. 2006-ban a húsiipar kibocsátása 25,9% volt – több mint 1% változás 2 év alatt – továbbá szembevetendő a sertés és baromfi-hús készítmények gyártásának növekedése, illetve a húsfeldolgozás és tartósítás csökkenése. A változások okai elsősorban a folyamatos piaci környezetváltozásnak tudhatók be.

32. ábra: Főbb húsfeldolgozók megoszlása nettó árbevétel %-os megoszlása szerint 2007-ben

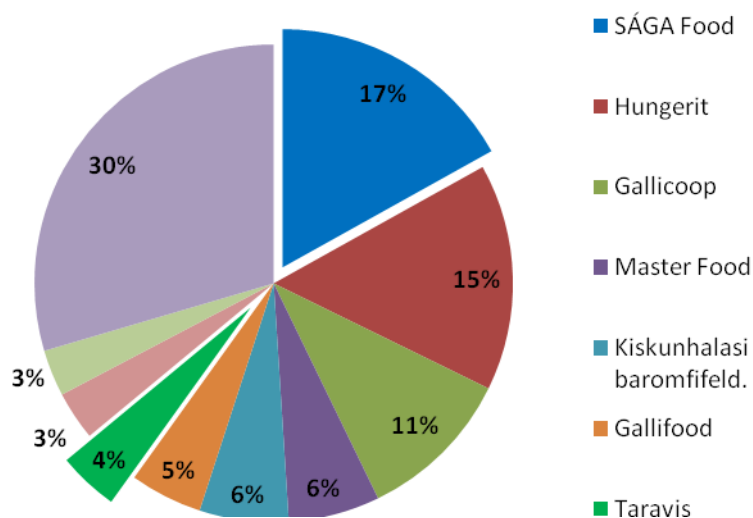
Forrás: AKI, 2010 adatai alapján saját összeállítás

Az AKI által közreadott adatbázis alapján készült kördiagram a hazai piacvezető húsfeldolgozó vállalatok %-os megoszlását mutatja. Szembetűnő a Hungary Meat és a Kometa magas részaránya, melyek együttesen 25,3%-ot adtak az összes árbevételből. A piacvezető 10 vállalat részesedése 52,5% volt az összes árbevételből. A Nyugat-dunántúli Régió egyetlen piacvezetője a Kapuvári Hús, a maga 6,1%-os részesedésével. A Régióban az előzőekben említett vállalaton kívül még 38 szerepel, részletes listájukat 3. melléklet tartalmazza. Közülük kiemelés érdemel a Babati és Társa Húsfeldolgozó Kft., amely a második legjelentősebb a Régióban. Rajtuk kívül még 5 vállalat értékesítési árbevétele haladta meg 2007-ben az 1 milliárd Forintot (32. ábra).

A baromfihús feldolgozással és tartósítással (TEÁOR 1512) foglalkozó vállalatok száma 2008-ban 104 volt országosan. Az összes értékesítési árbevételük 2007-ben meghaladta a 219 milliárd Forintot.

A 33. ábra a legjelentősebb feldolgozók %-os megoszlását szemlélteti az értékesítési árbevételük alapján. Az ábrán szereplő 10 vállalat árbevétele adta az az összes árbevétel 70,4%-át. A felsoroltakon kívül még 21 vállalat árbevétele haladta meg az 1 milliárd forintot. Közülük a Nyugat-dunántúlon a SÁGA Food Baromfiipari Rt.-t és a Taravis Baromfi és Élelmiszeripari Kft.-t emeltük ki, melyek részesedése 21% az országos össz-árbevételből.

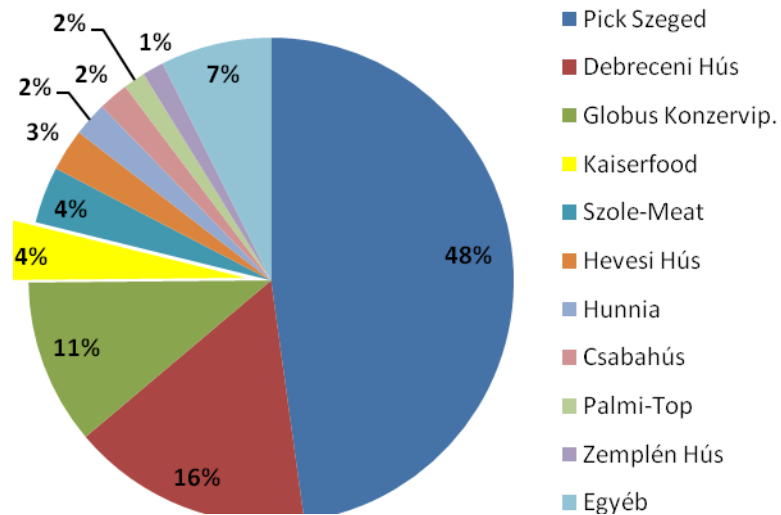
A Régióban az említett két jelentős feldolgozón kívül 9 vállalat végez baromfifeldolgozást és a Varga Szárnyas Kft. árbevétele haladta meg az 1 milliárd forintot (3. melléklet).

33. ábra: Főbb baromfihús feldolgozással és tartósítással foglalkozó vállalatok a nettó árbevétel %-os megoszlása szerint 2007-ben
 Forrás: AKI, 2010 adatai alapján saját összeállítás

Hús- és baromfihús-készítménygyártással 49 vállalat foglalkozott 2007-ben, közülük a 34. ábrán szereplő tíz piacvezető cég adta az összes árbevétel 92%-át. E csoportból is kiemelkedik a Pick Szeged, mely a piaci forgalom közel felét bonyolítja. A Nyugat-dunántúli

Régió szempontjából kiemelést érdemel a Kaiser Food Kft., amelyik több, mint 4 milliárdos árbevételt produkált 2007-ben. A Régióban még további 5 vállalat végez ilyen termelést, közülük a HUNNIA Húsipari Kft. Több, mint 2 milliárd Ft. nettó értékesítési árbevételt ért el. (3. melléklet)

34. ábra: Főbb hús- és baromfi hús-készítmény gyártással foglalkozó vállalatok a nettó árbevétel %-os megoszlása szerint 2007-ben

Forrás: AKI, 2010 adatai alapján saját összeállítás

4.3.3. Tulajdoni viszonyok alakulása a hazai sertés- és baromfihús iparban

Ahhoz, hogy teljes képet kaphassunk a hazai húsiparról, szükségesnek tartottuk az elmúlt néhány év alatt végbement tulajdoni és érdekeltségi viszonyok felvázolását. Az alábbiakban nem vettük sorra az összes feldolgozó üzemet, csupán azokat, melyek gazdálkodásában jelentős változások történtek.

Penta Holding Befektető Társaság

A Penta 2007. februárban tulajdonosává vált Szlovákia negyedik legnagyobb húsgyártójának (PM Zbrojníky), majd 2008 közepén megvásárolta Szlovákia legnagyobb húsüzemét, a Mecom-ot. Ilyen nemzetközi háttérrel került a tulajdonukba a három jelentős hazai húsüzemből - a Debreceni Hús Zrt., a szolnoki Szole-Meat Kft. és a békéscsabai Csabahús Kft. – létrehozott Debreceni Csoport Húsipari Kft. Magyarország második legnagyobb húsgyártója. A hús területén 20%-os, a húskészítmények esetében 10 %-os a piaci részesedése.

Hamé élelmiszeripari csoport

A Hamé a legnagyobb cseh élelmiszeripari csoport. A holding fő része a Hamé részvénytársaság, amely 1992-ben a Biofruct Babice privatizációjából jött létre, ami 2007-ben az izlandi Nordic Partners csoport tulajdonába került. A vállalat 2008. évi forgalma meghaladta az 5 milliárd Eurót. Külföldön több húsipari leányvállalata is van, többek közt Romániában, Oroszországban, Lengyelországban. Termékeit harmincöt országba exportálja, köztük Líbiába és az USA-ba is.

A Hamé 2009 közepétől vásárolta meg a Globus márkájú⁵ húsalapú konzervtermékek gyártásának és forgalmazásának jogait a francia SECAB csoporttól. Jelenleg a Hamé és a Globus márka a húsos

⁵ Jogelődjének tartott Első Magyar Konzerv- és Ércárugyárt 1884-ben alapították, a Globus márkát 1924-ben jelentették be. Napjainkban több mint 50 országban védett márkánév

termékek piaci szegmensében - belföldön, együttesen - mintegy 50% körüli arányt képviselnek. A Globus termékeket napjainkban már Csehországban készítik, és innen szállítják Magyarországra.

Bonafarm Csoport

Csányi Sándor tulajdonába tartozó Bonafarm foglalja magában a Pick Szeged, a Ringa, a Dél-Hús vállalatokat, melyekhez 2009. decemberétől a Herz szalámigyár is csatlakozott. A Herz felszámolása 2008-ban indult meg, mikor fizetéseketelenné vált. Vételi szándékát a Penta csoport is jelezte, mivel a Herz piaci részesedése jelentős, hisz évente mintegy hétezer tonna húst dolgoz fel, az exportja meghaladja az egymilliárd forintot. A teljes belföldi szárazáru-piacon a Herz részesedése 10 százalék. 2008-ban 7,1 milliárd forint, 2007-ben 8,8 milliárd forint árbevételt produkált

HAGE csoport

A vállalat érdekeltségei közé tartozik – élelmiszeripari vonalon - a Nádudvari Élelmiszer Kft. és a Gyulai Húskombinát. Az előbbi főként tejtermékek előállításával foglalkozik, az utóbbi 1992. december 31-vel részvénytársasággá alakult. 1996-tól a HAGE Rt. többségi tulajdonában működik, a teljes hazai húsipari forgalom 8%-át tudhatja magáénak. 2008-as árbevétele 4,5 milliárd Ft, vesztesége 0,5 milliárd. Banki tartozása kb. 1,8 milliárd Ft.

Kapuvári Hús Zrt.

A vállalatot 1997-ben – utolsóként – privatizálták és így került a Pick csoporthoz, majd 2003-tól a Debreceni Hús cégcsoport tagja. 2008 közepétől - a Debreceni Hús értékesítése után – önállóan működik.

A társaság termékeinek 30%-át exportálja. Az EU több országába színhúst, Japánba, Dél-Koreába pedig csülköt és nyers császárszalonnát szállítanak. A termékek 70 %-át a belpiacon értékesíti a kapuvári üzem. 2008-as árbevétele 15 milliárd Ft. Jelentős

likviditási problémákkal küzd elsősorban a Herz és a Gyulai Húskombinát forgalmának visszaesése miatt.

Pápai Hús ZRT.

Korábban a Carnex-csoporthoz tartozó Pápai Hús Élelmiszeripari Feldolgozó Zrt.-vel szemben már 2007 óta folyamatban volt a felszámolás, de 2008-ban - sikeres reorganizációt követően – vásárolták meg. Így 2009. január 1-vel a DEDEKO Kft, a NYUGAT-AGRO Kft, Pápa város önkormányzata, valamint a Pápa Víz- és Csatornamű Zrt. által alapított Pápai Hús 1913 Kft vehette birtokba a Pápai Hús Zrt. eszközeit. A konzorcium több, mint 5 milliárd forintos MFB-hitelből vásárolta meg, melyhez 80 %-os állami garanciát biztosított a kormány.

Baromfifeldolgozók

Pannon Szárnyas Kft.

A Zalabaromfi Rt. 2008. szeptemberi leállítását követően a vállalat a tervezettnél lényegesen nagyobb mennyiségű csirkét dolgozott fel, így a jelentősebb forgóeszköz-szükségletet csak hitelekkel tudta finanszírozni. A cég ellen 2007 óta másodszor indult felszámolási eljárás az 50 millió forintos kötelezettségeinek behajtására. Megszűnik a győri Pannon Szárnyas Kft. és új néven, új tulajdonossal (angol befektető) a baromfi-feldolgozóban ismételten elindult a termelés.

Zalabaromfi ZRT.

A Carnex-csoporthoz tartozó Zalabaromfi Zrt. 2006-ra közel 10 milliárd forintos adósságot halmozott fel, így kezdeményezték a felszámolását. A társaságot 2007-ben 1,2 milliárd forintért a Dale-konzorcium vette meg, majd 1,2 milliárdos tőkeemelést hajtottak végre, így kísérve meg a cég tőkehelyzetének stabilizálását. Mindezek ellenére 2008 őszén finanszírozási okok miatt ismét leállt a termelés és 2009 februárjában jutott ismételten a felszámolás sorsára.

4.3.4. Versenyhátrányt okozó kritikus pontok a sertés és baromfihús feldolgozásban

Alacsony kapacitáskihasználtság

Az AKI adatai jól mutatják a feldolgozói szint alacsony kapacitás kihasználtságát, amely alacsony koncentrációval párosulva behozhatatlan versenyhátrányt okoz a nemzetközi versenytársakkal szemben.(9. táblázat)

9. táblázat
Sovány-baromfi vágóvonalak főbb mutatói (2005)

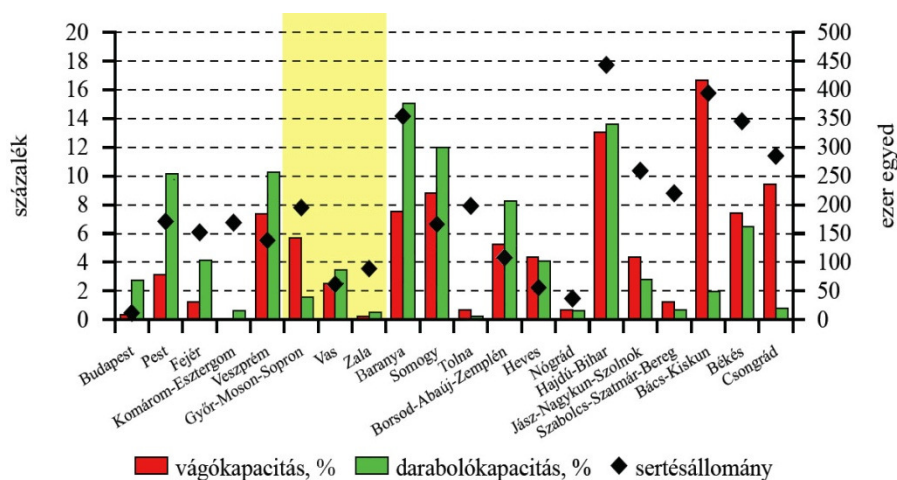
Régió	Mennyiség (1000db/év)	Kapacitáskihasználtság %-ban	Telephelyek
Közép-Magyarország	20.471	57,6	13
Közép-Dunántúl	18.70	65,1	1
Nyugat-Dunántúl	29.126	85,2	6
Dél-Dunántúl	7526	72,6	5
Észak-Magyarország	3376	56,7	4
Észak-Alföld	30.284	99,8	8
Dél-Alföld	25.771	63,6	8
Összesen	118.428	74,1*	45

Forrás: AKI, In.: Popp – Potori, 2009 adatai alapján

* A kapacitáskihasználtság %-os átlagában

A 9. táblázat adatai azt mutatják, hogy a vágóvonalak kihasználtsága nagyon széles spektrumon mozgott, miután 2005-ben regionális szinten 57,6% és 99% között ingadozott. A Nyugat-dunántúli Régió az országos átlaghoz viszonyítva több, mint 10%-kal magasabb kihasználtságot ért el, továbbá itt volt 2005-ben a 45 vágóüzemből 6, mely átlagosnak tekinthető.

A 35. ábra szemlélteti a sertésvágó- és daraboló-kapacitás %-os megoszlását. Látható, hogy ezen a téren is jelentős különbségek vannak az egyes megyék, illetve régiók között. A sárga színnel jelölt Nyugat-dunántúli Régió adatai jól mutatják, hogy a sertésvágási és – darabolási kapacitás már közel sem olyan jelentős, mint a baromfifeldolgozásé. Amíg Győr-Moson-Sopron megye sertésvágási kapacitása az országos kapacitás 6%-át adja, addig Zala megye részesedése alacsony a sertésfeldolgozásból. Az adatok alapján kijelenthető, hogy sem megyei, sem pedig regionális szinten nincs összhangban a sertésállomány nagysága a vágó- és feldolgozó kapacitással.

35. ábra: A sertés vágó és daraboló kapacitás %-os megoszlása és a levágott sertések száma 2005-ban

Forrás: AKI Statisztikai Osztály, 2006 In.: Popp – Potori, 2009

A vágó és daraboló kapacitások alacsony kihasználtsága jó indikátora a húsipar strukturális problémáinak. Könnyen belátható, hogy hosszútávon nem lehet fenntartható egy olyan termelés, ahol a rendszer 7,5-8 millió sertés levágására és feldolgozására alkalmas, de csupán 4-4,5 millió sertést vág le. Ilyen körülmények között nem reális elvárás sem a hazai, sem a nemzetközi versenyképesség.

Feketegazdaság magas aránya

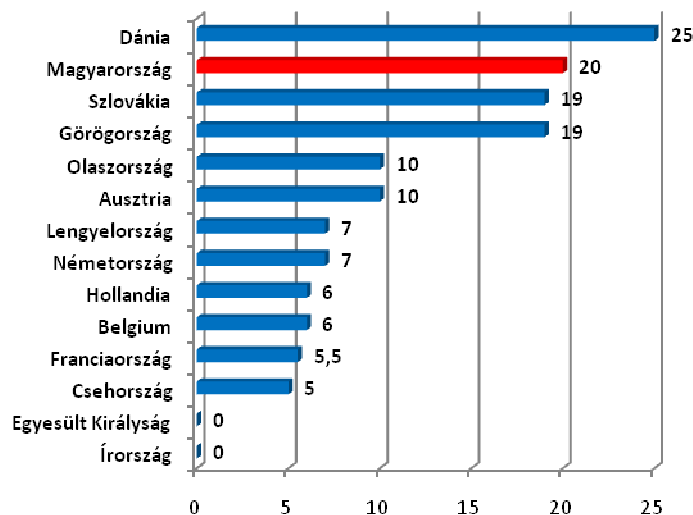
A fekete- és szürkegazdaság folyamatos térnyerése a húsiparban rendkívül nagy károkat okoz, mind az alapanyag-termelői mind a feldolgozó szintnek. Az illegálisan levágott, illetve feldolgozott vágóalapanyag jelentős bevételkiesést okoz az állam számára is. A terméktanácsok adatai szerint a húsipar éves kibocsátása baromfival együtt kb. 500-550 milliárd Ft., az illegálisan működő, illetve áfa befizetést elkerülő zugvágóhidak éves szinten kb. 100 milliárdos kárt okoznak. Így a sertés esetén 25-30%-ra becsülik a szakértők a feketegazdaságot. A BTT véleménye szerint a baromfi ágazatban szintén 30-35%-os fekete-, és szürkegazdaságról beszélhetünk.

A feketegazdaság leginkább a friss húsrúnál jellemző, ami két-három nap alatt átfut a kereskedelmen, így az ellenőrző hatóság számára a felderítés nehézkesen kivitelezhető, sőt gyakran nem is lehetséges a rövid idő miatt.

Magas áfakulcs

A terméktanácsok szakértői szerint a magas áfakulcs az egyik fő oka az illegális vágóhidak elterjedésének. Az EU-ban – kivétel Dánia – Magyarországon a legmagasabb a tökehúsok és húskészítmények általános forgalmi adó vonzata. A 2009. július 1-jén bevezetett - 2009. évi XXXV. sz. trv. - törvénymódosítás a 18%-os áfakulcsot nem terjesztette ki a tökehús és húskészítményekre⁶. (36. ábra)

⁶ 2007. évi CXXVII. törvényt – áfatörvény - az új módosítás egy 3/A. számú melléklettel egészítette ki, mely szerint 18% kulcs alá tartozó termékcsoportok a következők: gabona, liszt, keményítő vagy tej felhasználásával készült termék, Ízesített tej, tej és tejtermék.

36. ábra: A tökehúsok és húskészítmények áfakulcsa Európa egyes országában (%)

Forrás: Magyar Hússzövetség 2008-as adatai alapján saját ábra

Függetlenül a módosítástól, még a 18-as sáv is magas az európai környezetben, mivel az 36. ábra adatai szerint egyedül Dániában magasabb – 25% - az áfa mértéke. Indokolt lenne az átlagos 10%-os szint alkalmazása, illetve a magyar viszonyok között az 5%-os sávba való sorolás, mivel ez szolgálná a húsipari termékek versenyképességét. Vélhetően az áfa csökkentése hozzájárulna a feketegazdaság csökkenéséhez, a két ágazat kifehéredéséhez és ezekkel párhuzamosan az együttműködési formák nagyobb előretörését eredményezné⁷.

Monetáris politika

A Magyar Nemzeti Bank által irányított monetáris politika is jelentős terhet rótt az élelmiszeriparra. A gyenge forintárfolyam a hazai

⁷ Az áfakulcsok az elmúlt néhány évben többször is megváltoztak az élelmiszerek tekintetében. Az élelmiszeripari termékek általában a kedvezményes kulcs alá tartoztak, azaz 2003 decemberéig 12%, 2004. január 1-től 2006. augusztus 31-ig 15%, aztán 2006. szeptember 1-től a normál – 20%-os – kulcs alá sorolták.

gazdaságnak általában hátrányt jelent. A mezőgazdaság és az élelmiszeripar – köszönhetően az exportorientált termelésnek - profitál a mások számára kedvezőtlen folyamatokból. Az ágazat így versenyképes áron tud exportálni, miközben az importtermékek drágulása miatt a versenynyomás enyhül, ami együtt jár a belföldi árak emelkedésével is, hisz az árletörő – import – termékek ára emelkedik az árfolyamkülönbözet miatt.

37. ábra: Forint- Euró árfolyam változása 2005-2010

Forrás: Yahoo.com

A 37. ábra szemlélteti az utóbbi öt év Forint-Euró árfolyamváltozását. Látható, hogy az árfolyam az éppen aktuális gazdasági viszonyokat tükrözve 230 és 310 Ft. között széles spektrumon mozgott. Az élelmiszeripar számára a 290-300 Ft-os Euró kedvező volt, viszont csak átmenetileg járult hozzá az ágazat felzárkóztatásához. Többnyire 240-260 közötti árfolyam volt jellemző, ami az agrárgazdaságra a következő hatásokat fejtette ki:

- az export- versenyképesség csökkenése miatt a visszamaradt terméktömeg árcsökkenést váltott ki a belső piacokon;
- az olcsóbbá váló import előnyeit nem a teljes agrárágazat, hanem csak egyes piaci szereplők élvezték;

- a kialakult import-verseny az élelmiszerek belső piacán árletörő hatású, ami gyengítette a hazai mezőgazdaságot;
- a termelői árak a kínálati piac körülményei között csökkenő irányzatúak, így romlott a termelők jövedelem- pozíciója (MAGDA, 2006).

A témával foglalkozó szakemberek 2008-ban legalább 40 millió dollár veszteséggel számoltak az élelmiszergazdaságban csak az árfolyam kedvezőtlen elmozdulása miatt.

Alacsony koncentrátsági fok

Az alapanyag-termelői szinthez hasonlóan a feldolgozó szintnek is az egyik fő versenyhátránya az koncentráció alacsony foka. Az előzőekben már több esetben – pl. a kapacitás kihasználtság kapcsán – kitértünk a strukturális problémákra az ágazatban. A tulajdon viszonyok ismertetésénél – bár nem részleteztük -, a sertéshús feldolgozásnál a piacvezetők esetén mindenhol integrációban történik a termelés (pl. Bonafarm esetén: Bábólna Takarmány – Fiorács Kft. (sertéstartás) – Pick Szeged (feldolgozás).) A hazai piacvezetők termelési volumene is eltörpül az EU területén működő hatékony integrációkhoz. Abban az esetben, ha a sertéshús tekintetében az egész ország összes termelője és feldolgozója egy tulajdonban lenne, akkor kerülhetne be az EU legjelentősebb 10 sertés integrációja közé kb. 8-9 helyre.

A baromfiipar koncentrációja a sertés ágazaténál is alacsonyabb. Az ágazat még nem heverte ki a 2000-es évek elején csődbe került jelentős integrációk (Carnex, Hajdú-Bét) okozta károkat, amikor több jelenős feldolgozó vált fizetésektelenné és indítottak ellene felszámolási eljárást. Több esetben előfordult, hogy az adott vállalatot részleteiben értékesítették. A kilencvenes években egy-egy vállalatcsoport piaci részesedése elérte a 20-30%-ot, ma azonban már a legnagyobbnak számító szentesi Hungerit is csak 10%-os piaci részesedéssel rendelkezik az árbevétele alapján.

A teljes integráció hiányából ered az alapanyagtermelők és feldolgozók közötti folyamatos érdekellentét. Az alapanyagtermelők érdeke azt kívánja, hogy a vágóalapanyagot minél magasabb áron értékesítsék, míg a feldolgozók a lehető legalacsonyabb áron igyekeznek beszerezni az alapanyagot. Tekintettel arra, hogy a magyar termelő átlagosan nem termel olyan hatásfokkal, mint a nyugati versenytársak, így a termékét is magasabb költségek mellett állítja elő, amit a feldolgozó gyakran nem hajlandó megfizetni. A mérvadó minden esetben az EU piacain könnyen és gyorsan beszerezhető hús alapanyagára. A magas fekete és szürkegazdaság aránya miatt ugyanakkor bizonytalan az alapanyag ellátás.

Az előzővel párhuzamosan komoly nehézséget jelent a feldolgozók számára, hogy a kiskereskedelem is jelentős elvárásokat támaszt a feldolgozókkal szemben. Nagy mennyiségű homogén termék, gyakori áron aluli termékbeszállítás a különféle akciók miatt, magas polc és egyéb díjak stb. Ezek eredőjeként a feldolgozók nem tudják érvényesíteni árképző befolyásukat a kiskereskedelmmel szemben.

A piaci helyzet, a vásárlási és fogyasztói szokások változása, valamint a gazdasági válság hatásai számos jelentős vállalatot sodortak a csőd szélére. E kedvezőtlen hatások mellett pozitív hozadék, hogy a cégek összevonása, felvásárlása által fokozódik a hazai élelmiszeripar koncentrációja, ami kedvezően hat a termelés hatékonyságára és a termékek versenyképességére.

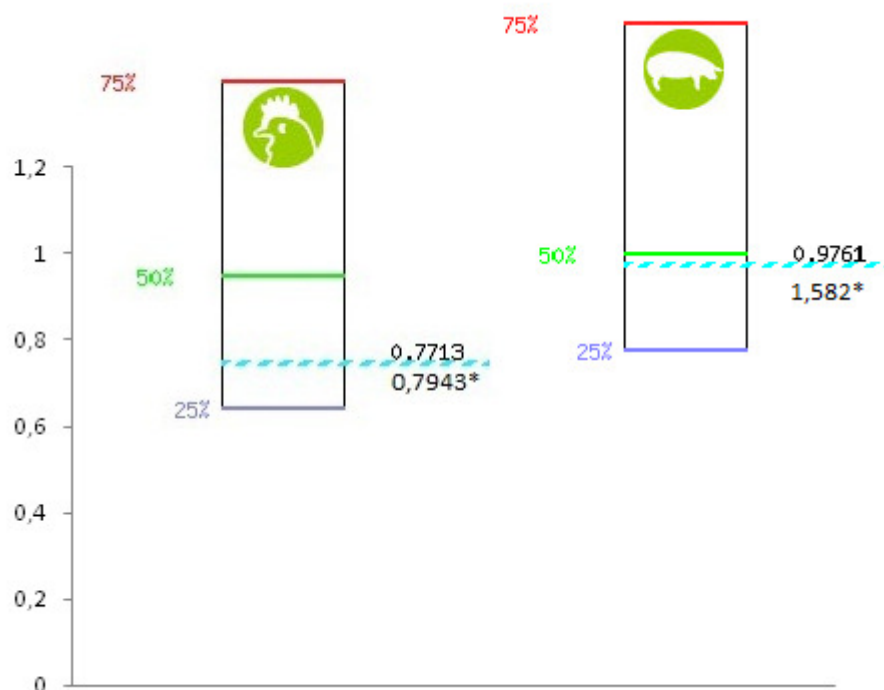
4.3.5. A Nyugat-dunántúli Régió vezető sertés- és baromfihús feldolgozó vállalatainak ökonómiai elemzése pénzügyi mutatókkal

Az alapanyagtermelői szinthez hasonlóan elkészítettük a Régió feldolgozóinak gazdasági elemzését. Az értékesítési árbevétel szerint rangsoroltuk a vállalatokat és közülük választottunk egy baromfifeldolgozót és egy sertéshús feldolgozó üzemet, azon vállalatok közül, amelyeknek az árbevétele meghaladta az 1 milliárd Ft-ot, ezzel bemutatva a Régió feldolgozóinak gazdasági helyzetét

2008-ban (az ábrákon feltüntettük a 2004 évi adatokat a változások irányainak feltárása érdekében).

Az elemzéseknél feltüntettük a vizsgált cég számított értékeit szaggatott vonallal jelöltük. Az alsó kék vastag vonal azt az értéket jelöli, melynél a cégek 25 %-a, a felső piros vastag vonal, melynél a cégek 75 %-a ér el alacsonyabb értéket. A középső zöld vastag vonal a szakágazati középérték szintjét (medián) jelöli. A szakágazati értékek nincsenek feltüntetve az ábrákon, de ábrázolásuk arányosan történt az Opten Kft. adatbázisa alapján.

Likviditási ráta

38. ábra: Egy baromfi- és egy sertés feldolgozó likviditási rátája 2008-ban, valamint a szakágazat többi vállalati értékének a felső és alsó 25%-az és az értékek mediánja

Forrás: Opten adatbázis alapján saját szerkesztés

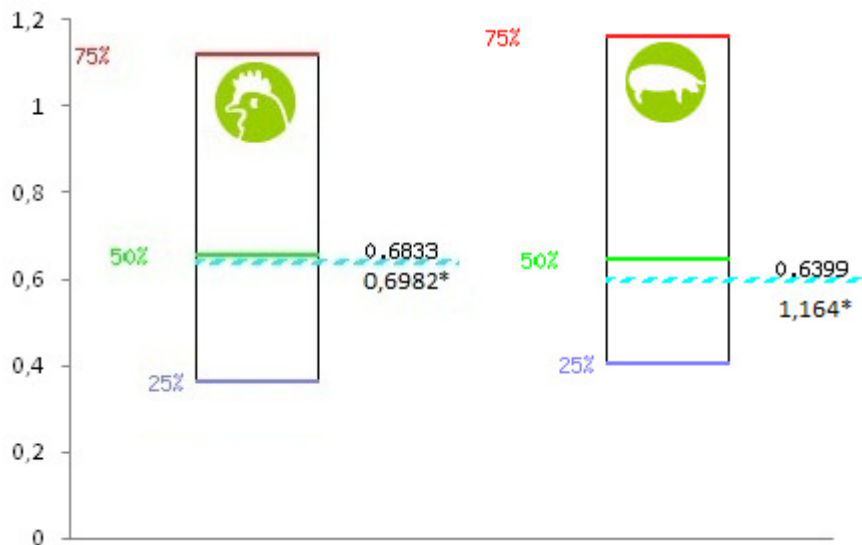
* A vállalatok 2004-es adata

A vállalatok pénzügyi helyzetének elemzésekor egyik fő cél a pénzügyi stabilitásuk meghatározása. A vizsgált baromfifeldolgozó vállalt likviditási rátája 2004 és 2008-ban is közel azonos - 0,7 körül - értéket mutatott. Ez az érték meglehetősen alacsonynak tekinthető, mivel a szakirodalom által jóval az optimális szint – 1,3 – alatt volt. Lényegében a cég fizetési nehézségekkel küzdött, hisz a mutató 1-nél kisebb értéke azt jelzi, hogy a vállalat rövidlejáratú kötelezettségei nagyobbak, mint a forgóeszközei. A 0,7-es értékkel a vállalat jelentősen közelíti az ágazatban működő cégek alsó 25%-át, így az országos ágazati adatokból számított mediántól is távol esik. (38. ábra).

A Régió broilerhízlaló gazdaságainak likviditási rátája 2008-ban 6,4 volt, azaz 8,3-szorosa a feldolgozó vállalaténak. Ha országosan vizsgáljuk a broilertartók 2008-as mutatóját, akkor is jelenős – 3,7-szeres – a különbség a baromfifeldolgozó vállalatéhoz képest.

A sertésfeldolgozó vállalat likviditása pozitívabb képet mutatott 2008-ban, mint a baromfifeldolgozó vállalaté és a 0,97 értékkel jól illeszkedik az országos sokaság alapján meghatározott mediánhoz. Megállapítható, hogy a sertésfeldolgozás esetén a 0,9 körüli likviditási mutató országos szinten általánosnak tekinthető. Ki kell emelni, hogy ez az érték a 2004-es adathoz viszonyítva jelentős visszaesést mutat, miután a likviditás 1,58 volt, ami az optimálisnak tekinthető érték (1,3) felett helyezkedett el. A 2004-ben még stabil likviditással rendelkező vállalat mutatója viszont elmaradt a Régió sertéstartó gazdaságainak eredményei mögött, ahol a 2004-ben 4,48, míg 2008-ban 5,94-es értékeket értek el a vágóalapanyag termelők. Az országos eredményeket vizsgálva 2008-ban a sertéstartók 1,63-as rátával rendelkeztek, ami 0,7-del magasabb a regionális feldolgozó értékénél. Eszerint a sertéstartók likvidebbek, mint a húsfeldolgozó vállalatok.

Likviditási gyorsráta

39. ábra: Egy baromfi- és egy sertés feldolgozó likviditási gyorsrátája 2008-ban, valamint a szakágazat többi vállalati értékeinek a felső és alsó 25%-os és az értékek mediánja

Forrás: Opten adatbázis alapján saját szerkesztés

* A vállalatok 2004-es adata

Az alapanyag termelői szinthez hasonlóan itt is megvizsgáltuk, hogy a likviditási helyzet javul-e abban az esetben, ha a forgóeszközökből kizárjuk a készleteket. Ennek alapján megtudhatjuk, hogy a vállalatnak készletértékesítési problémái miatt alacsony-e a likviditása, avagy más tényezők okozzák a problémát?

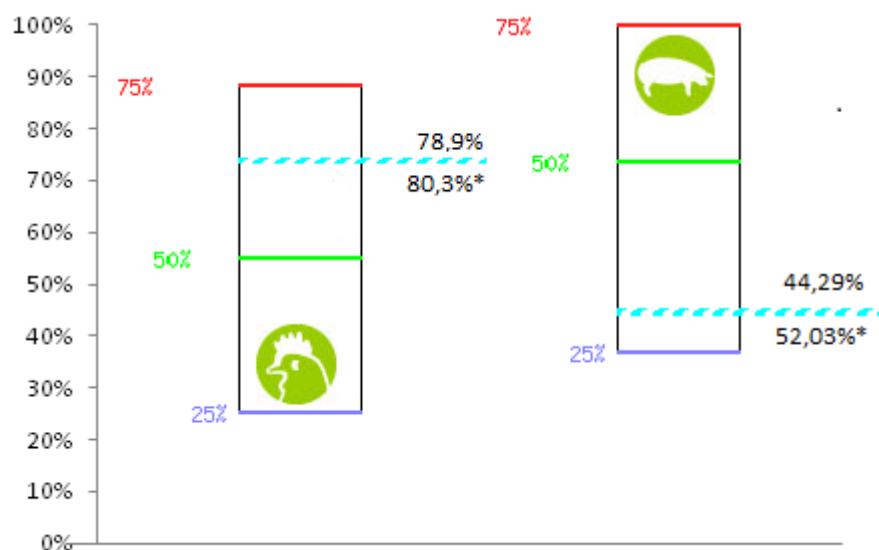
A baromfifeldolgozó esetében a mutató értéke így 0,68-ra módosult, ami nem tekinthető jelentős változásnak, különösen akkor nem, ha figyelembe vesszük a 2004-es adatot is, ami szintén közel azonos értéket mutat. Viszont ez az érték már jóval kedvezőbb az előzőnél, hisz a szakirodalom által optimális 0,7-del szinte azonos eredményt mutat. A vizsgált vállalat e mutatója megközelítette az összes vállalat értékeinek mediánját, így ebben az esetben nem beszélhetünk lemaradásról a vállalat esetében.

A Régió termelőinek 2008-as regionális likviditási gyorsrátája 2,62 volt, ami – előzőekhez hasonlóan – többszöröse a feldolgozó szint vállalatainak. Az országos 0,98-as mutatót figyelembe véve már jóval mérsékeltebb a termelői szint előnye.

A sertéstartó gazdaságok esetén a likviditási gyorsráta 2008-ban – a baromfifeldolgozókéhoz hasonlóan - a 0,63-as értéket mutatott, ami közelíti az összes vállalat mediánját. 2004-hez viszonyítva - mint ahogy a likviditási rátánál is tapasztaltuk - jelentős volt a visszaesés (több mint 45%).

A sertéstartók értékeit vizsgálva kitűnik, hogy a 2004 évi termelői rátájuk (1,21) közelít azonos volt a feldolgozó 1,16-os értékkel. Ez az arány 2008-ra jelentősen megváltozott. Amíg a termelők rátája a Régióban 2,83-ra emelkedett, addig a feldolgozóké 0,63-ra csökkent. Az említett 0,63-as feldolgozó ráta közel azonos a sertéstartó gazdaságok 2008 évi likviditási gyorsrátájával, melynek értéke 0,62 volt. Megállapítható, hogy a Régió sertéstartóinak likviditási gyorsrátája 2008-ban többszöröse volt a feldolgozó gyorsrátának.

Eladósodottság aránya

40. ábra: Egy baromfi- és egy sertés feldolgozó eladósodottságának aránya 2008-ban, valamint a szakágazat többi vállalati értékének a felső és alsó 25%-az és az értékek mediánja

Forrás: Opten adatbázis alapján saját szerkesztés

* A vállalatok 2004-es adata

A likviditási mutatók mellett a tőkeszerkezeti mutatók közül az eladósodottság arányát kifejező mutató is kiemelt jelentőséggel bír, ami azt fejezi ki, hogy az adott vállalat összes tőkéjének hány százaléka származik idegen forrásból.

A vizsgált baromfifeldolgozó eladósodottsága 2008-ban 78,9%, ami egyrészt pozitívnak tekinthető, mivel a 2004-es értékhez képest némi javulás történt, másrésztől meglehetősen kedvezőtlen, hisz a vállalat lekötött eszközeinek csupán a 22%-át tudja saját erejéből finanszírozni. A szakirodalom a 70%-ot meghaladó értéket kritikusnak tekinti. A vállalati környezetet megvizsgálva szembetűnik, hogy a meglehetősen magas (78,9%) érték ellenére a vállalat, jóval az országos medián felett helyezkedik el, megközelítve felső 25%-ot. Ez jól mutatja, hogy ágazati szinten is általános a vállalatok

eladósodottsága, ami - a hazai 14-16%-os kamat mellett - jelentősen rontja a feldolgozók versenyesélyeit.

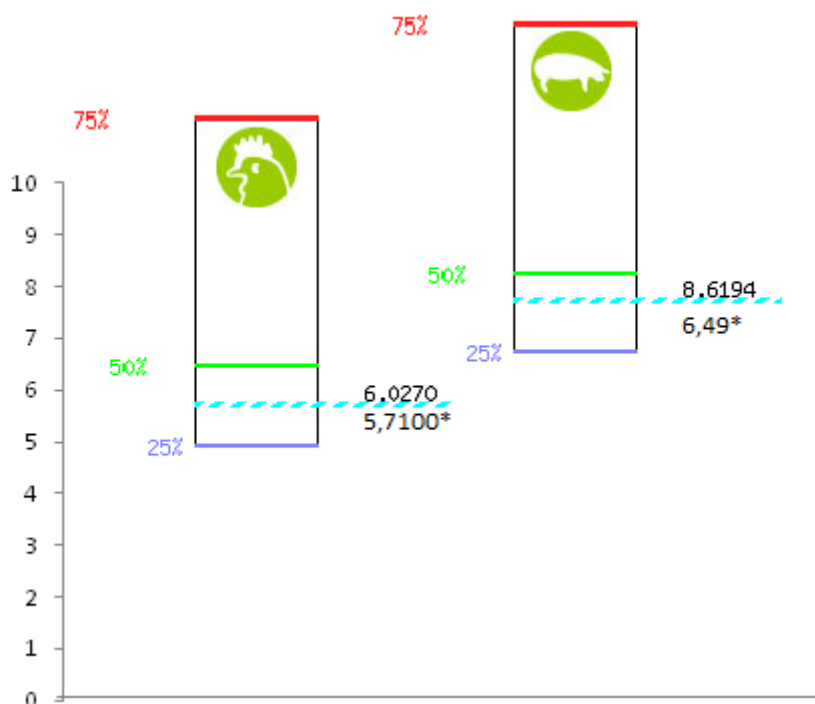
A Régió csirketartó gazdaságaiban az arány szintén 70% feletti volt (73,4%), így ebben az esetben nem beszélhetünk számottevő különbségről. Az országos 64,8%-os érték viszont már jelentős különbségnek számít. Amíg a feldolgozói szint eladósodottsága jelentős mind regionális, mind pedig országos szinten, addig a csirketartó gazdaságok országos értékei jóval kedvezőbbek (40. ábra).

A vizsgált sertésfeldolgozó vállalat tőkemutatója jóval kedvezőbb, miután 2008-ban 44,3% volt az idegen tőke aránya a vállalat összes tőkéjéből. A 2004-es értékhez viszonyítva több mint 8%-os javulás következett be. A vállalat gazdasági helyzetéről megállapítható, hogy ezzel a javuló értékkel az alsó 25%-ra jellemző értékszinthez közelít.

A Régió sertéstartó gazdaságainak 2008. évi eladósodottságának arányát vizsgálva látható, hogy az értékek között jelentős a különbség az alapanyagtermelők (49,6%) és az ennél 5%-kal magasabb feldolgozóké között. A sertéstartók országos szintű eladósodottságát vizsgálva viszont a feldolgozói szint eredménye negatívabb, mivel a sertéstartók eladósodottsága csak 39% volt 2008-ban.

Megállapítható, hogy a Régió feldolgozó vállalatainak eladósodottsága némileg mérsékeltebb, mint a Régió sertéstartóié, de országos szinten a sertéstartók eredménye előnyösebb (5,29-dal). Az eladósodottság alacsony aránya egyrészt optimálisnak tekinthető az idegentőke magas kamatai miatt, viszont az alacsony eladósodottság azt is mutathatja, hogy a vállalat nem végez jelentős fejlesztéseket.

Követelések forgási sebessége

41. ábra: Egy baromfi- és egy sertés feldolgozó követeléseinek forgási sebesség 2008-ban, valamint a szakágazat többi vállalati értékének a felső és alsó 25%-az és az értékek mediánja

Forrás: Opten adatbázis alapján saját szerkesztés

* A vállalatok 2004-es adata

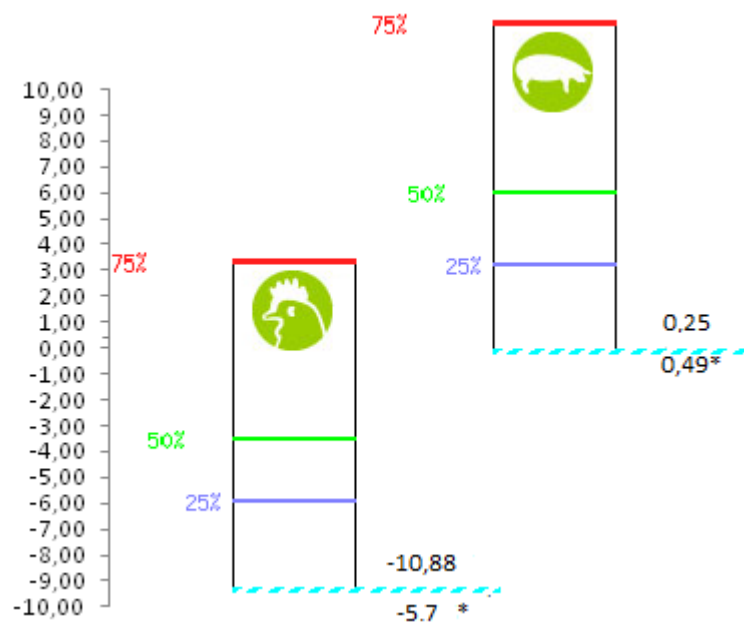
A követelések forgási sebessége azt mutatja meg, hogy a vállalat milyen gyorsan követeléseit behajtani. A magas érték a befektetett tőke magas hozama mellett a vállalat magas likviditási fokát is jelzi, mivel a követelések gyorsabban változnak át pénzzé.

A baromfifeldolgozó vállalat mutatója 6,02 volt 2008-ban, ami kisebb javulást jelentett a 2004-es évhez viszonyítva. Figyelembe véve az alacsony likviditási rátát, a követelések forgási sebessége is meglehetősen alacsonynak tekinthető. 40. ábra szerint ez az érték közelíti a többi vállalat alsó 25%-át, viszont mediánjuk is meglehetősen alacsony szintet képvisel.

A sertésfeldolgozók esetében a követelések forgásának számított érték 2008-ban 8,61 volt, ami jelentős javulást jelent 2004-es mutatóhoz képest. A likviditási ráták optimális szintjének köszönhetően ez az érték is kielégítőnek tekinthető. A 8,6-os érték jól közelíti az összes gazdaság értékeinek mediánját (41. ábra).

A relatíve alacsony értékeknek a fő oka a kiskereskedelmi láncok alacsony fizetési hajlandósága, aki nem tartják be a 30 vagy 45 napos fizetési határidőt, hanem gyakran akár hónapokkal is meghaladják azt.

Eszközarányos jövedelmezőség (ROA)

42. ábra: Egy baromfi- és egy sertés feldolgozó üzem eszközarányos jövedelmezősége (ROA) 2008-ban, valamint a szakágazat többi vállalati értékeinek a felső és alsó 25%-az és az értékek mediánja

Forrás: Opten adatbázis alapján saját szerkesztés

* A vállalatok 2004-es adata

Az eszközarányos jövedelmezőség rávilágít arra, hogy az adott vállalat mekkora hatékonysággal használja eszközeit, így megmutatja, hogy egységnyi eszközértékre mekkora nyereség jut. A 42. ábra 100 Ft eszközértékre vetítve szemlélteti az eszközarányos jövedelmezőséget.

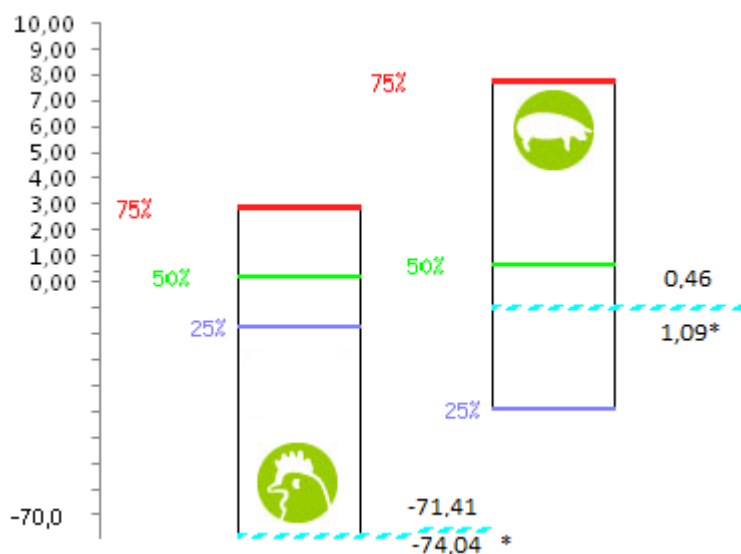
A vizsgált baromfifeldolgozó vállalatok eszközarányos jövedelmezősége 2008-ban -10,8% volt, ami 5%-nyi visszaesést jelentett 2004-hez képest. A vállalat ezzel a negatív értékkel jelentősen alul marad versenytársaihoz képest. A 41. ábrán láthatóan, az alsó 25%-hoz tartozik, annak is az alsó szakaszához. A vállalat gazdálkodása ilyen jövedelmezőség mellett hosszútávon nem tartható. A Régió csirketartó gazdaságai is veszteséget mutattak 2008-ban, miután 3,5% veszteséget termeltek egységnyi eszközértékkel. A 2008. évi országos adatok, ezzel ellentétben 4,8%-os eszközarányos jövedelmezőséget mutatnak.

A sertésfeldolgozó gazdaságok eredménye jóval pozitívabb a baromfifeldolgozóénál, bár a 0,25-ös érték elhanyagolható jövedelmezőséget jelent. A 2004-es érték is hasonlóan alacsony volt, ami 2008-ra tovább csökkent. A szakágazat országos eredményeihez viszonyítva a vállalat alsó részén helyezkedik el.

A Régió sertéstartóinak ROA-ja -0,2 volt, így a regionális feldolgozó a minimális – de még pozitív – eredménye előnyösebbnek tekinthető. Az országos termelői eredményeket vizsgálva – mínusz 1,2 – szintén a regionális feldolgozó eszközarányos jövedelmezősége volt a kedvezőbb.

A vizsgált vállalat tőkéjének – a többi vállalat értékéhez viszonyított - alacsony idegentőke aránya jól szemléltette, hogy a vállalat nem végzett jelentős fejlesztő beruházásokat.

Tőkearányos jövedelmezőség (ROE)

43. ábra: Egy baromfi- és egy sertés feldolgozó üzem tőkearányos jövedelmezősége (ROE) 2008-ban, valamint a szakágazat többi vállalati értékének a felső és alsó 25%-az és az értékek mediánja

Forrás: Opten adatbázis alapján saját szerkesztés

* A vállalatok 2004-es adata

A tőkearányos jövedelmezőség (ROE) lényege, hogy pontos információt szolgáltatson arról, hogy egységnyi saját tőkére vetítve mekkora volt a jövedelem-termelés.

A vizsgált baromfifeldolgozó vállalat ROE mutatója, még az eszközarányos jövedelmezőség értékénél is gyengébb (-71,41%), ami 100 Ft- tőkére a vetítve 71,4 Ft veszteséget jelent. A 2004-es évhez viszonyítva csekély mértékű javulás történt. Ezen a téren az országos értékekhez képest is alacsony a vállalat eredménye, hisz az ágazat kevésbé hatékonyan működő vállalatainak alsó 25%-ának alsó régiójában helyezkedik el. (43. ábra)

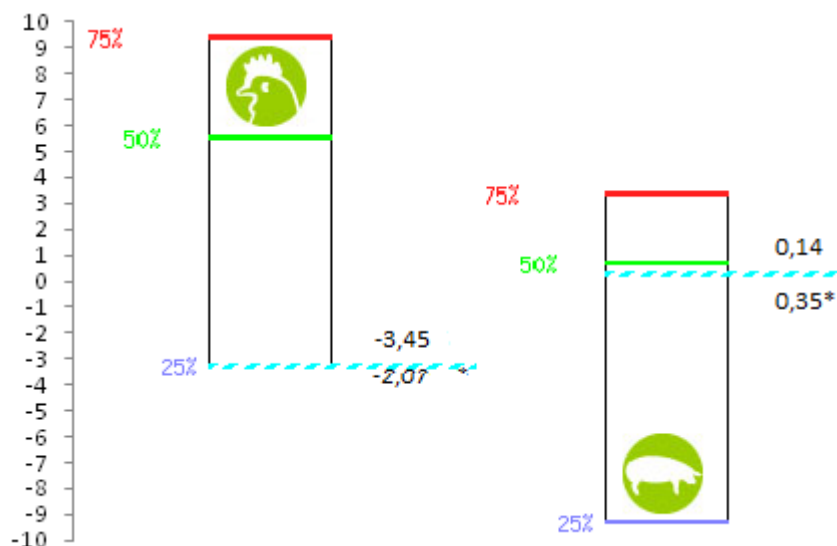
A Régió broilertartó gazdaságainak eredményei is negatívak voltak 2008-ban (-20,9), ami szintén távol esik az optimálistól, de közel sem olyan kritikus, mint a vizsgált feldolgozóé. Az országos adatokat tekintve viszont – hasonlóan a többi feldolgozóhoz – az érték 13,9

volt 2008-ban, azaz a termelők 100 Ft saját tőkére közel 14 Ft. jövedelmet értek el.

A sertésfeldolgozás tekintetében jóval kedvezőbb a ROE értéke, miután a termelés nem volt veszteséges, viszont - hasonlóan az eszközarányos jövedelmezőséghez - ez a mutató is minimális jövedelemtermelésről tanúskodik. A vizsgált vállalat mutatója 2004-es 1,09-ről 2008-ra 0,46 esett vissza. Ezzel az alacsonynak tekinthető értékkel a vállalat közelíti a szakágazat mediánját, ami jól mutatja, hogy a sertésfeldolgozó üzemek 2008-ban is csak csekély tőkearányos jövedelmezőséget értek el.

A Régió sertéstartó gazdaságaihoz képest (-0,6) a feldolgozó kissé kedvezőbb jövedelmezőséggel rendelkezett. A sertéstartók országos tőkearányos jövedelme -2,1 volt, amihez viszonyítva a feldolgozó 0,46 értéke pozitívnak tekinthető.

Árbevétel-arányos jövedelmezőség (ROS)

44. ábra: Egy baromfi- és egy sertés feldolgozó árbevétel-arányos jövedelmezősége (ROS) 2008-ban, valamint a szakágazat többi vállalati értékének a felső és alsó 25%-az és az értékek mediánja

Forrás: Opten adatbázis alapján saját ábra

* A vállalatok 2004-es adata

Az árbevétel arányos jövedelmezőség (ROS) azt fejezi ki, hogy 100 Ft. árbevételből a vállalat hány forint nyereséget realizál.

A baromfifeldolgozó üzem árbevétel arányos jövedelmezősége 2004-ben és 2008-ban egyaránt negatív volt. Ez a veszteség négy év alatt növekedett. A vállalat – a másik két jövedelmezőségi mutatóhoz hasonlóan – ágazati szinten is nagyon rosszul teljesít, hisz az 25 százalékos alsó részében foglal helyet és a sokaságra jellemző medián értékétől is távol esik.

A csirkehízoló gazdaságok regionális ROS értéke 2008-ban 3,9 volt, így a feldolgozó - még ha kis mértékben is - jobb értéket ért el, mint a vágóalapanyag előállítók. Az országos értéket vizsgálva viszont változik a helyzet, ugyanis a termelők országos jövedelmezősége pozitív (2,8) volt.

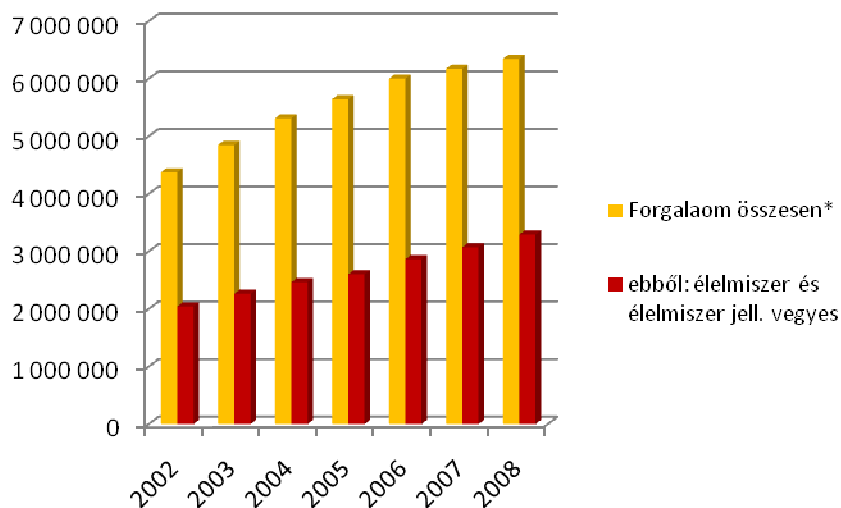
A vizsgált sertésfeldolgozó árbevétel-arányos jövedelmezősége 2008-ban 0,14 Ft volt, azaz 100 Ft árbevételre 14 Fillér hasznot realizált a vállalat. 2004-es 0,35 Ft-hoz képest további romlást jelentett. Az alacsony jövedelmezőségével a vizsgált vállalat a szakágazati környezetben közel esik a medián értékéhez, vagyis az eredménye megegyezik az országos átlaggal (44. ábra).

A sertéstartó gazdaságok regionális ROS értékét alapul véve láthatjuk, hogy a 14 Filléres jövedelem is kedvezőbb, mint a sertéstartók 9 Filléres vesztesége. Ha megvizsgáljuk az országos adatokat, akkor is hasonló eredményt kapunk, mivel az országos ROS értéke -1 Ft. volt.

4.4. Az élelmiszerkereskedelmi szint helyzete néhány húsipari termék példáján

4.4.1. A kiskereskedelmi szint általános jellemzői a hazai élelmiszerforgalmazásban

A rendszerváltozás után a hazai kiskereskedelmi szint is, jelentős változásokon ment keresztül. Hasonlóan más ágazatokhoz ugrásszerűen megnövekedett a vállalkozói kedv, aminek hatására nőtt az élelmiszerüzletek száma. A vállalkozások számának növekedése együtt járt az átlagméret csökkenésével, ami dekoncentrációhoz vezetett az élelmiszerkereskedelem terén. Ennek hatására 1990 és 1996 között az élelmiszerboltok száma több mint kétszeresére növekedett országos szinten. A boltok számának növekedése a multinacionális kiskereskedelmi láncok magyarországi megjelenésével megállt és 1997-ben már több, mint 10 ezer élelmiszerbolt fejezte be a tevékenységét. A kereskedelmi láncok 1998-ban több, mint 40%-kal részesedtek az élelmiszerforgalomból. Az élelmiszer-kiskereskedelem forgalmának növekedése 2002 óta folyamatos. A 45. ábra azt szemlélteti, hogy 2008-ban a – jármű és üzemanyag nélküli – összes kiskereskedelmi forgalom több mint 51%-át az élelmiszer és élelmiszer jellegű vegyes termékek adták.

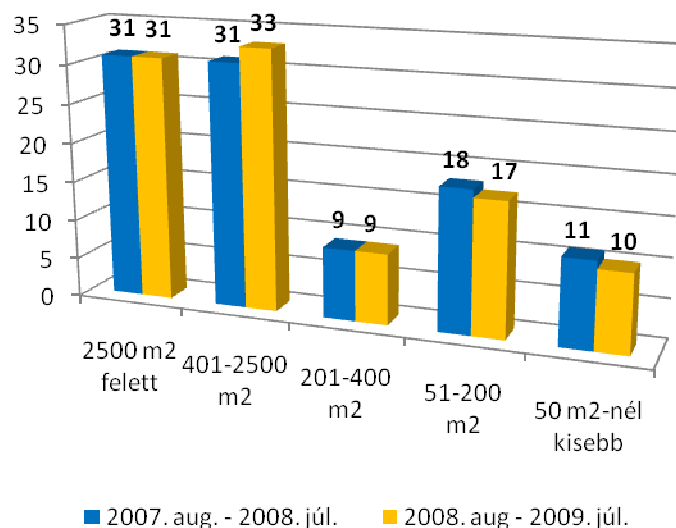

45. ábra: A kiskereskedelem forgalma 2002 és 2008 között (millió Ft.)

Forrás: KSH-STADAT, 2009

*Jármű és üzemanyag értékesítés nélkül

A lineárisan emelkedő kiskereskedelmi forgalomhoz nagyban hozzájárult a multinacionális láncok piaci erősödése és a vásárlási szokások változása. Fokozatosan kialakult az igény az un. élményszerű vásárlásra, ahol a vásárlás nem csupán szükséges anyagok beszerzését jelenti, hanem egyben szórakozást is. Ezek eredményeként a bolttípusok piaci részesedési aránya is jelentősen módosult az elmúlt években.

46. ábra: A bolttípusok piaci részesedése a kiskereskedelmi forgalomból (%)
 Forrás: AC Nielsen, 2009. In.: Trade Magazin 2009/okt.

A 46. ábrán látható, hogy 2007 és 2009 között a kiskereskedelmi forgalom 62-64%-át hiper- és szupermarketek bonyolították le. Megfigyelhető, hogy a szupermarketek térnyerése még napjainkban is zajlik, mivel egy év alatt a piaci részesedésük 2%-ot emelkedett, miközben a kisebb alapterületű boltok piaci részesedése folyamatosan csökken.

10. táblázat

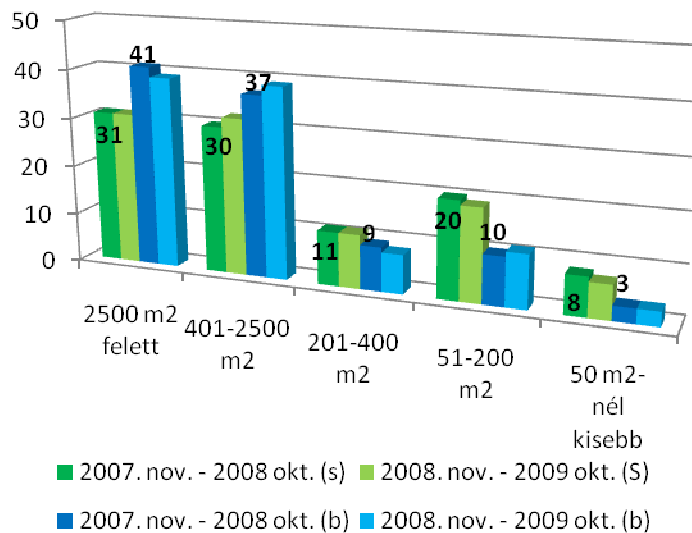
Általános élelmiszerüzletek száma, az eladótér nagysága szerinti csoportosításba

Boltméret	2001	2006	2009
2500 m ² felett	45	109	152
401-2500m ²	671	868	1071
201-400m ²	903	852	801
51-200m ²	6276	6894	6426
50m ² alatt	17575	13237	11451
Összesen:	25470	21959	19901

Forrás: AC Nielsen, 2010 In.: Trade Magazin, 2010/ápr.

A 10. táblázat szerint 2001 óta jelentős változások mentek végbe a hazai bolthálózatban, aminek következtében a 2500 m² feletti hipermarketek száma megháromszorozódott. A szupermarketet és a diszkontot egyesítő 401-2500 m² kategória is jelentős mértékben emelkedett, hisz 671-ről 1071- bővült az üzletek száma nyolc év alatt. A 400 m² alatti üzletek száma csökkenést mutat 2006 óta. Az AC Nielsen megállapítása szerint folyamatos koncentráció zajlik az élelmiszerkereskedelmi hálózatban. Az alacsonyabb területű üzletek száma csökken, viszont a nagyobb alapterületű hiper- és szupermarketek száma folyamatosan emelkedik.

Az élelmiszervásárlás %-os aránya is jelentős eltérést mutat az egyes üzlettípusok szerint. A vizsgálatok tárgyát képező húsipari termékek vásárlásának megoszlását a 47. ábra szemlélteti.

47. ábra: A bolttípusok piaci részesedése a sertés- és baromfihús készítmények kiskereskedelmi forgalmából (%)

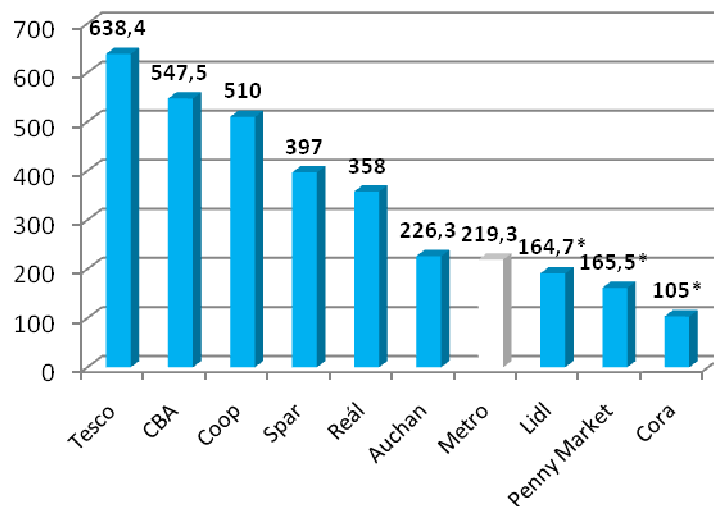
Forrás: AC Nielsen, 2009 In.: Trade magazin 2010/jan.-febr.

Zöld színnel jelöltük a sertéshús készítmények kiskereskedelmi forgalmának 2007. november és 2009. október közötti változását. Látható, hogy a termékek 60-62%-át a hiper- és szupermarketekben, valamint diszkontokban vásárolják. Jelentős még az 51-400 m²

alapterületű üzletek forgalma, ahol a sertéshús készítmények 19-20%-át értékesítik. A kisebb (200m² alatti) alapterületű üzletek forgalma csökkent.

A baromfihús készítmények forgalmának megoszlása már nem mutat olyan különbségeket, mint a sertéshúsé. A baromfihús készítmények 75%-át a nagy alapterületű üzletekben értékesítik, míg a 200 m²-nél kisebb üzletek forgalma közel sem olyan jelentős, mint a sertés esetén, sőt az 50m² alatti üzletek forgalma szinte elhanyagolható.

Az AC Nielsen összeállította a magyarországi üzletláncok rangsorát az éves forgalmuk szerint. A 48. ábra bemutatja a legjobb 9+1 kereskedelmi üzletlánc rangsorát tartalmazza, ahol fehér színnel jelöltük a Metro üzletláncot, mivel tevékenység szempontjából – a többitől eltérően - a nagykereskedelemhez sorolható.

48. ábra: Üzletláncok rangsora Magyarországon 2009-ben éves forgalom alapján (milliárd Ft.)

Forrás: AC Nielsen, 2010 In.: Trade Magazin 2010/ápr.

*Az AC Nielsen becslése

4.4.2. A főbb kiskereskedelmi láncok gazdasági helyzete

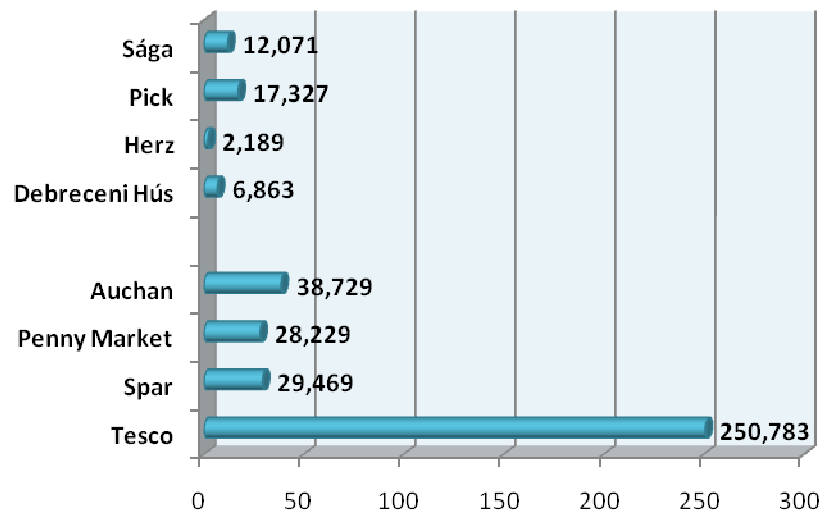
A 48. ábrán látható, hogy a Walmart-on kívül szinten minden jelentős élelmiszer kiskereskedelmi hálózat jelen van hazánkban.

A multinacionális üzletláncok ilyen nagyfokú jelenléte döntően befolyásolja az élelmiszergazdaság alakulását, mivel az élelmiszeripar által előállított termékek értékesítése döntően az említett üzletláncokban történik. Tekintettel arra, hogy az élelmiszergazdaságban alacsony az együttműködés hajlandósága, emiatt alacsony az érdekérvényesítő képesség is. Így az üzletláncokba beszállító élelmiszeripari termelést végző vállalatok több szempontból is kiszolgáltatottak a kereskedelmi láncoknak.

A kereskedelmi láncok meghatározó érdekérvényesítő képességének számtalan oka van. A vizsgálataink során - a 4.2 és a 4.3 alfejezetekhez hasonlóan - a mérleg-, és eredmény-kimutatás főbb adatait vettük alapul. A számviteli adatok összehasonlítása alapján az egyes feldolgozók és kiskereskedelmi láncok főbb gazdasági jellemzőit vizsgáltuk.

Az összehasonlításnál hangsúlyozni kell, hogy míg a húsfeldolgozást végző vállalatok tevékenységi köre jórészt a húsfeldolgozás és tartósítás, illetve baromfi és sertéshús készítmények előállítására korlátozódik, addig a kereskedelmi üzletláncok a szokványos (élelmiszer, ruha és vegyi áru) kiskereskedelmi áruforgalmazáson kívül egyéb tevékenységet is végeznek. Ez jelentősen befolyásolja – többnyire pozitív módon – a gazdasági eredményüket. Például a Tesco hipermarketek meghatározó részénél lehetőség van tankolásra a Zrt. saját benzinkútján, illetve egyéb szolgáltatások is elérhetőek. (Részletesen lásd 4. melléklet).

Az összehasonlító elemzésbe a főbb kereskedelmi láncokat és a piac meghatározó húsfeldolgozással és húskészítmény előállítással foglalkozó vállalatok adatait vontuk be, a Világgazdaság honlapján elérhető adatok alapján.

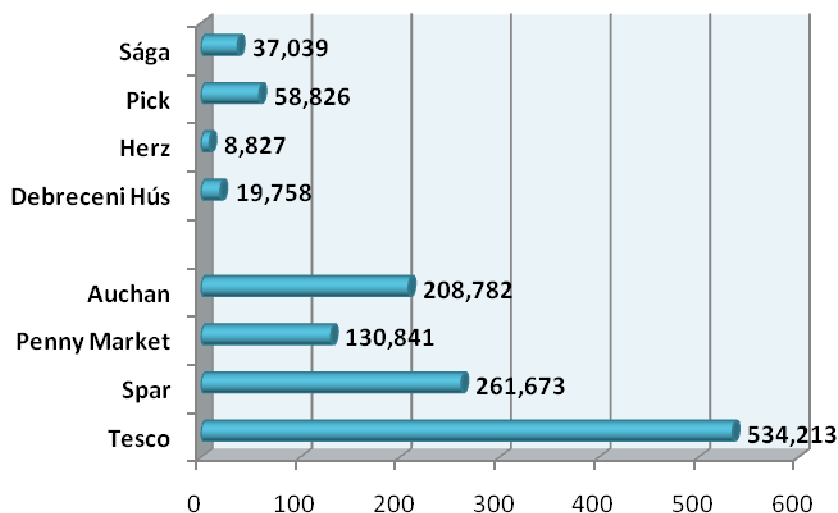

49. ábra: Néhány kereskedelmi lánc és húsfeldolgozó üzem sajáttőkéje 2007-ben (milliárd Ft)

Forrás: Világgazdaság-online adatai alapján

A 49. ábra a vizsgálatba vont vállalatok saját tőkéjét szemlélteti milliárd Ft-ban. Látható a kereskedelmi láncok egyértelmű dominanciája, melyek közül kiugró mértékben vezető pozíciót tölt be a Tesco Zrt. Az ábrából kitűnik, hogy a két legjelentősebb feldolgozóüzem tőkéjének összege haladná csak meg a vizsgálatba vont kereskedelmi láncok közül a Penny saját tőkéjét, de még így is alig lenne több a Tesco tőkéjnek 10%-ánál.

A saját tőke szerepe rendkívül hangsúlyos a vállalat gazdasági megítélésében. A gazdálkodó vagyonának saját forrása, amelyet az alapítók, tulajdonosok bocsátottak véglegesen rendelkezésre. A gazdálkodó valós vagyoni helyzetét mutatja be. (URL¹)

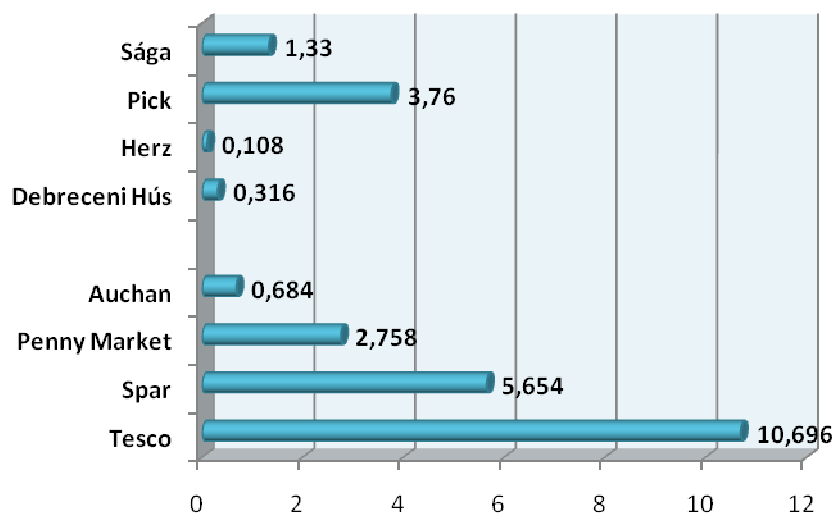

50. ábra: Néhány kereskedelmi lánc és húsfeldolgozó üzem árbevétele 2007-ben (milliárd Ft)

Forrás: Világgazdaság-online adatai alapján saját ábra

A számviteli törvény (2000. évi C. tv.) szerint az árbevétel az értékesített termékek és áruk, illetve teljesített szolgáltatások általános forgalmi adó nélkül számított ellenértéke. Az 50. ábrán látható, hogy a kereskedelmi láncok értékei többszöröse – az előzőekhez hasonlóan – feldolgozók árbevételeinek. A Tesco kiemelkedő árbevétele szintén szembeűnő. Ha a vállalatok saját tőkéjéhez hasonlóan megvizsgáljuk, hogy hány húsfeldolgozó vállalat árbevétele közelíti meg – az egyébként legalacsonyabb értéket mutató - kiskereskedelmi egység árbevételét, akkor láthatjuk, hogy négy feldolgozó összes árbevétele (124,45 Mrd. Ft) alig közelíti meg a Penny 130,841 Mrd. Ft.-os árbevételét.

Ezek az értékek (saját tőke, árbevétel) a koncentráció nagyfokú különbségére utalnak a feldolgozó vállalatok és a kereskedelmi láncok között, ami a tevékenységük eredményre is befolyással van.

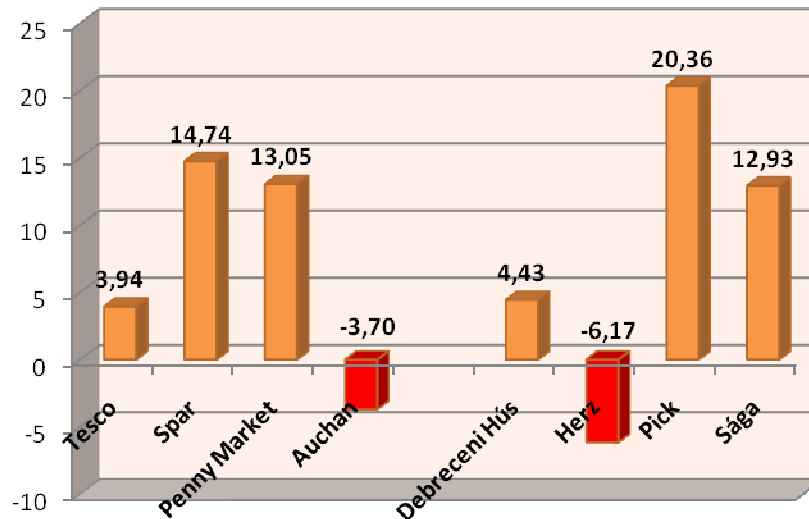
51. ábra: Néhány kereskedelmi lánc és húsfeldolgozó üzemi eredménye 2007-ben (milliárd Ft)

Forrás: Világ gazdaság-online adatai alapján saját ábra

A vállalatok alaptervekenységének eredménye, módosítva a pénzügyi tevékenység illetve az egyéb tevékenységek eredményével 51. ábrán látható. Ebből kiderül, hogy a saját tőkénél és az árbevételnél tapasztalt jelentős különbségek némileg csökkentek, mivel egyes feldolgozók eredményei meghaladták némelyik kereskedelmi lánc eredményét (pl.: a Sága az Auchan-ét, a Pick a Penny Marketét). Szembetűnő továbbá, hogy a Herz üzemi eredménye a Tesco eredményének csupán kb. századrésze. A Tesco erőfölénye az üzemi eredmény tekintetében is jelentős.

Az előzőekben bemutatott gazdasági adatok jól szemléltették a kereskedelmi láncok erőfölényét a feldolgozó üzemekhez képest. A saját tőkénél és az árbevételnél tapasztalt jelentős eltérések az üzemi eredmény esetében már némileg kiegyenlített eredményt mutattak. Ezeket alapul véve néhány jövedelmezőségi mutató kiszámítását is elvégeztük, hogy képet kapjunk az egyes vállalatok jövedelempozíciójáról. A rendelkezésünkre álló adatok nem tették lehetővé a 4.2 és a 4.3-as alfejezetekben bemutatott valamennyi

jövedelmezőségi mutató kiszámítását. E mutatókkal nem is volt célunk a vállalatok jövedelemhelyzetének bemutatása, hisz arra két mutató nem alkalmas. A rendelkezésre álló 2007-es adatok sem elegendőek ilyen vizsgálat elvégzésére. Ugyanakkor a számított mutatókkal szemléltethető a kiskereskedelmi szint és egyes beszállítók jövedelmviszonyainak különbözősége.

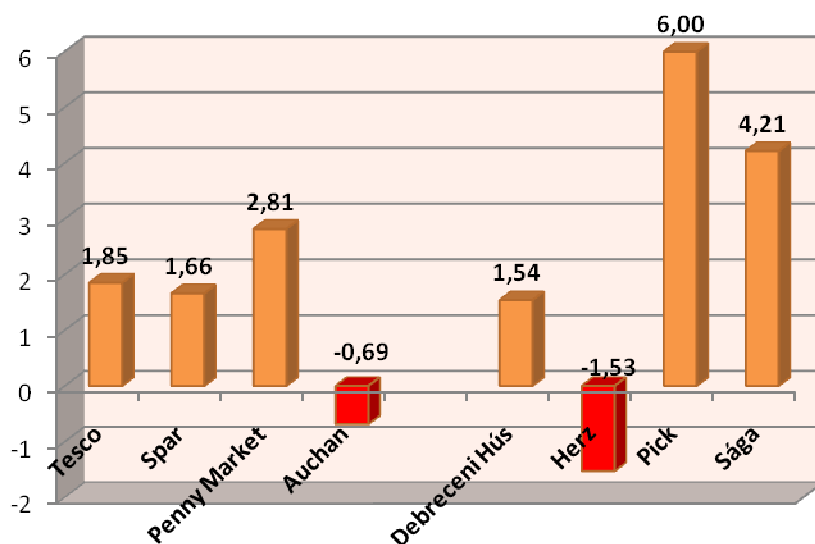

52. ábra: Néhány kereskedelmi lánc és húsfeldolgozó tőkearányos jövedelmezősége 2007-ben (Ft)

Forrás: Világgazdaság-online adatai alapján

Az 52. ábra szerint jövedelmezőség tekintetében a kereskedelmi láncok erőfölénye már nem olyan számottevő, mint az előzőekben bemutatott sajáttőke vagy árbevétel esetén. Mind a feldolgozók, mind pedig a kereskedelmi láncok esetében vannak veszteséges vállalatok. A tőkearányos jövedelmezőségük nehezen összehasonlítható, hisz nagyon eltérő tevékenységet végző gazdasági társaságokról van szó. Ugyanakkor fontos információkat szolgáltat a vállalat gazdálkodásáról, és üzletpolitikájáról. Szembetűnő például a Tesco alacsony tőkearányos jövedelmezősége, egyéb értékei (saját tőke, árbevétel) kimagaslóak voltak. A Pick tőkearányos jövedelmezősége

négyszerese, míg a Sága háromszorosa a Tesco tőkearányos jövedelmezőségének. (53. ábra) Ezekkel párhuzamosan fontos kiemelni, hogy az adott vállalat egyes jövedelmezőségi mutatóinak értékét nagyban befolyásolja a vállalat üzletpolitikája és a piacon betöltött szerepe is.

53. ábra: Néhány kereskedelmi lánc és húsfeldolgozó árbevétel arányos jövedelmezősége 2007-ben (Ft)

Forrás: Világ gazdaság-online adatai alapján

Az árbevétel-arányos jövedelmezőség tekintetében már kiegyenlítettebbek a számított eredmények, mivel a kereskedelmi láncokban 100 Ft árbevételre 1,8-2,8 Ft (adózott) nyereség jutott 2007-ben (Az Auchannak - hasonlóan a tőkearányos jövedelmezőséghez az árbevétel - arányos jövedelmezősége is negatív.). A feldolgozók közül mind a Sága, mind pedig a Pick kimagasló eredményeket értek el. A Pick jövedelmezősége 2007-ben 3,2-szer volt magasabb a Tesco Zrt. A kiemelt két legnagyobb feldolgozó eredménye az általuk forgalmazott néhány tíz termék értékesítéséből származott, addig a kiskereskedelmi láncok több tíz ezer termék eladásával realizálták a fentiekben bemutatott eredményt.

4.4.3. A kiskereskedelmi láncok élelmiszergazdaságra gyakorolt hatásai, különös tekintettel a húságazatra

Az előzőekben leírtak alapján látható, hogy jelenős gazdasági fölényben vannak a kereskedelmi láncok a feldolgozókkal szemben. Az érdekérvényesítő képességen túl a láncok más tényezőkkel is befolyásolják az élelmiszeripar szereplőinek működését. Így például a láncok az élelmiszeripari termékek forgalmazásánál jelentős szerepet biztosítanak, az un. saját márkás termékek értékesítésével. (11. táblázat)

11. táblázat

A sajátmárkás termékek piaci részesedése a kiskereskedelmi áruforgalomból élelmiszer árucsoportok szerint (%)

Árucsoport	2008 első félév	2009 első félév
Élelmiszerek átlaga	20	22
Mélyhűtött termékek	30	32
Tejtermékek és húskészítmények	23	25

Forrás: Nielsen, 2009 In.: Trade magazin, 2009/október

Az AC Nielsen szerint Magyarországon – más EU tagországhoz viszonyítva - alacsony a kereskedelmi márkák piaci részesedése, ez az élelmiszerek esetében átlagosan 22%. Az élelmiszereken belül sertéshúskészítmények esetén 28%-ról 32%-ra nőtt 2009-re a kereskedelmi márkák aránya. A baromfihús készítmények tekintetében 2009-ben 42% volt ez az arány. A kereskedelmi márkák térnyerése együtt jár a diszkontláncok számának növekedésével, ugyanis ezek a kereskedelmi egységek sajátmárkás termékei kb. 40% árelőnnyel rendelkeznek a többi termékhez viszonyítva, ami jóval nagyobb, mint általában az EU tagországaiban.

A kereskedelmi márkák megjelenésével és térnyerésével a kiskereskedelmi láncok túlhaladtak azon a közvetítő szerepen, amit a

szokványos kiskereskedelem képviselt, azaz azon az értékesítési csatornán, ahol az élelmiszeripar termékei a végső felhasználóhoz, a fogyasztóhoz kerülnek. A láncok - a saját márkáik miatt - a közvetítő szerepen túl riválisként is megjelennek a beszállítókkal szemben, miután a kereskedelmi márkák világviszonylatban is jelentős szerepet töltenek be és nagy értéket képviselnek. A brandtrend.hu közzétette a világ legértékesebb kereskedelmi lánc márkáinak 20-as listáját. A 12. táblázatban szerepelnek azok a márkák, melyek hazánkban is megtalálhatóak. Az első helyet elfoglaló Walmart ugyan hazánkban nem található meg, de fontosnak tartottuk feltüntetni a márkák értékének összehasonlítása érdekében.

12. táblázat

A világ legértékesebb kereskedelmi-lánc márkái

	Érték (millió \$)
1. Walmart	39421
3. Tesco	25741
8. Aldi	8747
9. Auchan	7848
16. Lidl	4102

Forrás: M. Brown In.:www.brandtrend.hu/Mai Piac

A hazai viszonyok között a legjelentősebb kereskedelmi brand a Tesco, melynek értéke több, mint 25 milliárd \$ volt 2009-ben, de az Aldi, Auchan és a Lidl is jelentős értéket képviselnek világviszonylatban és itthon is.

A kereskedelmi láncok erőfölényüket többféle módon is érvényesítik a beszállítókkal szemben. Ezek közül legmeghatározóbbak az un. beszállítói visszatérítések, melyek lényege, hogy bizonyos jogcímen anyagi hozzájárulást kérnek a láncok beszállítóiktól, ezzel jelentős nyomás alá helyezve őket. Ezek a plusz befizetések gyakran irreálisan magasak, ezzel minimális szintre csökkenthetik az adott terméken lévő hasznot. Esetenként önköltségi ár alatt is kénytelenek a beszállítók egyes termékeiket átadni a láncoknak. A pluszbefizetések

közül a legjellemzőbbek a következők (a részletes listát az 5. melléklet tartalmazza):

- polcpénz: az áruházláncok a forgalom százalékában határozzák meg, a termék helye után kell fizetni;
- marketing hozzájárulás: a beszállító hozzájárul az áruházlánc reklámköltségeihez, illetve ahhoz, hogy terméke rákerülhessen a szórólapokra;
- rabatt: a listaárból számított 5-20 százalékos kedvezmény;
- belistázási díj: amely termék-fajtánként több százezer Ft. is lehet, és csupán arra jogosítja fel a gyártót, hogy terméke jelen lehessen az áruházban;
- listán tartási díj: évente azért kell fizetni, hogy a gyártó termékét az áruház folyamatosan kínálja.

A fentiekben leírtakból látható, hogy a kereskedelmi láncok nem csak a fogyasztó által megvett termékeken realizálnak hasznot, hanem a beszállítóktól is jelentős pénzeket szednek be, így beszállítói oldalról is jövedelmet realizálnak.

A beszállítóktól különféle jogcímen beszedett díjak az EU más tagországaiban is jellemzőek, de 8-10 jogcímnél többet a kereskedelmi láncok nem tudnak érvényesíteni, mert az élelmiszer-gazdaságban általában jól működő együttműködési formák ennyit tűrnek el és ezek közül egyik sem szolgáltatás nélküli, mint pl. hazánkban az „állandó 6%”, vagy az „uborkaszegon 2%”.

A multinacionális kereskedelmi láncok - a beszállítói visszatérítések mellett – komoly hatást gyakorolnak az értékesítési árak kialakítására is. A kereskedelmi láncok abban érdekeltek, hogy beszállítóik nagy mennyiségben, jó minőségben, pontosan meghatározott időpontokban kapják a megrendelt árut, a lehető legalacsonyabb áron. Tekintettel arra, hogy a hazánkban nagy létszámban működő kereskedelmi láncok 2/3-a külföldi érdekeltségű, ezért a láncok gyakran előnyben részesítik a saját anyaországuk termékeit. Mindezekről függetlenül az EU piacain a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek nagy része

könnyen hozzáférhető, így a hazánkban előállított termékek ára nem lehet magasabb, mint az EU piacain lévő éppen aktuális értékesítési ár. A 4.2 és 4.3 alfejezetekben bemutatott versenyhátrányok miatt a húsipar területén ez gyakran nem tartható a hazai élelmiszer előállítók számára.

13. táblázat
Mezőgazdasági és élelmiszeripari árindexek (előző év 100%-ban)

	Mg.- termelői árindex	Élelmiszeripar belföldi értékesítési árindex	Élelmiszerek fogyasztói árindex
2004	94,6	106,8	105,8
2005	100,7	100,1	101,6
2006	110,6	102,9	109,2
2007	122,2	108,5	112,8
2008	97	111,3	110,7

Forrás: KSH, 20009

A 13. táblázat adatai mutatják mezőgazdasági, az élelmiszeripari és a fogyasztói árindexek alakulását. Látható, hogy a mezőgazdasági árak nagymértékben növekedtek, az élelmiszeriparban az árindex emelkedése jóval mérsékeltebb volt. A fogyasztói árindexben ezek az emelkedések nehezen felismerhetőek, mivel az élelmiszeripar általában nem képes az áremelkedések érvényesítésére a kiskereskedelmi szinttel szemben. A fogyasztói árindex sajátos alakulását a nagy mennyiségű import élelmiszer is befolyásolja, ami árletörő szerepet tölt be az esetek nagy részében.

A 14. táblázat jól mutatja, hogy 2003 és 2008 között az importált élelmiszerek értéke hogyan változott. Megfigyelhető, hogy a húsipari termékek meglehetősen nagy %-ban részesednek az import értékéből, jelezve a hazai húságazat súlyos helyzetét.

**A legnagyobb import árbevétel növekedést mutató
termékcsoportok, 2003-2008 között**

Megnevezés	Millió euró
Cukor	125
Sertéshús	120
Szesz	107
Csokoládé	104
Sajt	95
Baromfihús	53
Kolbász és szalámi	45

Forrás: KSH, 2009 In.: Szabó 2010 adatai alapján

Az import élelmiszerek magas arányát nem csak a kiskereskedelmi láncok import élelmiszerei okozzák, hanem az is, hogy a multinacionális élelmiszeripari cégek több termék termelését mérsékeltek vagy termelésáthelyezéssel a határokon kívülre vitték, így olyan élelmiszerek importként jelennek meg, amelyet korábban hazánkban gyártottak. Ez a tendencia jól nyomon követhető a húsipar esetén is, különösen, ha a húsipar koncentrációját, illetve a tulajdonviszonyok jelenlegi alakulását tartjuk szem előtt.

A vizsgálataink utolsó szakaszában a kiskereskedelmi láncok húsipari termékértékesítésének jellemzőit elemeztük. A baromfihús forgalmazásánál az egész csirke, a mellfilé és a comb önköltségét hasonlítottuk össze az értékesítési árakkal. A kiskereskedelmi láncok nem bocsátották rendelkezésünkre a beszállítóik átvételi árait, így nem állt módunkban az egyes kereskedelmi láncok árainak összehasonlítása. Személyes kapcsolatoknak köszönhetően az egyik vezető kereskedelmi lánc átadta a beszállítói árakat 2006 és 2008 között. A beszállítókat A-tól E-ig jelöltük, a részletes árakat az 6. melléklet tartalmazza.

Megfigyelhető, hogy az egyes beszállítók között jelentéktelen árkülönbségek fedezhetők csak fel. Különösen az egész csirkénél

voltak egységesek az árak. Az egészcsirke esetében az átlagos árrés 150 és 200 forint között volt, melyet 2-3 havonta egy-egy hétig akcióval csökkentettek 50-100 Ft.-ra.

A mellfilé esetében a beszállítók árai már nem mutattak olyan egységes képet, mint az egészcsirke esetében, miután az egyes szállítók árai között akár 200 Ft/kg differencia is előfordult. A mellfilén a kereskedelmi láncok nagyobb haszonkulcsot alkalmaznak, 2006 és 2007 ősze között átlagosan 300 Ft/kg, 2007 után már nem volt ritka az 500 Ft/kg haszon sem. Az akcióknál 2008-ban többször is előfordult, hogy a beszerzési ár alatt kerültek eladásra a termékek, de átlagos esetben a haszon fele került levonásra az értékesítési árból.

A csirkecomb értékesítése az egész csirkéhez hasonlóan alakult, a beszállítók árai közel azonosak voltak és az átlagos haszon 150-200 Ft/kg között mozgott, amit az akciós időszakokban 50 és 100 Ft közé csökkentettek.

A bekerülési árak nem tartalmazzák a beszállítói térítéseket, mert ha ezeket is számba vennénk, akkor bizonyára az beszerzési költség alatti akciós értékesítésről nem beszélhetnénk.

A 15. táblázat adatai az AKI számított értékeit tartalmazza. Az adatokból kitűnik, hogy mind a bratfertig előhűtött csirke, mind pedig a csirkecomb előállítása 2006-ban veszteséges volt, 2007-ben csekély nyereség keletkezett tonnánként és 2008-ban volt jövedelmező az említett két termék előállítása.

15. táblázat

Bratfertig csirke és a csirkecomb éves költség – jövedelem adatai

	2006	2007	2008
Teljes önöltség			
Csirke, bratfertig előhűtött	418639	432094	482288
Csirkecomb, előhűtött, csonttal, bőrrel	471721	479351	491477
Értékesítési átlagár			
Csirke, bratfertig előhűtött	384510	440305	500703
Csirkecomb, előhűtött, csonttal, bőrrel	404335	489172	548457
Eredmény			
Csirke, bratfertig előhűtött	-34129	8211	18415
Csirkecomb, előhűtött, csonttal, bőrrel	-67386	9821	56980

Forrás: AKI PÁIR

Az adatok jól mutatják, hogy azok a beszállítók, amelyek a vizsgált kereskedelmi láncnak adták el a termékeiket, mindhárom évben nyereséget könyvelhettek el a 15. táblázatban szereplő teljes önköltség mellett.

A sertéshús esetében nem nyílt lehetőségünk az előzőekben leírt adatszerzésre, így az AKI PÁIR adatait használtuk fel és az 6. mellékletben látható módon ábrázoltuk a sertéskaraj, a sertéscomb és a sertéstarja feldolgozói értékesítési és a fogyasztói árakat. A sertés

karaj esetén a beszállítói és az értékesítési ár különbözete átlagosan 250-300 Ft/kg volt a vizsgált 3 évben. A tarjánál 400-500 Ft/kg volt a differencia, míg a sertéscomb esetén szintén kb. 300 Ft/kg volt a különbség.

16. táblázat

A csontos nyers karaj éves költség – jövedelem adatai

	2006	2007	2008
	Teljes önöltség		
Csontos nyers karaj	849939	850192	900841
	Értékesítési átlagár		
Csontos nyers karaj	773269	785210	908749
	Eredmény		
Csontos nyers karaj	-76670	-64982	7908

Forrás: Aki.gov.hu

Az AKI vizsgálatai szerint a nyers karaj önköltsége 2006 és 2007-ben magasabb volt, mint az értékesítési átlagár, így jelentős veszteség keletkezett a feldolgozó szinten az említett két évben. A 2008-as évben realizáltak – a korábbi veszteségekhez viszonyítva - szerény nyereséget a feldolgozók. (16. táblázat)

5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A következtetéseink és javaslataink megfogalmazásánál – a vizsgálati eredményeinken túl – felhasználtuk az elkészített interjúk anyagait, a szakértői véleményeket és a kutatás 3 éve alatt látogatott konferenciák és szakember-találkozók tapasztalatait. Következtetéseinket az alábbi pontokba soroltuk:

- Az elmúlt évtizedben a sertés és a baromfiállomány – különösen a sertés – nagymértékben csökkent. A csökkenés fő okai között a szigorú állat- és környezetvédelmi előírásokat és az alacsony jövedelmezőséget kell megemlíteni. A környezetvédelmi előírásoknak való megfelelések miatt a trágyakezelési-, elhelyezési beruházásokat is el kell végezni, melyek ugyan magas támogatási intenzitásúak (75%), mégis igényelnek saját forrást, profitot azonban nem termelnek. Ezeket a kötelező beruházásokat a tőkeszegény - kisebb hatékonysággal termelő - egyéni gazdaságok csupán kis százaléka tudja kigazdálkodni.
- Az állattartó gazdaságok (egyéni vagy családi) többségükben nem rendelkeznek megfelelő földtulajdonnal, így a szükséges mennyiségű és minőségű takarmányt általában a piacon kénytelenek beszerezni, vagy pedig további földterületek bérlésére kényszerülnek. A gazdasági társaságok esetén a föld birtoklását és vásárlását a 1994 évi LV. törvény 6 §. tiltja, egyedül csak földbérlés lehetősége áll fenn, így a földbérlési díj szintén versenyhátrányt okoz. Megállapítható, hogy az optimálisnál nagyobb mértékben válik el a földtulajdon a termelőtől, azaz a termék árát a földbérlés is jelentős mértékben emeli. Ez a költség nem jellemző a nyugati versenytársakra.

- A baromfi (broiler) és sertéstartóknál feltárt főbb versenyhátrányt okozó tényezők eredőjeként az európai versenytársakhoz viszonyítva a hazai gazdálkodók kisebb hatékonysággal, magasabb előállítási áron inhomogénebb végterméket állítanak elő, ami nem képes versenyre kelni az alacsonyabb árfekvésű homogén importhússal.
- A vizsgált két vertikumban gyenge az együttműködési hajlandóság, így az egyes szintek árérvényesítő képessége alacsony, azaz a vágóalapanyag-termelői és feldolgozó szintek árelfogadó-, míg a kiskereskedelmi szint ármeghatározó pozícióban van. Az egész vertikum jövedelmező termelése a kiskereskedelmi szint által értékesített – végső fogyasztásra kerülő – termékek piaci versenyképességén múlik. Emiatt objektív állapot a kiskereskedelem ármeghatározó szerepe, hisz ez a szint találkozik a fogyasztói igényekkel. Egy teljes vertikális integráció esetén a profit költségarányosan kerülhetne elosztásra és előre tervezhetően jelenne meg, ezzel megkönnyítve a termelést és az innovációt az egész vertikumban, illetve növelve a két ágazat szereplőinek jövedelemtermelő képességét is.
- A vágóalapanyag termelő gazdaságok pénzügyi elemzésének eredménye változatos képet mutat. A likviditás tekintetében kielégítő szintet értek el mind a sertés, mind pedig a broilercsirke tartók a vizsgált években. Az eladósodottság aránya a csirketartóknál növekedett, míg a sertéstartóknál csökkent. A gazdaságok eszköz-, árbevétel- és tőkearányos jövedelmezősége növekedett a baromfitartók esetében, míg a sertéstartóknál 2004-ben és 2008-ban is negatív eredményt adott. A Nyugat-dunántúli Régióban gazdálkodó vállalatok

eredményei szinte minden esetben jobbak voltak az országos eredményekhez képest.

- Az élelmiszeripar kibocsátásának volumene, az élelmiszeripari vállalatok tőkéje és a beruházások mértéke az elmúlt 10 évben – kisebb ingadozástól eltekintve – folyamatosan csökkent és ezzel párhuzamosan az import élelmiszerek részaránya növekedett.
- Az élelmiszer-gazdaság versenyképességének csökkenését mutatja, hogy többségében alacsony feldolgozottságú termékeket exportálunk és magas feldolgozottságú – többségében kész – termékeket importálunk. A húsipar azon ritka ágazatok közé sorolható, ahol általában nem alapanyagot exportálnak, hanem magas hozzáadott értékű, feldolgozott termékeket, így az ágazat külkereskedelmi mérlege mennyiségében ugyan negatív, de értékében pozitív eredményt mutat. (8. Melléklet)
- Jelentős problémát okoz a húságazatban a feldolgozó kapacitás túlméretezettsége is, mivel még a rendszerváltozást megelőző állatállomány – pl. 7-8 millió sertés - feldolgozására alkalmas vágó és feldolgozó vonalak működnek. Az átlagos kapacitás kihasználtság 45-55%, ami jelenős versenyhátrányt eredményez.
- A szakirodalom szerint a baromfi termékpálya integráltságának foka nagyobb, mint a sertésé, miután az utóbbinál a rövid távú keretszerződések a jellemzőek. A húsfeldolgozás tekintetében megállapítható, hogy a sertéshús feldolgozás és előállítás esetén az elmúlt néhány évben lezajlott koncentrációs folyamatok (a kevésbé versenyképes termelők felhagytak a termeléssel, a veszteségesen működő feldolgozók felszámolás

alá kerültek) eredményeként várhatóan javulni fog az ágazat gazdasági teljesítménye. Sajnálatos tény ugyanakkor, hogy a koncentrációnak áldozatul estek olyan tradicionális magyar vállalatok és azok márkanévei, amelyek már az 1800-as években is léteztek és nemzeti értéket képviseltek.

- A pénzügyi mutatók alapján a vágóalapanyag termelő gazdaságok általában jobb eredményeket értek el a vizsgált két évben, mint a feldolgozó szint kiválasztott vállalatai. Megállapítható, hogy az Nyugat-dunántúli Régió alapanyag termelői szintjének gazdálkodása stabilabb és jövedelmezőbb volt a vizsgált időszakban, mint a feldolgozó szinté.
- A kiskereskedelemben is jelentős változások mentek végbe a rendszerváltozást követően, hisz 1990 után jelentősen megnövekedett az élelmiszerüzletek száma, amelyek mennyisége a multinacionális kereskedelmi láncok magyarországi megjelenésével – 1995-1996 – jelentősen csökkent. A láncok megjelenésével párhuzamosan megváltoztak a hazai vásárlási szokások, olyannyira, hogy napjainkban a piaci forgalom több mint 60%-a a hiper- és szupermarketekben bonyolódik.
- Az multinacionális kiskereskedelmi szint átlagos gazdasági potenciálja (sajáttőke, árbevétel stb.) többszöröse a vezető hazai húsipari vállalatokénak. A piaci erőfölényüket kihasználva különféle jogcímenek – beszállítói visszatérítések formájában – térítéseket követelnek beszállítóiktól. Ezáltal a kiskereskedelem nem csak a fogyasztókon realizál hasznot, hanem a beszállítókon is.
- A kereskedelmi láncok (a kiválasztott lánc adatai alapján) a húsipari termékeket átlagosan 25-30%-os felárral értékesítik,

ami nem tartalmazza a beszállítói visszatérítéseket. A multinacionális cégek havi rendszerességgel „akciózzák” a húsipari termékeket, de még ebben az esetben is 100-150 Ft/kg felárat tartalmaz az értékesített termék. A vizsgált lánc és beszállítói – az AKI átlag kalkulációival ellentétes módon – 2006 és 2008 között jövedelmezőek voltak, ha az AKI által kalkulált önköltségi szinttel számolunk.

- A húsipari termékek árai – függetlenül az áralkuktól – nem emelkedhetnek nagymértékben, mivel döntően a világpiaci árak határozzák meg a fogyasztói-értékesítési árakat. A magyar húspiac változásairól az uniós árak és a kereslet-kínálat éppen aktuális helyzete dönt. A feldolgozók és kereskedelmi láncok a nemzetközi piacokról vásárolnak, abban az országban ahol a legolcsóbb a hús. Így a versenyképes termék előállításához – elsősorban – a termelési és feldolgozási költségek csökkentése vezet.
- A kereskedelmi láncok közösségi piacokról beszerzett áruinak hazai értékesítése nem ütközik akadályokba, mivel a magyar vásárló erős árérzékenysége lehetővé teszi a nagyarányú importtermék sikeres forgalmazását. Ki kell emelni, hogy egyre elterjedtebb az a tudatos vásárlói kör, amely érdeklődik a termék származása után és hajlandó több pénzt kiadni a hazai termékért. A profitorientált kereskedelmi láncok polcain egyre nagyobb számban jelennek meg a helyi vagy kistermelők termékei, különösen a zöldség és gyümölcs esetén. Az utóbbi időben egyre jellemzőbb, hogy a kereskedelmi láncok húspultjait a helyi vagy regionális húsfeldolgozó üzem működteti, ez jelentős kitörési pontja lehet a hazai húsiparnak.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Kutatásaink eredményeiből megállapítható, hogy a hazai élelmiszergazdaság térvesztése a rendszerváltozás óta folyamatos. A magyar élelmiszer-gazdaság utóbbi, több, mint 20 évében két nagy esemény: a rendszerváltás, illetve az EU-csatlakozás gyökeresen alakította át az élelmiszergazdaság minden struktúráját. A strukturális átalakulások a stratégia újra gondolását követelték volna, ez azonban nem történt meg. Ezt a negatív tendenciát az EU-hoz való csatlakozásunk sem tudta visszafordítani. Különösen a sertés és broilercsirke ágazat küzd jelentős problémákkal, amit a csökkenő állatállomány, a megszűnő feldolgozó üzemek, valamint az importhús egyre növekvő beáramlása jól mutat.

A disszertációban - a bevezetésben leírt célkitűzések alapján - bemutatjuk a főbb versenyhátrányt okozó tényezőket a termelői (vágóalapanyag) szint esetén, melyek különösen nehezítik a hazai gazdaságok jövedelmező termelését. A legfőbb problémát okozó tényezők a következők:

- alacsony technikai színvonal;
- tőkeellátottság gyenge színvonala;
- alacsony érdekvédelemképesség;
- magas input árak;
- sajátos támogatási politika.

A fenti tényezők együttes eredőjeként, elsősorban az egyéni gazdaságok tömegesen hagytak fel a termeléssel, mivel nem rendelkeztek megfelelő tőketartalékkal ahhoz, hogy alkalmazkodjanak az EU csatlakozás által kialakított új piaci körülményekhez.

Az élelmiszeripar is jelentős változásokon ment át az elmúlt 20 évben, miután a termelés volumene, az ágazat jövedelmezősége folyamatosan csökkent. Mindez együtt járt az import élelmiszerek jelentős térnyerésével. A húsipar területén is komoly változások történtek az elmúlt időszakban. A baromfi vertikumban a 2000-es évek elején

zajlottak le nagy változások, amikor a meghatározó piaci részesedéssel bíró integrációk – Carnex csoport, Hajdú Bét – megszűntek. A sertésfeldolgozás területén napjainkban zajlik egy jelentős koncentrációs folyamat, aminek hatására a tőkeszegény és veszteséges feldolgozók megszűnnek, vagy egy jelentős piaci részesedéssel bíró vállalatcsoportba beolvadnak.

A hazai élelmiszeripar és ezen belül a húsipar versenyképes termelését a következő főbb tényezők akadályozzák:

- a feketegazdaság magas aránya
- magas áfa kulcs
- monetáris politika
- a koncentrálttság alacsony foka

Az előzőekben említett főbb tényezők miatt a hazai húsipar több vezető feldolgozója került felszámolásra.

A kiskereskedelmi láncoknak az élelmiszer - és azon belül a húsipari termékek - értékesítésében ármeghatározó szerepük van. Mindez a jelentős gazdasági pozíciójukon, a piacmeghatározó szerepükön és sajátos üzletpolitikájukon alapszik. A felsoroltak teszik lehetővé, hogy a vásárlók mellett a beszállítók is profitot realizáljanak.

A vizsgált termékpályák jövedelemviszonyairól megállapítható, hogy a vágóalapanyag előállítók alacsony jövedelmezősége negatív tartományba került 2008-ra. A vizsgált feldolgozók tevékenysége közül a baromfildolgozó veszteséges, míg a sertésfeldolgozó elhanyagoltató mértékű nyereségre tett szert. A vizsgált kereskedelmi lánc a húsipari termékeken kb. 25-30%-os felárt alkalmaz, amit a vásárlókon realizál. Ezek alapján megállapítható, hogy a kiskereskedelmi értékesítés nyereséges, míg a vágóalapanyag termelés és a feldolgozás veszteséges volt 2008-ban.

A vizsgálatok során feltárt termékpálya szintű problémák megoldásához szükség lenne az import áruk arányának (elsősorban élelmiszer) csökkentésére, ami a hazai fogyasztók vásárlási lojalitásának erősítésével érhető el a magyar áruk javára. Fokozott

marketingtevékenységgel (termékmarketing támogatással, földrajzi árujelzők és védjegyek használatának erősítésével) vélhetően javítható a jelenlegi állapot.

Elősegítené a kiegyensúlyozott jövedelemelosztást a kereskedelem erőfölényének csökkentése is, ami a kereskedelem visszaéléseinek nyilvánossá tételével, illetve a kereskedelmi törvény szigorításával megvalósíthatóvá válna.

Az összefogás hiánya a termékpályákon – véleményünk szerint – a szerződések felelősségének szigorításával, adókedvezményekkel, illetve pályázatok esetében kedvezmények biztosításával megszüntethető.

A feketegazdaság nagy arányát a termékpályák mentén az élők munkát terhelő adók és járulékok és ezzel járó adminisztratív terhek csökkentésével, az általános forgalmi adó mérséklésével, továbbá a szabálytalanságok fokozottabb szankcionálásával lehetne mérsékelni.

8. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. A pénzügyi mutatók alapján elvégzett vizsgálatokkal a broiler- és sertéshús termékpálya-szakaszok gazdasági folyamatainak feltárásához újszerű megközelítést alkalmaztunk. A számítások elvégzése után pontosabb kép alkotható a termékpályák valamennyi szereplőjének gazdasági-, és jövedelemhelyzetéről.

2. A Közös Agrárpolitika ugyanazon szabályozása alá eső két húságazatnak (broilercsirke, sertés) jövedelem- és versenyhelyzete romlott az EU csatlakozást követő években, a helyzetromlás azonban nem azonos mértékű a két ágazatban. Ez a körülmény azt mutatja, hogy az alapvetően költség (és ár-) függő jövedelmet – input oldalról – ugyan erősen befolyásolja a takarmány árának változása, ez a változás azonban nem magyarázható csupán a takarmányok árának változásával. A takarmány árán kívül más tényezők (pl. a tőke-, illetve a termelés koncentrációjának) is jelentős szerepe van az eredmények alakulásában. E tényezők a két termékpálya vonatkozásában elsősorban a feldolgozó szféra jövedelemhelyzetét és versenyességét érintették kedvezőtlenül.

3. A csirkehús (broiler) ágazat vágóalapanyag-termelési fázisában a vizsgált öt év (2004-2008) során a jövedelemtermelés valamennyi mutatója országos szinten javult és a korábbi veszteséget mutató értékek pozitív tartományba kerültek. Ezzel ellentétben a Nyugat-dunántúli Régió broilercsirke-előállító gazdaságainak több jövedelmezőségi mutatója romlott és veszteséges szintre került. A mutatók értéke arra utal, hogy ebben az ágazatban az eszközérték-, illetve tőkeállomány nagysága (aránya) erős befolyással van a gazdálkodás eredményére.

4. A sertéshíztlalás jövedelmezősége a vizsgált időszakban mind országosan, mind pedig a Régióban alatta volt a broiler ágazatnak és az EU csatlakozás utáni években jelentős mértékben csökkent. Ebben

az ágazatban nem csak a jövedelmezőségi mutatók értéke romlott, hanem más meghatározó gazdasági mutatók (likviditási ráta, eladósodottsági mutató) értékei is folyamatosan romlottak. Különösen érvényes ez a megállapítás az egyes termékpálya-szakaszokban lekötött tőkére vetített jövedelem alakulására. Ezzel is magyarázható a gyenge tőkeerejű, koncentrálatlan kis- és közepes méretű sertéstartó gazdaságok tömeges megszűnése, ami 2008 után is folytatódott.

5. A húsfeldolgozó vállalatok – annak ellenére, hogy még mindig a szükségesnél jóval nagyobb feldolgozó kapacitással rendelkeznek – az EU csatlakozást követő években egyre kiszolgáltatottabb helyzetbe kerültek a (kis)kereskedelmi láncokkal szemben. Az általuk képviselt tőkeerő (tőkekoncentráció) alacsony értéke miatt árelfogadó pozícióba szorultak és gyakran a költségeiket sem tudják realizálni termelői áraikban. A húsfeldolgozók többségének jövedelmezősége még az alapanyag termelőknél is alacsonyabb és a vizsgált időszakban folyamatosan romlott.

9. IRODALOMJEGYZÉK

1. Alvincz J. (1993): A húsipar átalakítása. *Gazdálkodás*, XXXVII. évf., 11. sz., 8-16. pp.
2. AKI (2010): Kettős könyvvitelt vezető élelmiszeripari szervezetek név és címjegyzéke 2008. május 31-én. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest
3. Aswath D. (2006): A befektetések értékelése – Módszerek és eljárások. Panem Könyvkiadó Kft., Budapest, 42-53. pp.
4. Avar P. (2008): Sertéságazat – rogyadozó lábakon. *Magyar Mezőgazdaság*, 51-52. sz., 37. p.
5. Balogh Á. – Técsi J. (1993): A magyar hústermelés és –feldolgozás helyzete és kilátásai. *Gazdálkodás*, XXXVII. évf., 6. sz., 26-31. pp.
6. Balogh P. (2008): Kockázati tényezők feltárása. *A Sertés*, 2008/1. sz., 22-24. pp.
7. Balogh S. (2009a): Magyarország tapasztalatai az EU csatlakozás után. In.: Gál J – Gulyás L. (2009): Élelmiszeripari kis- és középvállalkozások fejlesztése, különös tekintettel a román és a szerb piacra. Szegedi Tudomány Egyetem Mérnöki Kar, Szeged, 121-170. pp.
8. Balogh S. (2009b): Jövedelmezőségi és termelékenységi fázisvizsgálatok az élelmiszer-szektorban. Erdei Ferenc V. Tudományos Konferencia, Kecskemét I. Kötet, 126-130 pp.
9. Bárány L. (2007): In. Tamás E.: Baromfibrekekben. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 9. sz., 20-22. pp.
10. Bárány L. (2008): Strukturális válságban a baromfiágazat. *Kistermelők Lapja*, 2008/május, 5. sz., 3. p.
11. Bedó P. (2009): Zsugorodó húsipar. *Magyar Mezőgazdaság*, 2009/16. sz., 28. p.
12. Bhende M. J. (2006): Production and cost of broiler meat: A case study of Karnataka. Agricultural Development and Rural Transformation Centre, Institute for Social and Economic Change, Bangalore, 63-64. pp.
13. Brealey I. – Myers H. (1999): *Modern Vállalati Pénzügyek I-II.*, Panem Könyvkiadó Kft., Budapest, 460-481. pp.
14. BTT (2004): Veszélyben a magyar baromfiipar. *A Baromfi*, 3. sz., 8-13. pp.
15. Budavár J. V. (1993): Általános irányzatok Európa és a FÁK élőállat- és húspiacán. *A Hús*, 1993/2. sz., 108-110. pp.
16. Cinamonn R. – B. Helweg - Larsen (2005): A vállalkozás pénzügyi folyamatainak megértése. Alexandra Kiadó, Budapest, 84-93. pp.
17. Csete L. – Horn P. – Papócsi L. (1996): Integráció az agrárgazdaságban. *Gazdálkodás*, 1996/5.sz., 1-15. pp

18. Delgado C. L. - C. A. Narrod - M. M. Tiongco (2008): Determinants and Implications of the Growing Scale of Livestock Farms in Four Fast-Growing Developing Countries. International Food Policy Research Institute (IFPRI) – Research Report 157., Washington, D.C. 20006-1002, U.S.A, 6-65. pp.
19. Delgado C. L. - M. Rosegrant - H. Steinfeld - S. Ehui - C. Courbois (1999): Livestock to 2020: The next food revolution. Food, Agriculture, and Environment Discussion, International Food Policy Research Institute, Washington, D.C. Paper 28.
20. Dimény - Rédei (1993): A vertikális kapcsolódások továbbfejlesztésének elméleti, módszertani összefüggései a kertészeti és élelmiszeripari ágazatokban. *Gazdálkodás*, 1993/10. sz., 30-37. pp.
21. Doan S. (2009): No date yet, but China intends to lift ban on U.S. pork. *Agri Pulse*, Agri-Pulse Communications, Washington, D.C., U.S. 30-31. p
22. Earth Trends: Searchable Database Results In: <http://earthtrends.wri.org> (2008)
23. Éder T. (2008): A húsipari ágazat gazdálkodási helyzete 2008 elején. *A Hús*, 2008/1-2. sz., 48-49. pp.
24. Erneyi Gy. (1993): A termékpálya management és a vertikális marketingrendszerek. *Gazdálkodás*, 1993/8. sz., 45-53. pp.
25. European Commission (2007): Definitions of Variables used in FADN standard results - Community Committee For the Farm Accountancy Data Network, Brussels, 14. p.
26. Falus I. – Ollé J. (2008): Az empirikus kutatások gyakorlata. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
27. FAPRI (2009): U.S. AND WORLD AGRICULTURAL OUTLOOK, Food and Agricultural Policy Research Institute, Iowa State University and University of Missouri-Columbia, Ames, Iowa, USA, 118. p.
28. FEFAC (2008): Food and Feed – Statistical Yearbook 2008. European Feed Manufactures Federation, Brussels, 1-84. pp.
29. Fekete F. – Vörös M. (1996): Az agrárintegráció: A dinamikus gazdasági növekedéspótolhatatlan tényezője hazánkban. *Gazdálkodás*, 1996/4. sz., 1-9. pp.
30. Flach B. (2009): EU-27 Livestock and products annual. USDA Gain Report, 8/26/2009, 11-15. pp
31. Fejes J. - Széles Gy. (2003): A vágósertés előállítás gazdasági értékelése Magyarországon, feladatok az EU-csatlakozás kapcsán. In: *Agrárgazdaság, vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén*. 2003 ápr.1-2., 1-11. pp.

32. Folláth Gy.-né (2008): A magyar élelmiszeripar jelene és jövője. In.: www.agrarhirek.hu/innovacio/477.html?
33. Fórián Z. (2008): A helyzet fokozódik. Élelmiszer, XVI. évf., 8-9. sz., 49. p.
34. Földi P. (2008): A baromfiágazat 2008-ban várható kilátásai. Agronapló, 1 sz., 6-7 pp.
35. From farm to fork statistics. Eurostat, 2008 editoin
36. FVM (2010): A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar számokban. Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, Budapest, 1-32. pp.
37. Gilbert R. (2007): Global feed production. Feed Tech, Vol. 11. 10-13.
38. Hantó Zs. (1996): Integrációs változatok a magyar mezőgazdaságban. Gazdálkodás, 1996/6. sz., 40-48. pp.
39. Hartog (2009): How to get there as agriculture: through sustainable precision livestock farming. Agri Vision international agri and food business Conferenc, Netherlands, 16-18. June 2009. Abstract
40. Harvy D. (2009):Poultry and Eggs – Brifing Rooms. In.: <http://www.ers.usda.gov/Briefing/Poultry/>
41. Henry R. – G. Rothwell (1995): The World Poultry Industry, Published by World Bank Publications, 4. p.
42. Horn P. (2008a): A baromfitenyésztés helyzete és jövője. Állattenyésztés és Takarmányozás, 57. évf., 5. sz., 389-403. pp.
43. Horn P. (2008b): Kihívások éa lehetőségek az állati termékek előállításában. Gazdálkodás, 52. évfolyam, 6. sz., 577-583. pp.
44. Horn P. (2008c): Új helyzetben a világ élelmiszerellátása. Magyar Tudomány, 2008/9. sz., 1108-1124. pp.
45. Johansson U. (2008): The main features of the EU manufacturingindustry. Statistic in focus, 37/2008 sz., 2. p. Eurostat
46. Jorgensen Niels C. (1991): A dán sertéshús termelési modell. A Hús, 2. sz., 39-41. pp.
47. Kalmár S.(1994) Integrációs lehetőségek a húsvertikumban. Gazdálkodás, 1994/2. sz., 30-37. pp.
48. Kapronczai I. (2003): A magyar agrárgazdaság a rendszerváltástól az Európai Unióig. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 92-101. pp.
49. Kapronczai I. (2009): Az agrárgazdaság elmúlt éve II., Magyar Mezőgazdaság, 2009/39. sz., 8-9. pp.
50. Kapronczai I. (2009): A magyar élelmiszeripra helyzete, az élelmiszeriprai kis- és középvállalkozások lehetőségei. Ágazati Párbeszéd Központ, Élelmiszeripari Ágazati Párbeszéd Bizottság, 2009. december 8., Budapest, Előadás anyag

51. Karalyos Zs. (1996): A mezőgazdasági szövetkezetek integrációs tevékenysége. *Gazdálkodás*, 1996/5. sz., 17-20. pp.
52. Kardos B. - Miklósyné Ács K. - Siklósi Á. - Sisa K: Pénzügyi számvitel (2009): Pénzügyi számvitel. Perfekt Kiadó, Budapest
53. Kartali J. /szerk. / (2008): Élelmiszergazdasági kivitelünk legfontosabb célpiacai. Agrárgazdasági Információk, Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest
54. Kecskés A. (1991): Piackutatás a hazai húspiacon. *A Hús*, 1991/4. sz., 53-57. pp.
55. Kerékgyártó Gy.-né – Mundroczó Gy. – Sugár A. (2007): Statisztikai módszerek és alkalmazásuk. Aula kiadó, Budapest, 503-532. pp.
56. Keszi A. – Csorbai A. – Jankovics P. – Kalmár S. (2003): Az integrált brojlerhús előállítás pénzügyi problémái Magyarországon. Agrárgazdaság, vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén, AVA konferencia 2003. április 1-2., 1-11. pp.
57. Kerek Z. – Marselek S. (2009): A vidékfejlesztés gyakorlata, lehetőségek, intézkedések. Szaktudás Kiadóház Rt., Budapest
58. Kovács G. – Udovecz G. (2003): Agrárjövendelmek Magyarországon és az Európai Unióban *Statisztikai Szemle*, 81. évfolyam, 2003/8. sz., 62-79. pp.
59. Kránitz L. – Nagyné Pércsi K. (2009): A hazai húsiparban végbemenő szerkezeti változások és a versenyképesség összefüggései. Erdei Ferenc V. Tudományos Konferencia, Kecskemét I. Kötet, 151-155. pp.
60. KSH (2009): Magyarország 2008. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 68. p.
61. Lengyel Z. (2008): Hazai szuperszapora sertések. *Magyar Mezőgazda*, 46. sz., 37. p.
62. Magda S. (2006) : Árfolyam-politika és az agrárgazdaság. *Gazdálkodás*, XLVIII. évf./6. sz., 58-63. pp.
63. Markovszky Gy. (2004): A termékpálya integrációk vizsgálatának lehetőségei. *Gazdálkodás*, 2004/3. sz.,
64. Máthé R. (2003): A baromfi termékpálya helyzete és piacsabályozása az EU csatlakozás tükrében. *Agrárgazdaság, vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén (AVA)*, Debrecen 1-11. pp.
65. McOrist S. (2009): Chines pig outlook. *Pig Progress Volume 25*, No. 1/2009. University of Nottingham, 18-19. pp
66. Mészáros S. (2006): Agrárgazdasági kutatómódszertan. DE-AC, Debrecen
67. Mihók S. – Szöllősi L. – Nábrádi A. (2009): Debreceni álláspont a baromfi árutermelésről. *Magyar Mezőgazdaság*, 2009. július, 27. sz., 17-24. pp.
68. Molnár A. (2001): A húsipari vállalatok versenystratégiái. *Gazdálkodás*, XLV. évf., 2.sz., 51-55. pp.

69. MOSZ (2009): A magyar mezőgazdaság az EU csatlakozás hatása alatt. Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége, Budapest, 17-19. pp.
70. Nábrádi A. – Szöllősi L. (2008): A baromfiágazat versenyképességének helyreállítása. *Gazdálkodás*, 5. sz., 418-431. pp.
71. Nábrádi A. – Szűcs I. (2004): Gazdasági tartalékok a sertéságazatban. *A Hús*, 2004/1. sz., 47-52. pp.
72. Nagy F. (2003): Az Európai Unió élelmiszergazdasága. FVM Képzési és Szaktanácsadási Intézet, Budapest, 23. p.
73. Nemessályi Á. (2003): Mezőgazdasági vállalkozások eredményének pénzügyi elemzése. *Acta Agraria Debreciensis*, 2003/10. különszám, Debrecen, 270-279. pp.
74. Nemessályi Zs. – Nemessályi Á. (2003): A gazdálkodás hatékonyságának mutatórendszere. *Gazdálkodás*, XLVII. évf., 2003/3. sz., 54-60. pp.
75. Nin - S. Ehui - S. Benin (2007): Livestock Productivity in Developing Countries: An Assessment. In.: *Handbook of Agricultural Economics: Agricultural Development: Farmers, Farm Production and Farm Markets*, Vol. 3.
76. Nyárs L. – Vizvári B. (2005): Szezonális jelenségek az EU néhány fontosabb országának sertéspiacán. *Gazdálkodás*, 2005/2. sz., 53-62. pp
77. Nyárs L. (2005): A magyar sertéshústermelés gazdasági környezetének vizsgálata. Doktori értekezés tézisei, Szent István Egyetem, Gödöllő,
78. Nyárs L. (2008a): A baromfitermékek hazai és nemzetközi piaci kilátásai. *Magyar Baromfi*, 7. sz., 24-31. pp.
79. Nyárs L. (2008b): A magyarországi baromfiágazat középtávú kilátásai. *Gazdálkodás*, 3. sz., 248-252. pp.
80. Nyárs L. (2008c): Az Európai Unió húsiparának versenyhelyzete. *Élelmészeti Ipar*, 2008/10. sz., 298-301. pp
81. OECD FAO (2008): *Agricultural Outlook 2008-2017*. 1-74. pp. www.agri-outlook.org
82. OECD FAO (2009): *Agricultural Outlook 2009-2018*. 1-95. pp. www.agri-outlook.org
83. Oláh E. (2009): Sertéspiac helyzete. *MOSZ Hírlevél*, XIII. évf., 5. sz., 13-15. pp.
84. Orbánné N. M. (1998): Az Ágazat nemzetközi versenyképessége. *A Baromfi*, 3. sz., 14-20. pp.
85. Orbánné N. M. (2002): A magyar élelmiszergazdaság termelői és fogyasztói árai az Európai Unió árainak tükrében. *Agrárgazdasági tanulmányok*, 2002/1. sz., Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet. Budapest. 15. p.

86. Padon D. (2009): A globális sertéspiac és kilátásai. A Sertés, Ökonómia, agrárrendtartás, 2009/3. sz., 12-15
87. Pan C. (2007): China's Animal Protein Sector - Challenges and opportunities of meeting demand growth. Rabobank International, 1-6. pp.
88. Pap A. (2008): Egy vállalkozás árbevételének és eredményének alakulása, valamint a profitabilitás vizsgálata. Hadtudományi Szemle – On-line kiadvány, 2008/1. sz., 90-97. pp.
89. Papp M. (2007): Intézkedések a hazai sertés- és baromfiágazat helyzetének javítására. Az Európai Unió Agrárgazdasága, 12. évf., 11-12. sz., 24-25. pp.
90. Paróczai P.-né (2005): Pénzügyi és vállalkozásfinanszírozási ismeretek. Perfekt Zrt., 170-174. pp.
91. Popp J. – Potori N. – Udovecz G. /szerk./ (2009): A versenyesélyek javításának lehetőségei a magyar élelmiszergazdaságban. Összefoglalás, Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 11-12. pp.
92. Popp J. – Potori N. /szerk./ (2009): Főbb állattenyésztési ágazatok helyzete. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 83. p.
93. Popp J. – Udovecz G. (2003): A baromfihús piacsabályozása. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 1-25. pp.
94. Popp J. (2007): A baromfiágazat jelenlegi helyzete és jövőbeni kilátásai. In. Ágazatspecifikus innováción alapuló projektek generálása a baromfiágazatban – A baromfiágazat helyzete, kilátásai és fejlesztési lehetőségei (Szerk.: Nábrádi A. – Szöllősi L.). Debrecen, 121-123
95. Popp J. (2008): Az állati termékek piaci kilátásai (II.). Magyar Mezőgazdaság, 37. sz., 10-12. pp.
96. Popp J. (2008): Az állati termékek piaci kilátásai. Magyar Mezőgazdaság, 36. sz., 6-8. p.
97. Popp J. (2009): A baromfihús piaci kilátásai. Magyar Mezőgazdaság, 2009/42. sz., 8-10. pp
98. Popp J. (2009): A sertéshús piaci kilátásai II. Magyar Mezőgazdaság, 2009/43. sz., 10-11. pp.
99. Popp J. –Potori N. /szerk./ (2009): Főbb állattenyésztési ágazatok helyzete. Agrárgazdasági Kutató Intézet – Agrárgazdasági Tanulmányok /Tervezet/, Budapest, 49-106. pp.
100. Pogány É. - Troján Sz. – Varga R. (2010): Sertéshús termelés színvonalának és jövedelmezősége eltérő tartási és takarmányozási körülmények között. Gazdálkodás, MEGJELENÉS ALATT
101. Radnóczy L. – Novozánszky G. (2008): A sertéságazat és a genetikai alapok. Magyar Mezőgazdaság, 39. sz., 22-23. pp.
102. Rasmussen, J. [2007]: Costs in international pig production. Danish Bacon and Meat Council, Department for Housing and Production Systems.

103. Réti A. – Péntes É. (2001): A világ sertéshús termelésének várható alakulása. *Gazdálkodás*, 2001/2. sz., 43-50. pp.
104. Roppa L (2007): Protein demand drives poultry production. *World Poultry*, Vol. 23., 9., 27-29. pp. In.: Horn P. (2008): A baromfitenyésztés helyzete és jövője. *Állattenyésztés és Takarmányozás*, 57. évf., 5. sz., 391. p.
105. Rózsa A. (2002): A jövedelem alakulásának vizsgálata az észak-alföldi régióban az 1997-99. évi adatok alapján. *Agrártudományi Közlemények Debrecen*, 2002/1. 67-71. p.
106. Sákán A. (2008): Európai léptékű sertésintegráció. *Agrár Hírek*, In.: www.agrarhirek.hu/agrarpolitika/564.html Letöltve: 2008.06.18.
107. Sjerve J. (2009): China intends to lift import ban of U.S. pork. *Food Business News*, 2009/10., Washington D.C., 20. p.
108. Sluis W. van der (2009): China: Pork production regions. *Pig Progress* Volume 25, No. 1/2009. 20-21. pp
109. Smith W. (2008): Livestock and Poultry – Worlds Market and Trade, Broiler Meat Continues to Climb. *USDA FAS*, 2008 April, 1-26. pp.
110. Stummer I. (2009): Élőállat és Hús, *Agrárgazdasági Kutató Intézet Piaci Árinformációs Rendszer*, Budapest, 2009/23. sz., 8. p
111. Sutus I.(1993): A termelési érték és az eredménymutatók számítása a mérlegbeszámoló adataiból. *Gazdálkodás*, XXXVII. évf., 1993/2. sz., 38-45. pp.
112. Szabó J. (2008): Újabb rekord a csatlakozás óta. *Magyar Mezőgazdaság*, 2008/41. sz., 12-14.
113. Százados I. (2008): Az élelmiszer-árak emelkedésének háttere. *A Sertés*, 2008/1. sz., 18-21. pp.
114. Széles Gy. (1995): A termelési alapok helyzete és fejlesztése az állati eredetű termékek előállításában. *Gazdálkodás*, 1995/3. sz., 1-9. pp.
115. Szentirmay A. (2006): Integrált baromfiipari vállalatok lehetőségei az Európai Unió egységes piacán. *Doktori (PhD) értekezés*, 80-95. pp.
116. Szűcs E. (2002): Vágóállat és húsminőség. *Szaktudás Kiadóház*, Budapest, 15-20. pp.
117. Szűcs I. /szerk/ (2004): Versenyképesség összetevői és mérési módszerei a hús-termékpályán. *Agroinform Kiadó*, Budapest, 49-53. pp.
118. Szűcs I. (2008): A tudományos megismerés rendszertana. *SZIE Kiadó*, Budapest
119. Takács P. – Földi P. – Kuli B. – Látits M. – Villányi J. (2008): A magyar baromfiágazat 2007-ben. *Baromfiágazat*, 1. sz., 12-18. pp.
120. Thury E. (2009): Globális Visszaesés - AKI Piaci árinformációk. *Magyar Mezőgazda*, - 44. sz., 36. p.

121. Tóth P. (2001): Magyarország baromfitenyésztése a XX. században. A Baromfi, 2. sz., 10-13. pp.
122. Tomcsányi P. (2000): Általános kutatás- módszertan. OMMI, Budapest
123. Tóth P. (2003): Az Európai Unió baromfitenyésztése 2002-ben. A Baromfi, 4. sz., 4-7. pp.
124. Tóth P. (2004): Az Európai Unió baromfitenyésztése 2003-ban. A baromfi, 4. sz., 34-37. pp.
125. Tóth P. (2009a): Sertéspiaci helyzetkép, 2008. A Sertés, XIV. évf., 2. sz., 4-11. pp.
126. Tóth P. (2009b): Sertéspiaci helyzetkép, 2009. A Sertés, XIV. évf., 4. sz., 4-9. pp.
127. Tunyoginé Nechay V. – Stummer I. – Thury E. (2007): A sertés- és baromfihús piaci tendenciái. Agrárium, 2007/10. sz., 18-19. pp.
128. Udovecz G. – Popp J. (2006): A magyar baromfiágazat az EU csatlakozás után. In. Magyar Baromfi, 2006 12. sz., Budapest, 29-33. pp.
129. Udovecz G. – Popp J. (2008): A dán sertés- és tejszektor titka. Magyar Mezőgazdaság, 1. sz., 12-13. pp.
130. USDA-FAS (2009): Livestock and Poultry: World Markets and Trade, 2009/october, 11-13. pp.
131. Varga J. (2004): Vállalkozások pénzügyi-számviteli mutatói. Kossuth Kiadó, Budapest.
132. Végh L. (2007): Fenntartható fejlődés. Debreceni Egyetem, Debrecen, 91. pp.

URL¹ www.penzugysziget.hu Letöltve: 2010.04.12.

MELLÉKLETEK

1. Melléklet: A vágóalapanyag előállító termékpálya szintek kérdőíves vizsgálata

Kérdőíves vizsgálat a baromfihízlalás jövedelmezőségének megállapítására

(A válaszadás név nélkül történik, önkéntes jelleggel!)

Tisztelt Válaszadó!

Ezúton kérem segítségét, egy a Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar /Mosonmagyaróvár/ Gazdaságtudományi Intézetében folyó kutatáshoz, hogy válaszaival segítse munkánkat. Az Ön által megadott adatokat **kizárólag tudományos** célokra – egy doktori disszertáció elkészítéséhez - fogjuk felhasználni. Közreműködését előre is köszönöm! A felmerülő kérdéseiket a trojansz@mtk.nyme.hu e-mail címre írhatják meg.

I. Általános adatok

A telep elhelyezkedése: _____ megye

A telep férőhely kapacitása: _____ db

Az istállók összes alapterülete: _____ m²

Állománysűrűség: _____ db/m²

Éves értékesítésre kerülő állománylétszám: _____ ezer db

Kapacitás kihasználtsága (éves) _____ %

Alkalmazottak száma: _____ fő

Milyen társasági formában végzi a termelést? (Jelölje a megfelelőt!)

- Egyéni vállalkozó Családi gazdálkodó
 Kft. Bt. Rt. Szövetkezet

II. Termelési adatok

Az éves turnusok száma: _____ db

Milyen fajtát vagy hibridet tartanak? _____

Az elhullás mértéke (éves): _____ %

A selejtezés mértéke (éves): _____ %

A hízlalás időtartalma (egy ciklus hossza): _____ nap

Fajlagos takarmány felhasználás:
_____ kg/kg

Az értékesítéskor a testtömeg: _____ kg/db

III. Költség- jövedelem adatok

A hízlalás önköltsége: _____ Ft/kg

Az értékesítési átlagár (éves): _____ Ft/kg

Személy jellegű költségek (éves): _____ Ft

A szerviz periódusok költsége (éves): _____ Ft

Egy szerviz periódus hossza: _____ nap

Energia (villany, gáz, víz) költségek: _____ Ft

A forgóeszközök költsége (éves):

Naposcsibe: _____ Ft

Takarmány: _____ Ft

Gyógyszer: _____ Ft

Támogatások mértéke: _____ Ft

IV. Egyéb adatok

Milyen kapcsolatban áll a feldolgozókkal? *(Jelölje a megfelelőt!)*

- Saját Integrátor szerződés Termelői szerződés
 Nem állok kapcsolatban

Egyéb: _____

Ha rendelkezik szerződéssel, akkor az milyen távra szól? *(Jelölje a megfelelőt!)*

- 1 évnél rövidebb 1-3 év 4-5 év 5-nél évnél
hosszabb
 Nem rendelkezem

Sorolja fel a vágóhidakat, ahova szállít!

Az éves bevételének kb. hány %-át fordítja beruházásokra?
_____ %

A beruházások milyen jellegűek? *(Jelölje a megfelelőt!)*

- Földvásárlás vagy bérlet Épületbővítés és felújítás
Technológiai beruházások Egyéb: _____

Kérdőíves vizsgálat a sertéshízlalás jövedelmezőségének megállapítására

(A válaszadás név nélkül történik, önkéntes jelleggel!)

I. Általános adatok

A telep elhelyezkedése: _____ megye

A telep férőhely kapacitása: _____ db

Az istállók összes alapterülete: _____ m²

Állománysűrűség: _____ db/m²

Éves értékesítésre kerülő állatlétszám: _____ ezer db

Kapacitás kihasználtsága (éves) _____ %

Alkalmazottak száma: _____ fő

Milyen társasági formában végzi a termelést? (Jelölje a megfelelőt!)

- Egyéni vállalkozó Családi gazdálkodó
- Kft. Bt. Rt. Szövetkezet

II. Termelési adatok

Kocaforgó: _____

Egy kocára jutó felnevelt malac: _____ egyed/év

Két ellés között eltelt átlagos idő: _____ nap

Almonként élve született malac: _____ db

Malac elhullás: _____ %

Átlagos választási kor: _____ nap

Milyen fajtát vagy hibridet tartanak?

Hízlalás, felnevelés során végzendő selejtezés mértéke:

_____ %

Hízlalás, felnevelés során bekövetkezős kényszervágás

mértéke: _____ %

Hízlalás, felnevelés során bekövetkezős elhullás mértéke:

_____ %

A hízlalás időtartalma (egy ciklus hossza): _____ nap

Fajlagos takarmány felhasználás:

_____ kg/kg

Értékesítéskor a testtömeg:

_____ kg/db

III. Költség- jövedelem adatok

Malac előállítás önköltsége:

_____ Ft/db

Vásárolt malac esetén a bekerülés költsége:

_____ Ft/db

A hízlalás önköltsége:

_____ Ft/kg

Az értékesítési átlagár (éves):

_____ Ft/kg

Személy jellegű költségek (éves):

_____ Ft

Energia (villany, gáz, víz) költségek:

_____ Ft/év

A forgóeszközök költsége (éves):

Hízóalapanyag egyedszáma (ha vásárolják):

_____ db

Hízóalapanyag ára (ha vásárolják):

_____ Ft/db

Tömegetakarmány önköltsége (ha megtermeli): _____ Ft/év
Tömegetakarmány költsége (ha vásárolja): _____ Ft/év
Kiegészítő takarmányok költsége: _____ Ft/év
Gyógyszer: _____ Ft/év
Egyéb: _____ Ft/év
Támogatások mértéke összesen (éves): _____ Ft

IV. Egyéb adatok

Milyen kapcsolatban áll a feldolgozókkal? (Jelölje a megfelelőt!)

- Saját Integrátor szerződés Termelői szerződés
 Nem állok kapcsolatban Egyéb: _____

Ha rendelkezik szerződéssel, akkor az milyen távra szól? (Jelölje a megfelelőt!)

- 1 évnél rövidebb 1-3 év 4-5 év
 5-nél évnél hosszabb Nem rendelkezem

Látja esélyét egy esetleges TЭСZ-hez vagy BЭСZ-hez való csatlakozásnak?

- igen nem,
mert _____

Sorolja fel a vágóhidakat, ahova szállít!

Az éves bevételének kb. hány %-át fordítja beruházásokra?

_____ %

2. Melléklet: A vágóalapanyag előállítókkal készített mélyinterjú kérdései

Az elkészített interjúkat az alábbi kérdéskörök mentén készítettük.

Ön tapasztalatai szerint miként változott a baromfi/sertés tartás jövedelmezősége az elmúlt 20 évben?

Értékelje a növénytermesztés és az állattenyésztés egymáshoz viszonyának alakulását és a két ágazat jövedelemtermelő képességét!

Miben látja a baromfi/sertés tartás kritikus pontjait?

Mi a véleménye az egyre növekvő feketegazdaságról/a magas input árakról stb.?

Milyen megoldási alternatívákat lát a kritikus pontok felszámolására?

- piaci/technológiai
- integrációk kialakulásának esélyei
- állami illetve EU-s szerepvállalás

Hogy vélekedik a baromfi/sertés tartóknak nyújtott támogatásokról

Hogyan látja a vágóalapanyag előállítók és a feldolgozók kapcsolatrendszerét?

3. Melléklet: A Nyugat-dunántúli Régió húsipari vállalatai és nettó árbevétele az AKI címjegyzéke alapján (2008. május 31.)

1511 Húsfeldolgozás és- tartósítás

TEÁOR	Név	Ért. nettó ár.*
1511	KAPUVÁRI HÚS HÚSIP. RT.	13 587 418
1511	BABATI ÉS TÁRSA HÚSFELD. ÉS KER-I SZOLG.KFT.	1 557 540
1511	ÚJ PALINI-HÚS ÉLELMISZERIP.TERM.KER.SZOLG.RT.	1 450 494
1511	HÚSÜZEM KFT.	1 347 138
1511	MIKOFAMI KER ÉS SZOLG. KFT	1 338 800
1511	VIOLA HÚSFELD. KFT.	1 201 145
1511	HUS-ÁLLAT IMPORT-EXPORT KFT	1 109 310
1511	HAJNAL-HÚS IP. ÉS KER KFT.	771 890
1511	ÉSZAK-HANSÁGI HÚSFELD. KFT.	483 045
1511	TÓTH-HÚS HÚSIP. ÉS KER KFT.	441 797
1511	STUFFER ÉLELMISZERIP. ÉS KER KFT	288 000
1511	A & SZ VADHŰTŐHÁZ RT.	262 154
1511	KISS ÉS TÁRSA TERM. ÉS KER KFT.	265 999
1511	VILLÁNYI-HÚS IP., KER ÉS SZOLG.KFT	195 861
1511	LUKULLUSZ-HÚS HÚSFELD. KFT.	187 527
1511	JÁNOSHÁZA-HÚS FELD., ÉRTÉKESÍTŐ KFT	184 862
1511	KAPUSPRINT/90 KER.VENDÉGL.ID.FORG.SZOLG.KFT	166 044
1511	POKER IMPEX KER-I TERMELTETŐ,SZOLG. KFT	137 885
1511	KÁMON-HÚS KER. ÉS HÚSIP. KFT	85 557

1511	MACI-97 IP. ÉS KER BT.	83 978
1511	FÜST-ÖL HÚSFELD. ÉS KER KFT.	79 491
1511	SÓDÉR HÚSFELD. KFT.	77 558
1511	DONÁT HÚS-CSEMEGE TERM. ÉS KER KFT	74 633
1511	SŐJTÖRHÚS HÚSFELD., KERESK.,SZOLG. KFT.	67 062
1511	ENESE-HÚS HÚSIP. FELD. ÉS KER-I KFT.	51 637
1511	BIOKER MEZŐGAZD. ÉLELMISZERIP. FELD. KFT	30 512
1511	ARANY HÚS GYÁRTÓ ÉS SZOLG. KFT.	19 438
1511	CSÓTÁR-HÚS ÉLELMISZERIP. ÉS KERESK. KFT.	4 725
1511	KISS JÓZSEF HÚSIP. KFT.	3 806
1511	PIKODE GYÁRTÓ ÉS KER KFT.	1 200
1511	DICK HÚSIP. BT.	600
1511	ÉSZTFOOD ÉLELMISZERIP. ÉS KER. KFT.	0
1511	FARMER ÁLLATFELVÁSÁRLÁSI ÉS SZOLG. KFT.	0
1511	HAJNAL HÚSÜZEM 2005.IP.,KERESK. SZOLG.KFT.	0

1512 Baromfiús feldolgozása, tartósítása

TEÁOR	Név	Ért. Nettó ár.*
1512	SÁGA FOODS BAROMFIIP. RT	37 093 032
1512	TARAVIS BAROMFI ÉS ÉLELMISZERIP. KFT.	8 952 432
1512	VARGA-SZÁRNYAS BAROMFIFELD. KFT	1 287 128
1512	ZALABAROMFI SZÁRNYAS HÚSFELDOLGOZÓ ZRT.	889 867
1512	ÚJHÁZI TYÚK BAROMFIHÚS FELD.ÉRT.SZOLG.KFT.	348 956
1512	M 76 BAROMFIFELD. ÉS KER-I KFT.	201 442
1512	ZALA BROJLER 98 TERM. FELV. ÉS FELD. KFT	146 621
1512	JUGLANS TAFÁ FAFELD. KER.ÉS SZOLG.KFT.	30 606
1512	RED-GÁL BAROMFIFELD., KERESK.SZOLG.KFT.	27 988
1512	G ÉS M 2007 BAROMFIFELDOLGOZÓ ÉS KER. KFT.	24 447
1512	FAVORIT MEAT BAROMFIFELDOLGOZÓ KFT.	1 840

1513 Hús-baromfiús készítménygyártása

TEÁOR	Név	Ért. Nettó
--------------	------------	-------------------

		ár. *
1513	KAISERFOOD ÉLELMISZERIP. KFT	4 910 487
1513	HUNNIA HÚSIP. TERMÉKGYÁRTÓ KFT	2 792 225
1513	FUNKCIÓ KER ÉS SZOLG. KFT.	671 512
1513	HORVÁTH ÉS PÁL HÚSFELD. KFT.	96 432
1513	SÁGI SZÁRNYAS MG.-I ÉS KERESK.KFT.	41 472
1513	LUDWIG 2000.HIDEGKONYHAI TERM.,SZOLG.KER.BT	37 057

*2007-es értékesítési árbevétel

Forrás: AKI (2010): A kettős könyvvitelt vezető élelmiszeripari szervezetek név és címjegyzéke 2008. május 31-én. összeállította. Székelyné Reál É.

4. Melléklet: A Tesco Globál zRt. egyéb szolgáltatásai

Banki Szolgáltatások a Tesco Pénzügyi Partner segítségével a Benks-Hyper Pénzügyi Tanácsadó Kft. és a Credigen Bank Zrt. közreműködésével:

- TESCO Személyi kölcsön
- TESCO Áruhitel
- TESCO Vásárlókártya
- TESCO Hitelek

Biztosítási szolgáltatás a Hyper Project Biztosítási Szolgáltató Kft. közreműködésével:

- TESCO Kötelező Gépjármű Felelősség Biztosítás
- TESCO Utasbiztosítás
- TESCO Casco

Utazásszervezés

- TESCO „Kiemelt” utazási ajánlat
- Repülőutak szervezése
- Belföldi utak szervezése

Forrás: <http://szolgáltatások.tesco.hu/hu/> Letöltve 2010.05.12.

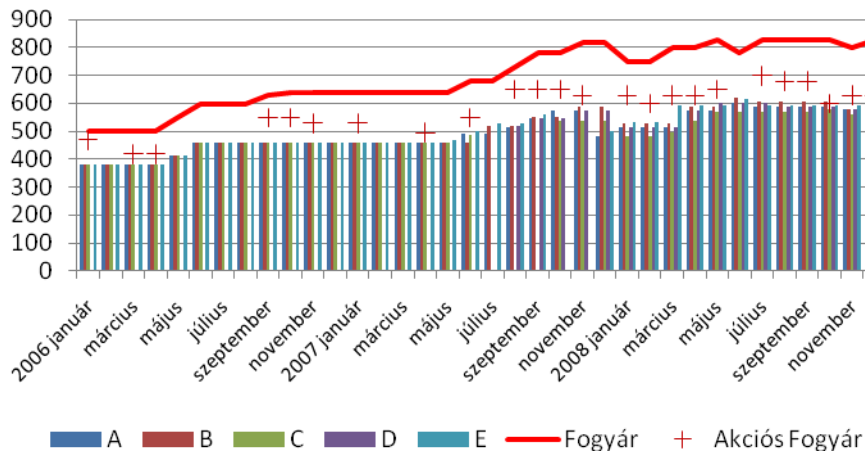
5. Melléklet: A beszállítói visszatérítések

A gazdasági versenyhivatal 2007-ben egy tanulmányt készített az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézettel az következő címmel: Nagyméretű kiskereskedelmi láncok és beszállítók kapcsolata. A tanulmány összesen 81 db beszállítói visszatérítést azonosított. Ezek közül a fontosabbakat az alábbi lista tartalmazza (Forrás: www.gvi.hu Letöltve: 2009. 11.23.):

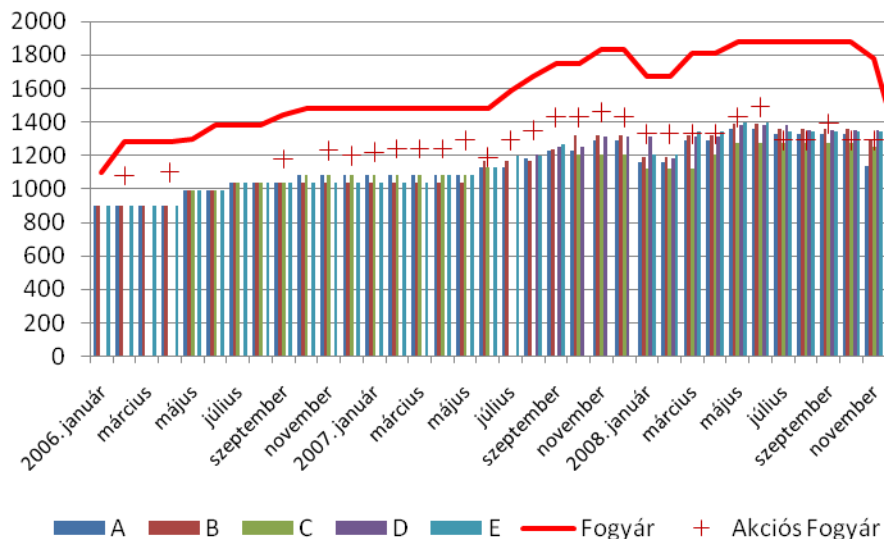
- listázás
- logisztikai hozzájárulás
- akciós termékvásár
- bónusz
- boltnyitás, átalakítási hozzájárulás
- expanzív szolgáltatás
- fix bónusz
- forgalmi, mennyiségi, kereskedelmi bónuszdíjak
- választéktartás
- születésnap hozzájárulás
- reklám hozzájárulás
- progresszív bónusz
- polcfeltöltés
- marketing hozzájárulás
- adatfeldolgozás, adminisztrációs bónusz
- alapengedmény
- állandó 6%
- árengedmény
- disztribúciós díj
- egyéb bónuszok
- Euro felzárkóztatási
- év végi visszatérítés
- fizetési határidő betartása díj
- garantált akciós árengedmény
- grátisz áru
- húsminősítési díj
- informatikai jutalék
- kasszazóna kedvezmény
- készleten tartási díj
- kis bónusz
- koordinációs szervezési díj
- kötelező tartás
- márványlappal kihelyezés
- másodlagos kihelyezési
- METSPA bónusz
- negyedéves bónusz
- nemzetközi bónusz
- nettó-nettó ár

- növekedési bónusz
- pénzügyi teljesítés
- piacszervezési díj
- polchely
- raktár leszállítás
- sávós bónusz
- skontó
- sortiment kezelés
- számla engedmény
- szerződéskötési bónusz
- teljesítményarányos bónusz
- termékdíj
- uborkaszazoni 2 %
- új termék
- utólag adott engedmény
- ügynöki jutalék
- üzleti hozzájárulás
- üzletirányítási hozzájárulás
- üzletnyitási hozzájárulás
- változó bónusz
- visszáru átalány
- volumen bónusz

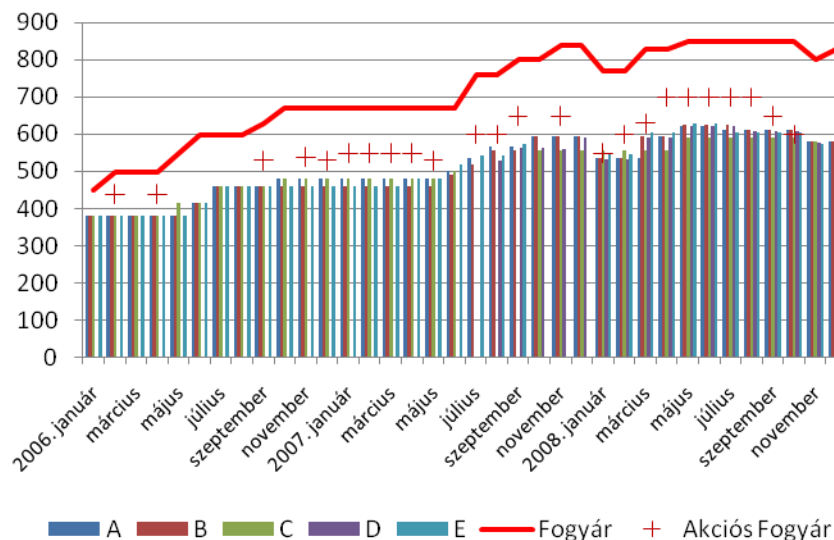
6./A. Melléklet: Egy kereskedelmi lánc baromfi-hús-ipari termékeinek bekerülési és értékesítési árai 2006 és 2008 között

54. ábra: Egy Magyarországon vezető kiskereskedelmi lánc egész csirke beszerzési és értékesítési ára 2006. január és 2008. december között (Ft/kg)

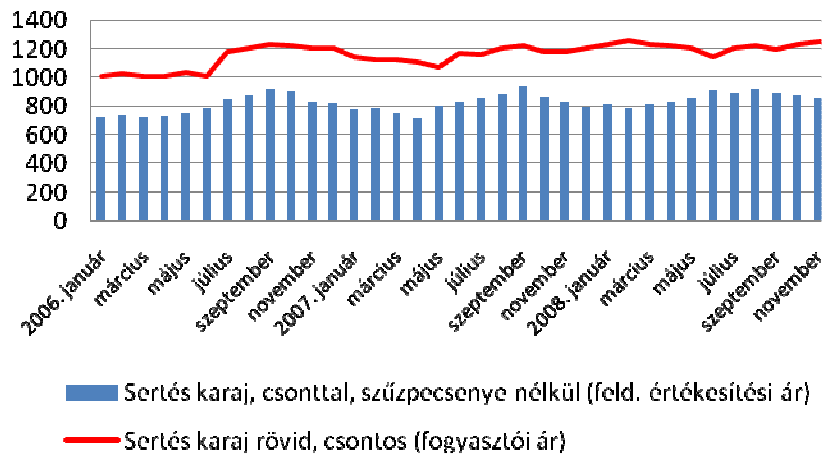

55. ábra: Egy Magyarországon vezető kiskereskedelmi lánc csirke mellfilé beszerzési és értékesítési ára 2006. január és 2008. december között (Ft)

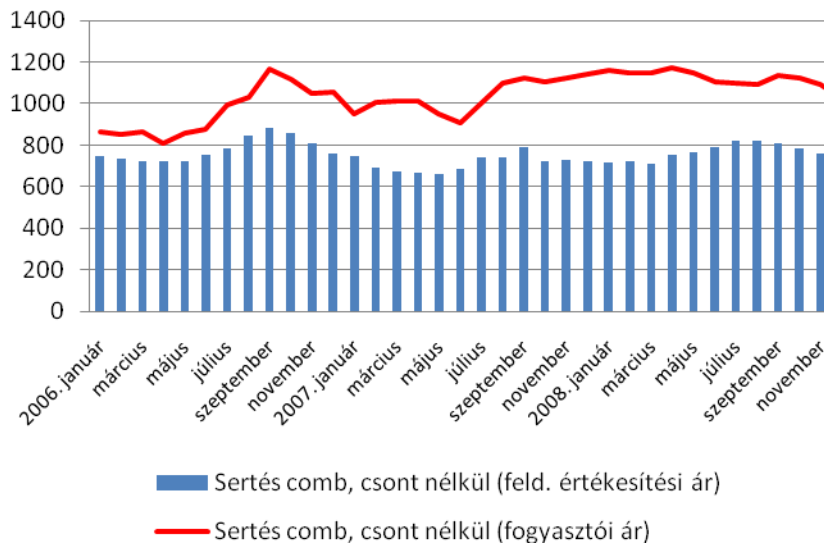

56. ábra: Egy Magyarországon vezető kiskereskedelmi lánc csirke comb beszerzési és értékesítési ára 2006. január és 2008. december között (Ft)

6/B Melléklet: Az AKI PÁIR által meghatározott húsipari (sertés) termékek feldolgozó-értékesítési és fogyasztói árai 2006 és 2008 között

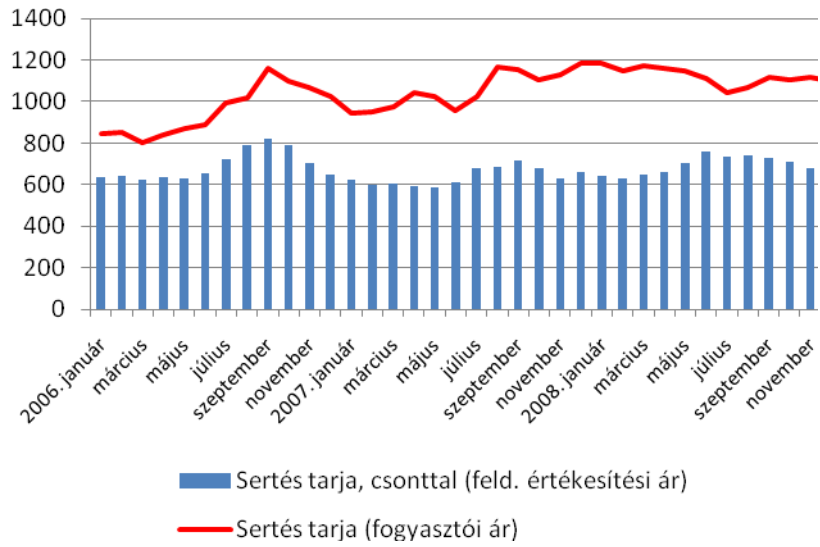

57. ábra: A sertéskaraj feldolgozó értékesítési és fogyasztói árainak változása 2006 és 2008 között (Ft/kg)
 Forrás: AKI PÁIR adatai alapján

58. ábra A sertéscomb feldolgozó értékesítési és fogyasztói árainak változása 2006 és 2008 között (Ft/kg)

Forrás: AKI PÁIR adatai alapján

59. ábra: A sertés tarja feldolgozói értékesítési és fogyasztói árainak változása 2006 és 2008 között (Ft/kg)
Forrás: AKI PÁIR adatai alapján

7. Melléklet: A dolgozatban szereplő és vizsgálat téma szempontjából releváns törvények és rendeletek jegyzéke

139/2007. (XI. 28.) FVM rendelet - a baromfi ágazatban igénybe vehető állatjóléti támogatások feltételeiről Módosítva: 55/2010. (V. 6.) FVM rendelet

59/2004. (IV. 25.) FVM rendelet a sertéshús piaci szabályozásáról

14/2005. (III. 8.) FVM rendelet a vágósertések vágás utáni minősítéséről és a hasított féltestek kereskedelmi osztályba sorolásáról szóló 15/1998. (IV. 3.) FM rendelet módosításáról

139/2007. (XI. 28.) FVM rendelet a baromfi ágazatban igénybe vehető állatjóléti támogatások feltételeiről módosította: 81/2008. (VI. 24.) FVM rendelet, 57/2009. (IV. 29.) FVM rendelet és 19/2010. (III. 11.) FVM rendelet - beépítve az alaprendeletbe!

140/2007. (XI. 28.) FVM rendelet a sertés ágazatban igénybe vehető állatjóléti támogatások feltételeiről módosította: 80/2008. (VI. 24.) FVM rendelet, 110/2008. (VIII. 30.) FVM rendelet, 56/2009. (IV. 29.) FVM rendelet és 107/2009. (VIII. 14.) FVM rendelet és 19/2010. (III. 11.) FVM rendelet- beépítve az alaprendeletbe!

80/2008. (VI. 24.) FVM rendelet a sertés ágazatban igénybe vehető állatjóléti támogatások feltételeiről szóló 140/2007. (XI. 28.) FVM rendelet módosításáról - beépítve az alaprendeletekbe!

110/2008. (VIII. 30.) FVM rendelet a sertés ágazatban igénybe vehető állatjóléti támogatások feltételeiről szóló 140/2007. (XI. 28.) FVM rendelet módosításáról - beépítve az alaprendeletbe!

81/2008. (VI. 24.) FVM rendelet a baromfi ágazatban igénybe vehető állatjóléti támogatások feltételeiről szóló 139/2007. (XI. 28.) FVM rendelet módosításáról - beépítve az alaprendeletbe!

111/2008. (VIII. 30.) FVM rendelet a baromfi ágazatban igénybe vehető állatjóléti támogatások feltételeiről szóló 139/2007. (XI. 28.) FVM rendelet módosításáról - beépítve az alaprendeletbe!

57/2009. (IV. 29.) FVM rendelet a baromfi ágazatban igénybe vehető állatjóléti támogatások feltételeiről szóló 139/2007. (XI. 28.) FVM rendelet módosításáról - beépítve az alaprendeletbe! módosította: 55/2010. (V. 6.) FVM rendelet - beépítve az alaprendeletbe!

5/2009. (I. 27.) FVM rendelet a baromfikeltető állomások üzemeltetésének engedélyezéséről és működésüknek rendjéről szóló 121/2007. (X. 18.) FVM rendelet módosításáról - beépítve az alaprendeletbe!

2006. évi XI. törvény az állattenyésztésről szóló 1993. évi CXIV. törvény módosításáról - beépítve az alaprendeletbe!

1993. évi CXIV. törvény az állattenyésztésről Törvényt módosította: 2006. évi CIX. törvény (Konvergencia programmal kapcsolatos intézményátalakítás) - beépítve a szövegbe

A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény

Az állattenyésztésről szóló 1993. évi CXIV. törvény

Forrás: <http://gtr.uw.hu/tv.htm>

8. Melléklet: Az agrárgazdaság külkereskedelmi forgalmának megoszlása, a feldolgozott és feldolgozatlan termékek aránya

17. táblázat

Megnevezés	Élő állatok, állati termékek	Növényi termékek	Feldolgozatlan mezőgazdasági termékek ¹	Feldolgozott termékek	Összesen	
Import	2006. év	0,6	0,6	1,2	1,4	2,6
	2007. év	0,7	0,7	1,3	1,7	3,0
	2008. év	0,8	0,8	1,5	2,1	3,6
	2008/ 2006²	128,0%	140,0%	134,0%	147,0%	141,0%
Export	2006. év	0,9	1,1	2,1	1,5	3,6
	2007. év	1,1	2,0	3,0	1,7	4,7
	2008. év	1,3	2,3	3,5	2,0	5,6
	2008/2006²	135,0%	198,0%	170,0%	138,0%	156,0%
Egyenleg	2006. év	0,3	0,6	0,9	0,1	1,0
	2007. év	0,4	1,3	1,7	0,0	1,7
	2008. év	0,5	1,5	2,0	-0,1	1,9
	2008/ 2006²	146,0%	254,0%	215,0%	-	197,0%

Forrás: KSH, az EU Kombinált Nomenklatúrájának (CN) magyarországi változata (MKN) alapján, MOSZ információs Rendszer, 2009.

¹ Élvezeti cikkekkel együtt

² Az index értékek a kerekítés nélküli adatokkal számolva